

NORDISKA MUSEET

FATABUREN

1909

HÄFT. 4

KULTURHISTORISK·TIDSKRIFT

••••• UTGIFVEN AF •••••
BERNHARD·SALIN
MUSEETS·STYRESMAN

N. E. Hammarstedt, Fåglar med »guds eller djävulens blod». Tilllägg: Röda och gula fjädrar	193
N. E. Hammarstedt, Fågeln med mäjseln eller yxan	202
Josef Sandström, Om »hammar» och »solskifte»	204
Arvid Ulrich, Bidrag till brödförsäljningsprisets historia i Sverige	223
Smärre meddelanden: Sune Ambrosiani, »Lambgiftar»; Nils Lithberg, »Sojde» och »sojsbränning» på Gottland; S. Lampa, Ett ålderdomligt åkerbruk; N. Sjöberg, Ett bidrag till julgranens historia; N. E. H., En julutställning i Nordiska Museet; Uppsala domkyrkas silfverkammare	235
Litteratur: Brage, af N. E. H.; Nordiska Museets vägvisare	254

Bilaga: Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och förvaltning år 1908 samt Redogörelse för K. Lifruskammarens och därmed förenade samlingars utveckling och förvaltning år 1908.

Gåfvor till Nordiska Museet emottagas med tacksamhet. Från landsorten insändas de under adress Nordiska Museet, Stockholm 14. I Stockholm kunna de inlämnas antingen i museet eller å Skansen, Djurgården. Vid hvarje föremål böra fyndort och gifvarens namn, titel och adress samt i öfrigt hvarje upplysning, som kan lämnas om föremålets historia eller användning, så fullständigt och tydligt som möjligt angifvas.

Fotografer! Fotografier af kulturhistoriskt, etnografiskt och arkeologiskt intresse (byggnader och byggnadsdetaljer, eldstäder, husgeråd, utöfvandet af landtliga sysslor och hemslöjd, idrotter och lekar, forntroföremål o. s. v.) mottagas med tacksamhet af Nordiska Museet.



Författarne äro ensamma ansvariga för sina uppsatsers innehåll.

Fåglar med »guds eller djäfvulens blod»

af

N. E. Hammarstedt.

Om åtskilliga fåglar förmåler folksäggen, att de velat lindra frälsarens lidande på korset, och att de därvid outplånligt för alla tider färgats af hans blod. Dessa fåglar betraktas därför såsom heliga, eller äro rättare, för att begagna en vedertagen etnologisk term, »tabu», d. v. s. man får ej på något sätt skada eller oroa dem, ty detta medför olycka.

Om korsnäbben, hvars särskildt hos de äldre hanarna framträdande röda färg faller i ögonen, heter det i Bayern, Böhmen, Tyrolen o. s. v., att han velat draga spikarna ur frälsarens händer. Det var härvid hans näbb antog den underliga form, som den har.¹ Liknande förtäljes i Steiermark och på Malta om domherren, hvilken därvid erhöi den röda färgen på sitt bröst.² I Frankrike (Charente) säger man om svalan — tydligen egentligen ladusvalan med anledning af hennes röda strupe och panna, om hvilka redan Ovidius förtäljer, att de färgats af blod — att hon sökt utdraga törnena ur Kristi panna.³ Äfven rysk folksägen låter svalan uppträda välvilligt vid Kristi kors.⁴ Detsamma, som i Charente förtäljes om svalan, säges ock i Frankrike samt i Belgien, Nederländerna och England om rödhaken.⁵ Från Bretagne, Belgien och Skottland finnes

¹ E. Rolland, *Faune populaire de la France*, d. 2, Paris 1879, s. 170; F. L. Grundtvig, *Fuglene i Folkets Digtning og Tro*, Köpenhamn 1883, s. 93; O. Dähnhardt, *Natursagen*, d. 2, Leipzig 1909, s. 218.

² Dähnhardt, *anf. arb. o. del*, s. 218.

³ Rolland, *anf. arb. o. del*, s. 320.

⁴ Dähnhardt, *anf. arb. o. del*, s. 222—223.

⁵ Rolland, *anf. arb. o. del*, s. 263; Grundtvig, *anf. arb.*, s. 92—93; Dähnhardt, *anf. arb. o. del*, s. 218—219.

dessutom om honom en sägen upptecknad, hvilken, såsom vi skola finna, är ganska märklig. Då Kristus hängde på korset, kommo två fåglar dit, den ena för att bespotta, den andra för att bistå den lidande. Den förra var skatan, hvilken den tiden bar grann hjasstofs och stjärt men till straff förlorade dessa prydnader; den andra var rödhaken, hvilkens bröst, färgadt af en droppe af den heliges blod, allt sedan den dagen bär sin lysande färg såsom ett hedersmärke.¹

Följde vi nu en viss mytologisk skolas metod att i kristna legenden och bruk se ursprunget till snarsagdt alla folktroföreteelser och rituella folkseder, så skulle vi, utgående från det anförda såsom primärt, i följande sägner se sekundära urartningar. Detta är emellertid orimligt. Hvarken kyrkliga eller folkliga legenddikter äro spontana utan hafva under omständigheternas inverkan mer eller mindre framgått ur förut varande förutsättningar inom kult eller tradition.

Om rödhaken är det ock i Skottland en allmän folkåsikt, att han har en droppe af Guds blod i sina ådror.² Man kunde vara frestad att häri se endast en urartningsform af den i det föregående anförda sägner om denna fågel vid frälsarens kors. »Guds blod» skulle i så fall vara liktydigt med Kristi blod. Så är dock näppeligen förhållandet; rödhakens uppträdande vid korsfästelsen kunde ju ej medföra, att fågeln i sin inre organism upptog det heliga blodet. Snarare representerar den anförda skottska folktron ett tidigare stadium. Utgå vi från denna uppfattning, kunna vi ock ana, huru följande sägen kunnat uppstå. I Bretagne förekommer om rödhaken icke blott den anförda kyrkligt färgade sägner om denna fågel vid Kristi kors, utan man förtäljer där ock, att Gud fader, när han känner sig illamående, plägar kalla rödhaken till sig i paradiset för att låta honom utsuga det dåliga blodet ur kroppen.³ Simpelheten i denna bretagnska folksägen mildras, om vi icke tillskrifva den kristet utan hedet ursprung, om vi antaga, att det egentligen icke är blod från de kristnes gud utan från en hednisk gud, som den lilla fågeln insupit

¹ Rolland, anf. arb. o. del, s. 263; Dähnhardt, anf. arb. o. del, s. 219—220.

² Napier, Folklore of the west of Scotland, s. 111, anf. i H. C. Trumbull, The blood covenant, London 1887, s. 142.

³ Rolland, anf. arb. o. del, s. 263.

i sina ådror. Vi kunna då ock från detta antagande draga den sannolikhets slutsatsen, att denna åderlåtning ursprungligen ansetts tima med anledning af någon vid viss tid årligen inträdande krämpa.

Det sist anförda förklarar vidare, hvarför det blod, som ena gången antydes såsom de kristnes frälsares, en annan gång kan angifvas vara djäfvulens. Om svalan, hvilken, såsom vi förut sett, satts i samband med Kristus på korset, heter det i Skottland, att hon har en droppe af djäfvulens blod i sina ådror.¹ Enligt nederländsk och tyrolsk folksägen blir hon för känslolöst och tanklöst uppträdande vid Kristi kors förbannad af den korsfäste.² Äfven om skatan, hvilken vi också sett uppträda vid frälsarens död, ehuru som en begabbare, säges i Skottland, att hon har en droppe af djäfvulens blod i sin tunga. I Böhmen och Serbien säger man åter, att hon skapats af djäfvulens spott.³ Skatan är alltså, trots den kult eller hänsyn man allmänt ägnar äfven henne,⁴ i folktron en ärkehedning, och i folksägnen uppträder hon konsekvent såsom Kristi fiende. I stället för att befria honom från de sargande törnena sticker hon sådana i hans panna och fötter, och då judarne förfölja honom för att fångsla honom, förräder hon för dem hans tillflyktsort. Så berättas t. ex. i Frankrike.⁵ Enligt svensk folktro i Småland eller Östergötland på 1700-talet är hon en Odens fågel⁶, och vid påsk eller olsmessa (slutet af juli) far hon till underjordsfurstens boning för att draga hans vagn, plog eller harf.

Huru skola vi nu förklara, att skatan, som saknar hvarje anstrykning af rödt i sin fjäderskrud, kunnat komma att tillhöra denna kategori af fåglar med blod från ett öfvernaturligt väsen i sina ådror? Här måste någon helt olikartad orsak föreligga. Jag vill göra ett försök att lösa gåtan.

På latin heter skatan *pica* (ital. *pica*, fransk. *pie*, eng. *mag-pie*). Detta är den feminina formen af latin. *picus* (fransk. *pic*; fransk.

¹ Napier, anf. arb. o. sid.

² Dähnhardt, anf. arb. o. del, s. 221; 222.

³ Grundtvig, anf. arb., s. 92.

⁴ Jfr förf:s uppsats Fågeln med segerstenen, s. 201 i Meddelanden från Nordiska Museet 1901, Stockholm 1903.

⁵ Dähnhardt, anf. arb. o. del, s. 52.

⁶ J. J. Törner, Samling af Widskepelse. Manuskript i Linköpings stiftsbibl.

dial. *pica bo*, *beeche bois*; ital. dial. *pica*, *picca linna*; spansk. *pica maderos*), hvilket är benämningen på hackspetten, och hos flera species af detta släkte, särskildt svart- och grönspetten, hvilka egentligen äro de i de europeiska myterna omtalade arterna, framträder det röda märke, hvilket, såsom vi sett, utmärker »fåglarna med Guds blod», på ett mycket i ögonen fallande sätt i den högröda fjäderkammen på hjässan. Skatan har, menar jag, med anledning af sitt romanska, flerstädes med hackspetten rent af sammanfallande namn erhållit sin hedniska religiösa karaktär af denne, hvilken äfvenledes, sannolikt på grund af sin betydelse inom grekisk-romersk religion, af kristen uppfattning synes hafva stämplat såsom djäfvulsk. St Epifanios liknade i slutet af 300-talet denna fågel vid djäfvulen.¹

Äfven om hackspetten finnes en saga, som ställer honom i samband med »Guds blod», men det är i detta fall icke de kristnes utan en hednisk guds blod. En gammal sägen, visserligen icke inom till vår tid bevarad litteratur upptecknad förr än under förra hälften af andra århundradet e. Kr.² men otvifvelaktigt af åldrigt folkligt ursprung, förmäler följande: »På Kreta lär finnas en helig grotta bebodd af bin, hvare, enligt sägnen, Zevs födes af Rea, och får ingen vare sig gud eller dödlig nalkas stället. Men vid en viss tid hvarje år ses en mäktig eld flamma upp ur hålan. Detta säges inträffa, när blodet af Zevs' födelse uppflödar. Heliga bin, som äro Zevs' ammor, innehafva denna grotta. Till denna dristade sig Laios, Keleos, Kerberos och Aigolios att nalkas för att ösa åt sig så mycket honung som möjligt, och med sina kroppar rundt om skyddade af koppar öste de upp af biens honung. Och de skådade Zevs' lindor. Då brast kopparen från deras kroppar. Zevs höjde dundrande viggen. Men Moirorna och Temis höllo honom tillbaka, emedan ingen på den platsen fick omkomma. Zevs gjorde därför männen allesammans till fåglar, och från dem leda följande fågelsläkten sin härkomst: »laioi», »keleoi», »kerberoi» och »aigoloi». Och äro dessa goda jär-

¹ A. de Gubernatis, Die Thiere in der indogermanischen Mythologie. Uebersetz. Leipzig 1874. S. 544.

² Antoninus Liberalis, Metamorfoscon synagogé, kap. 19.

teckengifvare och framför alla andra fåglar sannspående, emedan de skådat Zevs' blod.»¹

Hvilka fågelarter de i denna saga förekommande grekiska fågelnamnen beteckna torde förbli svårt att afgöra. Bland dem igenkännes dock i *keleós* (plur. *keleoi*) den gröna hackspetten, hvilken synes hafva varit den för hellenerna företrädesvis heliga arten, under det att hos romárne och sabinarne den svarta arten, årsguden Mars' fågel, såsom bekant, mest dyrkades. Huru åldriga uppgifter den anförda intressanta sagan om den kretensiske års- och växtlighetsguden än skänker oss, är det dock otvifvelaktigt, att han icke i alla hänseenden återger den ursprungliga folkuppfattningen. Först och främst strider det mot all etnologisk erfarenhet, att någon blir extatisk, blir siare, genom att se blod. Däremot är det en vida spridd tro, att förtärande af blod verkar extas och siarskap,² något som naturligtvis i ännu högre grad blir förhållandet, om blodet härleder sig från ett gudomligt väsen. Detta måste ock hafva gällt hackspetten och de andra i den anförda sägnen omtalade sannspående fåglarna. Att hackspetten kommit i intimare beröring med det gudomliga blodet, visar ju för öfrigt hans fjäderskrud än i dag. Vidare torde det på rent naturliga grunder kunna dragas i tvifvelsmål, om det ursprungligen varit Zevs' blod, som siarfågeln förtärt. Det har väl fast mer varit den stora gudamoderns, och hackspetten har däri-genom blifvit en Zevs' jämlike. Slutligen är det sannolikt icke håller öfverensstämmande med forngrekisk folkuppfattning, när Keleós framställes såsom en biens fiende, huru öfverensstämmande med verkligheten detta än må vara. En grekisk tradition förmåler nämligen, att Keleós var den förste prästen i Elevisis— alltså den mytiske grundläggaren af dess kult och mysterier, och att de första Deme-terprästinorna vid denna åt växtlighetens och lifvets mysterier vigda kultort kallades *melissai*, bin, och voro Keleos' döttrar.³ Den de vilda bisamhällena uppsökande och beskattande, men för dem dock

¹ ὅτι τοῦ Διὸς ἴδον τὸ αἷμα.

² Se J. G. Frazer, *The golden bough*, del 1, London 1890, sid. 33 ff.

³ Pausanias, I, 38. Jfr F. Creuzer, *Symbolik und Mythologie*, d. 4, 3 uppl., Leipzig 1842, s. 384.

äfven lämpliga bostäder beredande hackspetten betraktades där alltså icke såsom en biens fiende utan fastmer såsom en deras »fader», förmyndare eller behärskare. En notis hos Plinius, att man, om man därvid använder näbben af en hackspett, utan risk kan plundra ett bisamhälle på dess honungskakor, synes antyda samma uppfattning.

Hackspetten är alltså en helig fågel, emedan han förtärt af den store gudens eller fastmer af den stora gudinnans blöd. Detta är den slutsats, hvartill vi hittills kommit. Men det finnes ock hos en antik författare (Suidas)¹ uttryckligen uttaladt, att Pikos, hackspetten, är Zevs, hvilket vill säga, att hackspetten är identisk med den kretensiska års- och vegetationsgud, som grekerna kallade Zevs, och som tydligen är mer eller mindre ensartad med den gudsgestalt, hvilken möter oss såväl i egypternas Osiris som i de gamla asiatiska kulturfolkens och äfven andra folks växtlighets- och årsgudar. Likheten mellan den i Osiris träd sittande bennu-fågeln, den i Attis träd sittande tuppen (gallus) och äfven den i Odens träd sittande Vidofnir blir i ögonen fallande. Att Vidofnir måste vara en inkarnation af Oden har för öfrigt t. o. m. Bugge nödgats antaga,² och det intygas oförtydbart af Grimmismål (54). Enligt Bugges teori borde Vidofnir, konsekvent sedt, vara en hednisk ombildning af den heliga andes dufva. Hvad Picus', hackspettens, väsensfrändskap med Zevs beträffar, så intygas den för öfrigt också af hans härkomst. Båda uppgifvas vara söner af Kronos (Saturnus), och sannolikt är äfven, att de bägge hafva samma moder, nämligen Rea. Om bägge heter det ock, att de äro fader åt Hermes.

Hackspetten — innehafvaren af yxfetischen (segerstenen), af gudastängeln (sprängörten) och af lifsämnets (gudamjödets)³ är således själf en gud eller rättare en gudarnes föregångare. Han är det heliga trädets väsen, lifsgudinnans egen son. De röda fjädrarna på hans hjässa äro ett tecken på hans egen inneboende makt och kraft.⁴ Det är i själfva verket han, det nya årets (växtlighetens) bringare, som

¹ Jfr Creuzer, anf. arb. o. del, s. 364—365.

² S. Bugge, Studier over de nordiske Gude- og Heltesagns Oprindelse. Kristiania 1881—89, sid. 497. Jfr ock sid. 472.

³ Jfr förf:s. anf. uppsats »Fågeln med segerstenen» etc., s. 166 ff., samt »Inspirationsfågeln» i Fataburen 1908, s. 83 ff.

⁴ Se tillägget om Röda och gula fjädrar s. 199.

ammats af de heliga bien. Det är ock han, som först gifvit vår världsdels urinvånare anvisning på honungen, hvaraf den första berusande drycken bereddes. Han har, menar jag, en gång haft samma roll som honungsgöken (Indicator major) än i dag har i Afrika, och af denna hans egenskap låter ock förklara sig, huru han — kanske ej blott i sägnen — kommit att framstå såsom vägvisare för ett helt folk.

Af hvad här i det föregående anförts belyses ock slutligen det förhållandet, att redan under kristendomens första århundraden (i Egypten) pelikanen blef en symbol af Kristus. I det fjärde århundradet förtäljer Augustinus, att pelikanen hackar ihjäl sina ungar, hvarefter han sörjer dem under tre dagar. Men efter denna tids förlopp tillfogar han sig själf ett sår och låter blodet flyta öfver dem, som därpå åter väckas till lif. I likhet med andra vegetationsrepresentanter, alltifrån den dyrkade sista kärften och därur framgångna idoler till de stora vegetationsgudarne, dö alltså dessa vid en viss tid på året och sörjas såsom döda men lefva åter upp genom lifsdryckens underbara verkan.

Röda och gula fjädrar.

Beträffande de röda fjädrarnas betydelse må helt utkastmässigt ett par belysande drag bifogas föregående uppsats. Om sago-konungen Nisos (ett fågelnamn)¹ i Megara, hvilken »förvandlades» till en fågel, förtäljer en af romerska skalder efter grekisk källa anförd sägen², att han på sin hjässa bar en purpurröd lock, hvare hans makt hade sitt säte och sitt villkor (magni fiducia regni). Då han beröfvades denna betydelsefulla purpurlock (fatalis crinis), förlorade han samtidigt sitt konungavälde, sin kraft och sitt lif. En likartad berättelse finnes om sago-konungen Pterelaos (af *pteron* = fjäder, vinge), hvilken på sitt hufvud bar en gyllene lock, som gjorde honom odödlig och ööfvervinnelig.³ I dessa fall framställes alltså den gudomliga makten, såsom mänskliga bärare ägnar och

¹ Jfr Aristofanes, Ornites, v. 480—481.

² Ovidius, Metamorfoser, b. 8, v. 6 ff. Jfr Vergilius, Georgica, s. 1, v. 404 ff.

³ Apollodoros 2, 4, 11.

anstår, innebo i en hårlock. Men mellan denna lock och de röd- eller klargula fjädrarna på en fågels hjässa är, såsom ock namnen på de anförda sagokonungarne antyda, för en primitiv uppfattning skillnaden liten eller ingen. Äfven här innehafva otvifvelaktigt fåglarna prioriteten framför gudar och heroer.

Af den under julen rituellt dödade kungsfågeln (*Regulus cristatus*) utdelades i Irland fjädrarna såsom skyddande fetischer, och vi hafva all anledning att antaga, att det företrädesvis varit hjässans gullgula fjädrar, som härvid kommit i fråga. Det torde ock ursprungligen hafva varit besittningen af dessa, som i Frankrike gjorde dödaren af kungsfågeln till »konung» för det ingående året, d. v. s. till växtlighetsgudens representant och like. Vill man emellertid anträffa fullt påtagliga och belysande exempel på de röda och gula fågelfjädrarnas fetischistiska makt och betydelse, bör man vända sig till polynesierna. Röda fjädrar spelade hos dem på flera håll (Tonga, Tahiti, Havajiöarna) en betydande roll, och deras värde kunde knappast uppskattas nog högt. Till dessa kostbara fjädrar höra på Havajiöarna äfven de klargula fjädrarna af *Mohva fasciculata*. De röda fjädrarna hämtades dels från en art papegoja (Tahiti), dels från den röda tropikfågeln, dels ock från en art honungsfågel (*Drapanis coccinea*). I dessa fjädrar, hvilka egentligen blott tillkommo gudarne och kungliga personer, ansåg man en gudomlig makt innebo, och man ägnade dem en rent af gudomlig vördnad. När på Tahiti en tronföljare tillträdde sin konungsliga värdighet, ifördes han en gördel af röda fjädrar, hvilken ej blott gjorde honom till den högste i landet utan till en gud. Då i detta och andra likartade fall de röda fjädrarna hämtades från något tempel eller någon gudabild, har man förklarad dessa ceremonier så, att enligt infödingarnas tro idolernas egenskaper öfvergått till fjädrarna, och att gudarna således genom dem meddelat sin makt och sitt inflytande.¹ Så är dock näppeligen förhållandet. Snarare hafva äfven gudabilderna i likhet med konungarna de röda fjädrarna att tacka för sin gudomlighet. Gudabilderna, hvilka i regel bestodo af snidade träklossar, voro nämligen

¹ W. Ellis, *Polynesian researches* I, 338.

ej blott, likasom äfven templen,¹ prydda med röda fjädrar, utan bilderna voro ofta äfven till sitt inre fyllda med sådana. Likaså innehöll det tygstycke, hvori belätet var inlindadt, dessa maktföremål, och på Havaji utgjorde röda fjädrar stundom till och med hufvudmaterial i gudabilderna. Hvilken makt man ansåg innebo i dylika fjädrar i och för sig framgår ock däraf, att en på Tonga boende stam betraktade en med röda fjädrar inväfd matta såsom sin skyddsgud. De röda fjädrarna representerade den lifskraft, som skapar-guden ingjutit i allt; de symboliserade på en gång blodet och elden. Man visade dem därför gudomlig vördnad, ja man betraktade dem i och för sig såsom gudar och skyddsandar. De tjänade såsom amuletter och skyddade i storm och faror. Vid bön höll man dylika i händerna; i krig smyckade de de förnämsta krigarne. Ej blott de präktiga i våra etnografiska museer beundrade kungliga fjädermantlarna utan ock de havajiska egendomliga hjälmarna af grekisk form äro förfärdigade af dylika. Äfven krigskanoter smyckades med dessa fjädrar, och skulle man leverera en sjöbatalj, uppbyggdes på särskilda invigda kanoter små tempel, i hvilka röda fjädrar nedlades. Man trodde, att med dem gudarna inflyttade i dessa tempel och sålunda beskyddande och bistående deltog i striden.² De hade mer eller mindre samma innebörd som den ödesdigra purpurröda locken (*crinis fatalis splendidus ostro*) på den forngrekiska sagokonungens hjässa, och samma underbara makt torde man i vår världsdel ock en gång hafva tillskrifvit ej blott kungsfågeln guldgula utan ock hackspettarnas högröda hjässkam och kanske äfven vissa arters röda stjärtfjädrar. Den röda tuppffjädern i »Junker Hans» baret har sannolikt uråldriga anor, och otvifvelaktigt återstår åtskilligt i detta hänseende än i dag att iakttaga inom europeisk folksed.

¹ Jfr förf:s anf. uppsats »Inspirationsfågeln» sid. 90 (om Apollotemplet i Delfi).

² Om detta ämne se, utom Ellis' anf. arb., Th. Waitz, *Anthropologie der Naturvölker*, d. 6 (1872), s. 380—381; F. Ratzel, *Völkerkunde*, b. 2 (1886), s. 141; 294; 333.

Fågeln med mäjseln eller yxan

af

N. E. Hammarstedt.

I en uppsats »Fågeln med segerstenen, sprängörten och lifsämnets» i »Meddelanden från Nordiska Museet 1901» (s. 166—208) har jag velat visa, att hackspetten, på grekiska *dryokoláptes* (trädmäjsel-fågel) eller *pelekán* (yxfågel), en gång ställts i förbindelse med Zevs, ja att han (*Pikos*, *Picus*) i själfva verket är den helleniske himmel-gudens företrädare såsom innehafvare af åskviggen (»segerstenen») och äfven af maktspiran (»sprängörten»). Beträffande den senare har jag (s. 175), följande J. Grimms och F. Creuzers anvisning, anfört ett vittnesbörd från den grekiske lexikografen Suidas, att hackspetten en gång hos grekerna såsom en gudom innehaft detta attribut. Jag har ock påvisat stöd för denna föreställning hos Aristofanes (*Ornites* v. 479) samt från senare klassisk tid hos Plinius (*Hist. Nat.* X, 18).

Däremot har jag icke från antikens författare förmått anföra något vittnesbörd, annat än de i själfva benämningarna på fågeln liggande, om att hackspetten innehaft den heliga viggen eller yxan, ehuru jag af hans uppträdande inom nordisk folksägen såsom innehafvare af »segerstenen» slutit till, att han i en aflägsen forntid måste hafva ägt nämnda maktföremål (anf. upps. s. 176). Emellertid finnes det hos åtminstone en grekisk författare, nämligen Antoninos Liberalis, en uppgift om, att hackspetten verkligen innehar den af underjordskonstnären förfärdigade yxan. I kap. 11 af sin bok *Metamorfóseon synagogé* förtäljer nämligen denne mytograf, huru mångkonstnären Polytekno af Zevs förvandlats till en hackspett (*pelekán*) »af det skälet, att Hefaistos skänkt honom yxan (*pélekys*) att bearbeta trä med. Och är uppenbarelsen af denna fågel ett godt järkecken för träarbetare (eller handtverkare)».

Visserligen tillhör den anförde författaren en senklassisk tid (andra århundradet e. K.), men såsom en beläst kompilator öser han i detta som i andra fall ur äldre källor, hvilka väl i sin tur nyttjat andra, och hvad beträffar här citerade uppgift, hvilken ej lämnar

mycket i tydlighet öfrigt att önska, ligger det i öppen dag, att den från början är grundad på folklig tradition. Antoninos anför den ock i samband med en fågelsaga, hvars ålder (den antydes redan i Odyssén 19,518 ff), utbredning och varianter intyga dess folkliga popularitet.

Såsom timmermän och konstnärer framstå hackspettarna också i Aristofanes' *Ornites* (v. 1,153 ff), hvarest det är dessa fåglar, *pelikantes*, »de visaste byggmästare», som med sina näbbar uppyxa portarna till fåglarnas stad. Egendomligt förefaller, att Polyteknos hos Antoninos framställes såsom vagnmakare. Huruvida detta har mytisk eller språklig orsak vill jag emellertid ej här söka utreda. Däremot vill jag framhålla, att framställningen af hackspetten såsom timmerman och handtverkare ännu möter i den schweiziska benämningen på denna fågel: *zimmermann*, och i franska provinspråk: *charpentier*, samt italienska *carpentiere* (Sicilien: *carpinteri*). Såsom den förste innehafvaren af mäjseln eller yxan är han till och med den förste träarbetaren, urkonstnären.¹ Det var ursprungligen icke han, som mottog det gudomliga attributet af vare sig Zevs eller Hefaistos, utan det var de som ärfde honom. Således är det icke egentligen bronsålderns heliga dubbelyxa (*pelekys*), hvilken i själfva verket äfven den var en timmeryxa (jfr Iliaden 13,391; 23,114 ff., Odyssén 5,234 ff), utan stenålderns mäjselformiga, krokskraftade stenyxa (jfr benämningen *dryokolaptes*), som tillades hackspetten. Förr än dubbelyxan af brons dyrkades, hade den enkla stenyxan betraktats såsom ett heligt föremål, såsom en den förnämsta bland fetischer.² Ja, den förmodan är icke alldeles utesluten, att fågeln en gång rent af betraktats såsom en bevingad lefvande yxa, ett föreställningssätt, som, huru främmande och underligt det än förefaller oss, för primitiv uppfattning ingalunda låg aflägsen. Än i dag kallas den svarta hackspetten på finska *palokärki*, d. v. s. »den svedda udden» eller »brandeggen». Detta är för öfrigt i själfva verket till sin senare sammansättningsled endast en parallell till såväl det latinska *picus* som de germanska *specht*, *spett*, *spik*.

¹ Om de naturliga förutsättningarna för denna uppfattning se anf. upps. »Fågeln med segerstenen», sid. 185.

² Jfr Chr. Blinkenberg, »Tordenvåbenet» (Köpenh. 1909), anmäld i *Fataburen* 1909 sid. 180.

Om »hammar»- och »solskifte»

af

Josef Sandström.

Om innebörden och karaktären af de båda medeltida skiften, som landskapslagarne liksom landslagarne ha att förmäla om — det äldre »hammarskiftet» och det af lagarne påbjudna »solskiftet»¹ — ha en mångfald meningar uttalats. Föreliggande uppsats, som i allt väsentligt förelåg färdig i mars 1908, utgör ett försök att så vidt möjligt utreda — rent filologiskt — hvad våra medeltida lagar därmed förstå. En dylik filologisk utredning måste föregå hvarje rättshistorisk behandling af problemet. Den, som senast behandlat frågan om skiftena i svenska medeltidslagar, är C. G. Bergman i en afhandling »Studier i svensk servitutsrätt», Uppsala 1909, II sid. 5 ff. Olikheterna mellan hans och min uppfattning komma att i en del punkter i det följande påpekas.

1. Hammarskifte.

Högst olika tolkningar ha sett dagen såväl rörande ordet »hammarskipts» härledning som rörande dess innebörd. Jag vill här inskränka mig till att referera några nyare sådana. Axel Liljenstrand² förklarar ordets uppkomst däraf, att man sannolikt ristat »Thors heliga hammarmärke på gränsstenarne med förhoppning, att den mäktige guden, som disponerade öfver åskan, skulle skydda stenarne, och afskräcka alla våldsverkare, som kunde hafva lust att rubba dem».

¹ Båda dessa termer äro kända blott från Svealagarne och de från Upplandslagen i denna punkt utgående landslagarne.

² De nordiska Bygningabalkarne, Helsingfors 1881, sid. 70.

Denna förklaring är ju blott och bart en gissning, föranledd af samsättningsleden »hamar-», och har ej stöd för sig vare sig i lagarnes text eller i några andra kända förhållanden, lika litet som samme författares antagande¹, »att hammarskiftet varit initieradt och anlåtadt redan i medlet af vår tideräknings första årtusende». Schlyter² framkastar som möjligt, att uttrycket uppkommit däraf, att man för sparande af odlingsbar jord brukat bygga de äldsta byarne på någon stenig backe, *hammar*, däraf uttrycket ligga »i hambri».

Falkman³ gör mot denna förklaring åtskilliga invändningar, men framställer själf en etymologisk förklaring af ordet, som synes mycket tvifvelaktig, och som jag ej här behöfver uppta utrymmet med att referera. Det så vidt jag vet sista tolkningsförsöket har gjorts af R. Norrby i hans uppsats »När blef Sveriges befolkning i egentlig mening bofast»,⁴ där han på grund af gränsstenarnes form, lik en förstorad stenyx, förklarar »hamarskipt» betyda »fördelning af bydelägnarnes tegar, så som den af ålder varit, med hvarje ägares tegar skilda från de öfrigas medelst skälstenar».

Mot denna tolkning kan med fog invändas, att sättet att med stenar — äfven om de mer eller mindre likna en stenyx — markera ägo gränser ej kan sägas vara något för hammarskiftet speciellt utmärkande i motsats mot »solskifte» eller öfriga skiftesmetoder, hvadan detta förhållande svårligen kunnat läggas till grund vid uttryckets tillkomst.

Lika skiftande ha också meningarne varit om hvad innebörden af uttrycket rätteligen är. Jag inskränker mig här till att referera hvad Falkman,⁵ till hvilken Norrby i ofvan citerade uppsats avslutit sig, säger härom: man får ej här taga »skipt» i samma betydelse som i t. ex. »solskipt», »enskipte» o. s. v., utan därmed menas »besittningstagandet af något landtområde genom flera eller färre, sannolikt beslaktade män, och därpå af dem, stundom ganska aflägsset från hvarandra, här och där samt utan något slags inbördes

¹ Anf. arb. sid. 64.

² Glossar, sid. 258.

³ Om mått och vikt i Sverige, sid. 206 ff.

⁴ Svenska Landsmålen XIX: 4, sid. 8 f.

⁵ Anf. arb. sid. 210 ff.

regelbundenhet... efter hand anlagde och utvidgade nybyggen». Sedan utvecklades genom fortsatta nyodlingar åker och äng så mycket, att de närmade sig andra nybyggens åker och ängar. Enligt Falkman skulle sålunda en by, som ligger »i hambri», ej vara någon by i vår mening, d. v. s. så att ägarne bodde på samma ställe, utan skulle bestå af gårdar belägna på stundom stort afstånd från hvarandra med ägorna hopstötande och sammanblandade. Bandet mellan delägarne inom byalaget skulle enligt Falkman förmodligen bestå i den gemensamma härstamningen från de besläktade uppodlarne.

Schlyter¹ öfversätter »hamarskipt» med: »gammal och mindre noggran delning af tomterna i en by». Bergman² anser, att med hamarskifte förstått ett äldre delningssätt: »Gårderna ha under hamarskiftet fördelats utan sammanhang med hvarandra, därvid sannolikt lottkastning afgjort ordningen mellan delägarne. Har denna lottning, såsom framkastats, försiggått under hedniska ceremonier och möjligen med anlitan af Tors hammare, vunnes därigenom äfven en förklaring af beteckningen hamarskifte. — — »Ett stöd för åsikten om lottning ser Bergman i Västgöotalagens bestämmelse om nyintagen jords fördelning genom »repning» i attungar och lottning. Troligen med orätt, då detta blott afser gemensamt odlad jords fördelning (se nedan) och Västgöotalagen I och II ej känner någon delning af by i dess helhet.

Innan jag ingår på kritik af dessa tolkningar, vill jag anföra de ställen i landskapslagarne, som beröra föreliggande fråga. *Upplandslagen*: »Uiliæ böndær by aff nyu byggiae ællr liggær han i hambri ok i forni skipt þa skal hwar sinæ træþu sa ok siþæn gangi ny skipt a» (Wiþærbobalken I). *Västmannalagen II* och *Magnus Erikssons landslag* ha med Upplandslagen identisk formulering, lika så *Kristoffers landslag* med undantag att uttrycket där lyder: »i forne skipt oc hambre». *Södermannalagen*: »Delæ twe vm tompter. hawi þen wizorþ solskipt will hawa. wari all hamarskipt af lagð. oc hawi engin wizorþ (Bygningabalken XI). Som framgår af ofvanstående ställen, är det ej mycket som kan utdragas ur lagarne angående hammar-

¹ Glossar, sid. 258.

² Anf. arb. II, sid. 9 f.

skiftets innebörd. Af Upplandslagens formulering framgår, att »i hambri» är synonymt med »i forni skipt», d. v. s. att ligga »i hambri» betyder, att byns såväl tomter som ägor i öfrigt¹ äro fördelade mellan ägarne efter häfdvunnen ordning, som går tillbaka till urminnes tider. Ur Södermannalagens text torde ej heller någon annan betydelse kunna utletas. Stadgandet innebär, att den gamla, på häfd grundade indelningen af tomter och jord ej hade laga kraft (»hawi engin wizorþ»), så snart någon fordrade skifte enligt i lagen fastställda grunder (»solskifte»). Hammarskifte betyder sålunda ej metod för skiftes verkställande, som Bergman vill, utan häfdvunnen och sedan gammalt förefintlig indelning af en bys ägor. Upplandslagens uttryck »ligga i hambri» visar detta. Södermannalagens »hamarskipt» torde vara en yngre bildning i analogi med »solskipt», men betyder detsamma som Upplandslagens »ligga i hambri». Detta har ju ock Falkman påpekat, hans teorier i öfrigt om innebörden af hammarskiftet torde väl knappt behöfva en vederläggning.

Den ofvan utvecklade betydelsen af »ligga i hambri» och »hamarskipt» öfverensstämmer för öfrigt med den i Karl IX:s lagförslag² gifna tolkningen, som visar hvad man omkring 1600 inlade för betydelse i uttrycken i fråga: »Nu wilia bönder by af nyo byggia, eller är han kommen i fornu skipte ock hambre, thet är att huar weet theg sin och huadh honom bör i skogh och alla uthäghor — — — — —» (Bygningabalken kap. I).

Af de ofvan citerade ställena i lagarne torde sålunda framgå, att vid tiden för dessa lagars affattning betydelsen af »i hambri» och »hamarskipt» varit den af »forn skipt» i allmänhet, och möjligt är, att uttryckets genesis varit för dåtidens lagstiftare lika dunkel som det för närvarande är eller med andra ord, att det redan då varit ett språkligt petrifikat.

Att ytterligare öka antalet gissningar om »hamarskipts» etymologi anser jag lönlöst. Fast torde blott stå, att det i lagarne är

¹ Schlyter lägger i fråga om »hammarskifte» liksom för »solskifte» hufvudvikten på tomternas fördelning. För »solskifte» med rätta (se ofvanstående ställe i Södermannalagen). Att med »hamarskipt» skulle åsyftas blott tomtfördelningen låter sig ej påvisas.

² »Lagförslag i Carl IX:s tid», utg. af Riksarkivet.

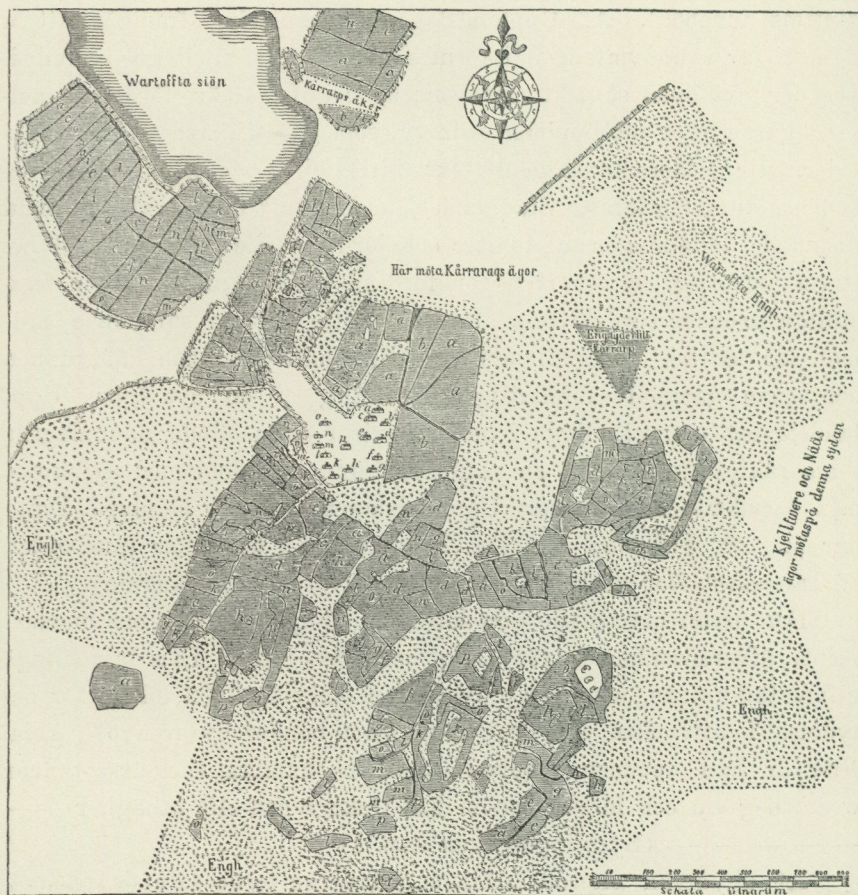


Fig. 1. Karta öfver Vartofta by i Västergötland.

de samma som »forn skipt». I denna mening hammarskiftade byar torde ha funnits åtminstone intill storskiftesförordningarnes tid på 1700-talet. Bykartorna från 1600-talet visa ofta en sådan fördelning af tomter och ägotter, att man med Falkman¹ kommer att tänka på hammarskifte för dessa byar. En sådan by var Vartoftaby i Västergötland enligt 1645 års karta. En kopia häraf bifogas efter den hos v. Möller: »Jordbrukets historia» befintliga reproduktionen², fig. 1.

¹ Anf. arb. sid. 223 noten.

² v. Möller själf anser den visa solskifte och drar däraf den slutsatsen, att detta ej alltid varit så regelbundet. Denna åsikt synes Bergman dela, se anf. arb. II sid. 11 not 1.

En blick på denna visar, att man här ej kan spåra tillämpning af lagarnes kända skiftesbestämmelser; allt tyder på att åkerfördelningen här är »forn skipt» i betydelsen gammal häfdvunnen, regellös indelning af åkrarne med under tidernas lopp skedda förändringar genom uppodlingar, i detta fall sannolikt äfven genom mer eller mindre frivilliga utbyten: man observere, att kronogårdarne, f. d. klostergårdarne *a* och *b* fått på sin lott alla skiftena i gårdet närmast norr om byn. Som förklaring till kartan må nämnas, att de till de olika gårdarne hörande åkerlapparne äro signerade med bokstäfver med motsvarighet för de olika gårdarne på byplanen. Man observere dels på huru många ställen åkrarne ligga, dels också de underliga ägofigurerna, t. ex. den till gården *n* hörande åkern i sydvästra delen af kartan. På kartan äro också betecknade de gårdesgårdar, som underhöllos af bylaget. Ängsmarken är oskiftad.

2. Solskifte.

Då man studerar en karta, sådan som ofvanstående, inser man lätt, hvilka olägenheter det måste medföra att ha jordlotterna så fördelade, kastade om hvarandra i invecklade och underliga ägofigurer. Redan på landskapslagarnes tid, i de cirka 1300 och senare affattade lagarne, visar det sig, att man insett dessa olägenheter och sökt afhjälpa dem, genom att ge den enskilde delägaren i byn rätt att begära omskiftning af byn och dess ägor, efter de mer eller mindre utförliga bestämmelserna i respektive lagar. Detta af landskapslagarne påbudna skifte brukar betecknas med termen »solskifte» af de författare, som behandlat hithörande frågor, och termen kan anses god, ehuru, som Schlyter påpekat, de lagar, som använda densamma, därmed förstå indelningen af tomtarealen i en by.

Som skiftesbestämmelserna i de olika lagarne i fråga om detaljer liksom äfven i fråga om tydlighet och fullständighet växla rätt betydligt, vill jag först ge en framställning af de olika lagarnes bestämmelser hvar för sig och sedan söka sammanfatta dessa bestämmelser till en totalbild af laga skifte på landskapslagarnes tid. De lagar, som härvid hufvudsakligen komma i fråga, äro Östgötalagen, Upplandslagen, Södermannalagen och äldre Västmannalagen.

Jag gör början med Upplandslagen. Dess Wiþærbobalks första kapitel innehåller följande bestämmelser angående skifte: Om bönder vilja »bygga by af nyo»¹ eller om skifte begäres å gammal by, som ligger »i hambri», skall hvarje delägare i byn beså sina gamla ägor, och sedan skall skifte äga rum.² Principen för skiftet uttalas i följande bestämmelser: »þa kombær færþungær færþungi til skip-tis ok halwær by halwum. þa ær by til iamföris komin».³ Vid skiftet göres början med byplanens fördelning. Denna skall markeras med fyra tomtråmärken och fyra farvägsråmärken. »þa ær þæn by tæbundin» (Kristoffers landslag: »gathu bunden»). Tomt skall fördelas (brytæs)⁴ efter »bymålet» (som förklaring tillägges: efter penningsland och örtugsland, öresland och markland). Ingen må fordra delning »till jämföres» af by, om han ej äger minst en fjärdedel af byn. Den, som äger mest i byn, äger att vid skiftet bestämma det inbördes läget (»lighri raþæ») mellan de olika tomtdelarne. Ingen hafve makt rifva den by, som ligger i rätt solskifte, utan alla jordägandes samtycke.

Att dela byn »till jämföres» innebär enligt lagen att skifta så, att den ena fjärdedelen och halfdelen af byn blir likvärdig med den andra, eller med andra ord att hvarje jordägare får hvad honom efter »bymålet» tillkommer. Bymålet är det relationstal, som utvisar huru stor andel hvarje bonde äger i byns samfälda område, d. v. s. att det är likbetydande med det senare mantalet eller hemmans-

¹ Hvad härmed afses är osäkert. Kanske innebär uttrycket en omreglering af byn, kanske nyanläggning af sådan. Jmf Kirkiubalken kapitel I, där uttrycket afses nybyggnad af kyrkor.

² Att ej Upplandslagen lika litet som Kristoffers landslag afses att i kap. I af Wiþærbobalken reglera hammarskiftet är klart redan af inledningen »Uilia bönder by aff nyu byggia ællr liggær han j hambri» etc., jfr Bergman, anf. arb. II sid. 7 not 1 och där citerad litteratur. Ordalagen äro fullt lika i landslagarne och Upplandslagen.

³ D. v. s. de olika delarne skola vara likvärdiga. Bergman, anf. arb. II sid. 10 not 3 anser detta stadgande innebära skillnad mellan »Jämförisdelning» inom mindre enheter, »fjärdung», och sådan omfattande hela byn. Detta är omöjligt i betraktande af stadgandet i § 2 af samma kap.: »ængin ma ok by til iæmföres delæ, þæn minnæ a æn en færþung i bynum».

⁴ Den af Schlyter följda handskriften har »byriæs», handskrifterna B och C ha »brytæs».

talet. Bytomten skall fördelas efter bymål, sålunda få de olika bönderna olika stora tomtplatser, allt efter den större eller mindre andel, de äga i byn.

Sedan sålunda principerna för skiftet och sättet att skifta tomtarealen fastslagits i första kapitlet, behandlas i kapitel 2, huru tomt må bebyggas. Därvid göres följande bestämmelse i § 5: »Nu standær by i iæmföre ok rættri solskipt, þa a han standæ i þry ar ok þre daghæ fore allum þem hus aghu a tomt annærs manz, sum han hawær i þe iæmförslu fangit». Detta stadgande innebär, att sedan by sålunda skiftats och nya tomter tilldelats bönderna, äga de, som hafva hus på grund, som tilldelats annan person, hafva dessa hus kvarstående på sina gamla platser i tre år och tre dagar, eller med andra ord att inom denna tid skall den nya indelningen af tomtarealen vara genomförd.

I följande paragrafer af samma kapitel stadgas, huru bys öfriga ägor skola fördelas:

Är byn d. v. s. byplanen på sätt som ofvan sagts, kommen »till jämföres och till rätt solskifte», så är »tomt åkers moder». Då skall man lägga åker efter tomt, äng efter åker o. s. v. (»akær a æng til sighiæ ængteghær skoghteghe» etc.). Detta stadgande är ju tämligen knapphändigt och oklart men torde innebära, dels att, sedan tomtorna fördelats efter bymålet, åkerarealerna skulle inbördes stå i samma storleksförhållande som tomtorna, dels också, att åkerlotterna inom hvarje gårde skulle följa på hvarandra i samma ordning som tomtorna i byn.¹ Svåriligen torde meningen varit, att åker skulle läggas efter tomt i så måtto, att hvars och ens åker skulle gränsa till hans tomt, då detta i allmänhet låtit sig genomföra blott med den åkerjord som omgaf byn — ifall sådan jord fanns.

Jag öfvergår nu till *Östgötalagens* skiftesbestämmelser i Bygdabalkens första kapitel:

För att kunna fordra bys läggande »i laga läge» måste man äga minst en sjättedels »attung»² i byn. Vill någon, som fyller detta kompetensvillkor, fordra skifte, så skall han före julafton underrätta

¹ Se nedan vid redogörelsen för öfriga lagars bestämmelser i detta hänseende.

² »Attung» är här jordetalsenhet (se nedan).

de öfriga om denna afsikt (»uara byn til lagha læghis») hos hvar och en i hans gård och för alla på bygatan (vid bystämma?). Påstår sedan någon, att dylik underrättelse ej gifvits i laga ordning, skall den, som fordrar skifte, med fjortonmannæd bevisa, att han så gjorde (at han laghuaraþe til skiptis a yuærstu fæmt¹).

Sedermera skall han om sommaren² eller, närmare bestämdt, på andra måndagen efter pingst instämma målet om byns skiftande, »ty att ej må någon rifva annan ut af hemmet om vintern eller om vårtiden, då man skall så». Alla tre de ofvannämnda sammankomsterna skulle utsättas till tiden före skörden, »ty de skola så sin vårsäd i den gamla skiftesindelningen, men träda i den nya», d. v. s. den nya skiftesindelningen skall bli gällande omedelbart sedan skörden inbärgats och innan trädesläggningen började. Angående de utbyten af ägolotter, som skola göras, stadgas att det som utbytes skall i alla hänseenden vara jämställdt. (§ 3. »Nu æ huar sum man will iorþ skipta þa skal iamt arwþe a mote iamnu giva: þæt ær ryþia gen ryddu etc.») Befinnas de ägolotter, som skola utbytas, ej vara jämgoda, skall den, som fått sämre för bättre, äga rätt taga tre skördar af den jord, han skall lämna ifrån sig. När så skiftet på de tre fæmterna uppgjorts, skall det på tredje fæmten stadfästas på så sätt, att de, som bo ytterst i byn, nedsätta och med egen samt fjorton andra mäns ed bekräfta rätta läget af rämärkena, som ange bytomtens omkrets. Rämärkena skola nedvärjas i ordning från norr — öster — söder — väster, d. v. s. medsols. I detta kapitel har hufvudsakligen behandlats de formaliteter, som voro förenade med skifte. I kapitel II lämnas bestämmelser om byplanens inrättande och om åkrarnes fördelning. För att by skall ligga i laga läge,

¹ Fæmten var en enskild sammankomst, som utsattes på tinget, att hållas mellan de tvistande på femte dagen, sedan målet förevarit vid tinget, »a yuærstu fæmt» är det samma som »aþriþiu fæmt», jfr Schlyters Glossar till Östgötalagen. Fæmten motsvarade Västgötalagens »siunættinger» och torde ursprungligen vara den gamla femdagarsveckan. Jfr Troels Lund, Lifsbelysning s. 14. De tre fæmterna äro de sammankomster, som höllos angående skiftet; »laghuara til skiptis a yuærstu fæmt» betyder sålunda »i laga ordning pålysa skifte», som skall fastställas på tredje »fæmten». De två första sammankomsterna upptogos väl af öfverläggningar angående skiftet. Dessa sammankomster betecknas längre ned i samma kap. med uttrycket »all þry þing»

² »i uæþærdaghum», se Glossaret till Östgötalagen.

fordras, att alla tomter skola nå ut till bygatan. Är ej detta fallet, skall »gödning»¹ gifvas, d. v. s. utjämning skall ske. Af bestämmelserna i § 1 framgår, att tomtarealen skulle fördelas efter attungstal, huru stor del däraf, som kom på attung, berodde på frivillig öfverenskommelse. Åker skall läggas efter tomt, och äng efter åker, gärdesgårdarne fördelas efter äng. (»laggin . . . garþ sto æftir æng», jfr Schlyter, Glossar till Östgötalagen, artikeln »garþ sto»); på samma sätt skogar och fiskevatten: »þa liggær alt æftir tomt». I 1 kapitlets § 6 finnes följande bestämmelse: »Liggær by sua sum han uar bygdær af forna fari ok lagh surin ær niþær þa gange til iamnaþa ok egh til rufs: sættia þer garþ at rättum skialum þa gærþe huar sum han a i bynum til, þæn næmir solu sum næmir a: ok þæn fiærmir solu sum fiærmir a: ok ut mæþ ramarkum gange egh utan allum sæmi a».

Denna bestämmelse förefaller skäligen dunkel. Den anger sig genom ordalagen som en undantagsbestämmelse från regeln om laga skifte å by som ligger i gammalt skifte. Orsaken, hvarför den ej skall skiftas på laga sätt, ligger tydligen däri, att den »lagh surin ær niþær», d. v. s. tomtindelningen har någon gång med ed fastställts. En dylik by skall ej gå »til rufs», d. v. s. någon omreglering af tomtfördelningen skall ej äga rum utan allas medgifvande, däremot skall den gå »til iamnaþa», d. v. s. det skall tillses, att hvar och en i åker och äng m. m. har hvad honom tillkommer. Jfr bestämmelserna i kapitel 6 Bygdabalken, hvarom nedan. Den gärdesgårdsträcka, som hvar och en skall underhålla, skall i förhållande till de öfrigas ligga i samma ordning som tomterna i byn, så att den, som bor längst i söder, skall få sin gärdesgård längst i söder o. s. v.

Denna senare bestämmelse visar, liksom hvad i 1 kapitlet säges om hufvudrämärkenas läge i norr — öster — söder — väster, att

¹ Denna »gödning» skall gifvas »at ægh ok egh at fotum» samt »innan huwþ ramarka», d. v. s. inom byplanen. Schlyter (Glossar till Östgötalagen) öfversätter »ægh» med den kant af tomt, som går vinkelrätt mot gatan, och »foter» med den tomtkant, som vetter åt gatan. Stället är synnerligen svårtolkadt, men jag anser troligare, att »eggen» på tomt, varit den sida, som vette mot gata. En utjämning åt annans tomt hade ej medfört, att byn kommit i laga läge, hvilket afses. »At fotum» torde beteckna den kant af tomt, som vette utåt ägorna, då det stadgas, att »gödning» skall gifvas inom rämärkena. »At fotum» är således enligt min mening lika med »utan huwþ ramarka».

solskiftesprincipen tillämpats. Skiftesprinciperna i öfrigt äro, som i det föregående visats, i stort sedt de samma som i Upplandslagen.

I kapitlet 6 säges: »Nu vilja bönderna mäta sin by», d. v. s. genom mätning förvissa sig om, att en hvar har det honom tillkommer. Först skola råmärkenas läge konstateras. Sedan skall — om det så visar sig behöfligt — utjämning ske, så att alla »attungar» bli likvärdiga [»attungær attungx broþir uara»], och alla skola efter attungstalet äga jämnt i godt och ondt i fråga om åker och äng samt i fråga om de hägnads- och väghållnings- m. fl. besvär, som åligga jordägarne.

Här afses tydligt en mera privat uppgörelse mellan bydelägarne, som liknar hvad man från Västergötland känner under namnet »godebyte», d. v. s. en godvillig fördelning af jorden.¹

Jag fortsätter så redogörelsen för landskapslagarnes skiftesbestämmelser med *Södermannalagens* bestämmelser i detta hänseende; dess bygningsbalks 3 kapitel har till rubrik: »Huru mæn seulu acrum sinum skiptæ». Nu vilja bönder skifta sina åkrar, då skall man sätta ned råmärken och plöja fåror, så som alla synas rätt vara, sedan skörda bönderna sin åker efter de nedsatta råmärkena och de plöjda fårorna. Finner därvid någon att honom skett orätt, skall han kräfva rätt af sina grannar. Vilja de göra honom rätt, vare alla saklösa. Får han ej sin rätt; skall han fara till kyrkan och tillkalla syn af socknemännen. Härpå följa bestämmelser om huru vid synen skall tillgå samt om den plikt, som erlægges för åverkan å annans skörd. Enligt nästa kapitel skedde delningen af ängsmark genom att »wapa waf», d. v. s. genom att upptrampa en gränslinje emellan de nedsatta råmärkena. I kapitel 7 ges utförligare bestämmelser om delning af ängsmark. Därpå framgår, att delning skedde efter uppmätning med stång (»mælæ stang mærkt eptir retto byæbruti»), samt att råmärkena voro stänger, som markerade gränserna (»waf stang», § 1; längre ned i samma § stadgas plikt för att stjäla eller sönderhugga »þa stang i wafi stander»).

¹ På sådan beror ännu i dag fördelningen af jord mellan delar af samma hemman i den storskiftade byn Gullered i Älfsborgs län.

Dessa delningsbestämmelser afse tydligen blott delningen af området inom samma gårdsgård mellan de jordägare¹, som där hade sina åker- eller ängslotter, väl närmast med afseende på skördens fördelning, då uttrycket »wapa waf i engium» blott kan afse en tillfällig gräns i det växande gräset. På samma sätt afses med »forar æriæ» en tillfällig markering af gränserna, som väl skedde då sådden afslutats. De stänger, som tjänstgjorde som rämärken, hade väl en mindre tillfällig karaktär än de på ofvannämnda sätt mellan dem uppdragna gränslinjerna.²

De egentliga skiftesbestämmelserna finnas i kapitel 11, som har till rubrik: »Vm tomta skifte». Om delägare i en by vilja skifta sina tomter, skola alla deltaga i tomtstämman. Då hafve den vitsord, som vill göra byn rymligare, och ej den, som vill tränga ihop den. Tvista två om tomternas läge, så hafve den vitsord, som vill ha solskifte, allt hammarskifte vare borttaget och hafve intet vitsord. När så delningen af tomterna försiggått, så är tomt tegs moder. Teg skall ligga efter tomt. Hvar och en, som vill tillämpa annat delningssätt, hafve intet vitsord. Har förut annat fördelningssätt tillämpats, äge den vitsord, som vill lägga åker efter tomt i rätt solskifte mellan plöjning och skörd (d. v. s. på vintern?³).

Till sist vill jag referera de intressanta men äfven till betydelsen delvis svårtolkade bestämmelserna om skifte i *Äldre Västmannalagen*; de finnas i 19 kapitlet af Bygningabalken:

Är by lagskiftad, så att den ena hälften är likvärdig med den andra, den ena fjärdingen eller åttingen med den andra, så råde hvar och en som har fjärding i byn för läget af ett hörnrämärke, »skötra», den som har två fjärdingar råde för läget af halfva byn. Den, som har mindre, nöje sig med⁴ laga läge (af sin tomt). Ingen, som äger mindre än fjärding i byn, äger makt »bryta» byn. § 1:

¹ Dessa kallas af Upplandslagen »wærnalagar», och den hjälp de voro skyldiga hvarandra bestämmes i Wipærbobalken, kapitel 9.

² Äfven Östgöotalagen känner detta sätt att markera ägo- och gränser, se Bygdabalkens 7 kapitel. Likaså Äldre Västmannalagen, se Bygningabalkens 22 kapitel.

³ Detta synes vara den sannolika betydelsen af uttrycket, då det längre ned i samma kapitel säges, att de skola skifta träda och ej sådda åkrar. Schlyter, Glossar till Södermannalagen, artikeln »bilder», anser, att skiftet försiggått om sommaren.

⁴ Schlyters öfversättning af »lita at».

nu äro de fyra råmärkena nedsatta, då råde den, som bor norrut i byn för råmärket i södra hörnet och vice versa; den, som bor öster ut i byn, råde öfver råmärket i väster och vice versa. Tvista de om byplanen, så att den ena säger: »så långt du utvidgar tomten åt norr (öster), så långt utvidgar jag den åt söder (väster)», så äge den som vill utvidga byn vitsord. Lägge byn solrätt, »soldraghin» (Schlyters öfversättning: »i solskifte», hvilket är samma sak).

Dessa bestämmelser synas vara så att förstå, att om by är lagskiftad, d. v. s. om hvar och en har hvad honom tillkommer efter hans deläganderätt i byn, så äga de, som ha minst fjärding i byn råda öfver läget af det hörnråmärke, som ligger diametralt motsatt det hörn, där han har sin tomt. Därför om någon vill utvidga bytomten, gör han anbud åt den som bor i motsatt hörn af byn, att om denne vill utflytta råmärket vid den förres tomt, skall denne i gengäld utflytta råmärket vid den andres tomt. Detta stadgande synes här blott betyda den formalitet, hvarmed krafvet om bytomtens utvidgande skall göras gällande, ty lagen säger uttryckligen, att den, som vill utvidga byn, äger vitsord, oberoende af det svar han får. Sannolikt är, att en äldre bestämmelse ligger till grund, enligt hvilken utvidgandet gjordes beroende af den andres samtycke. Vid den omreglering af tomterna, som på så sätt kommer till stånd, skall byn läggas »soldragen», d. v. s. enligt väderstreck. Efter hvad som säges om råmärkenas läge, synes detta betyda, att bytomtens diagonaler gå i riktning: norr—söder och öster—väster.¹ Om sättet för jordens fördelning säges i detta sammanhang intet, men af nedan anförda stadgande i 40 kapitlet Bygningabalken framgår, att dessa skulle liksom enligt öfriga lagars bestämmelser »läggas efter tomt», då tomten vid syn får tjänstgöra liksom en karta, hvarefter hägnadsskyldigheten afgöres och jorden delas:

»Dela men w m garþa (wil man wæþia bort garð af sik²) þær (skal²) syna men till næmpna gangi heem til tomtini þy at hon

¹ Detsamma synes framgå af Östgötalagens bestämmelser, se nedan vid förklaringen af »solskifte».

² Schlyters emendation.

ær teghs moþir, aghi swa akra æptir ok garð sum han hawir tomp-
tina. þæn sum a gard combir þær skaþi gik in ginum han böti
þrea markir i þræskipti sum fyrra.»

Af den ofvan lämnade redogörelsen för de olika lagarnes skif-
tesbestämmelser märkes lätt, att dessa ej alltid äro vare sig utför-
liga eller klara. Men det visar sig dock, att de i det stora hela
öfverensstämma ifråga om skiftesprinciperna, och man kan för den
skull ur den ena lagens på någon punkt utförligare stadganden
draga slutsatser, som förklara hvad en annan lag i samma fråga
uttryckt med en mera svårtolkad vändning. När det gäller att
skaffa sig en totalbild af ett fornsvenskt laga skifte af by, möter
alltid den svårigheten, att lagarne förutsätta kännedom om många
förhållanden i byskicket, hvarom vi nu äro i okunnighet, samt att de
använda termer, hvilkas innebörd förutsättes som bekant. En sådan
är t. ex. termen »solskifte»; ingenstädes lämnas någon definition å
den samma.

I allmänhet lägges största vikten vid bytomtens fördelning.
Åkerfördelningen omnämnes vanligen ganska knapphändigt med ut-
tryck, som återkomma i de flesta lagarne, t. ex. »då är tomt tegs
moder» eller »åker skall läggas efter tomt».

Tomtdelningen tillgick i allmänhet sålunda: Först markerades
hela bytomten med tomt-råmärken; dessa skulle enligt Upplands-
lagen vara så kallade femstenarör. Därefter fördelades bytomten
mellan de olika delägarne allt efter dessas olika äganderätt.

Sedan skall »åker läggas efter tomt». De flesta lagarne lämna
oss i okunnighet om hvad därmed menas, men uttryckets innebörd
torde vara, att böndernas tegar skulle inom hvarje gårde stå dels isamma
storleksförhållande till hvarandra, dels komma i samma ordningsföljd
i förhållande till väderstrecken, som deras tomter i byn¹. Klarast
framgår detta enligt min mening af det ofvan anförda stället i
äldre Västmannalagen, ett ställe, som förut, så vidt jag vet, ej in-
dragits i diskussionen af landskapslagarnes skiftesbestämmelser.
Enligt detta skall vid tvist mellan jordägare, om hvem som på en
gifven punkt har hägnadsskyldigheten och bötesansvaret vid fel å

¹ Jfr Schlyter, Glossar, artikeln »solskipt».

gärdesgården, den syn, som skall afgöra saken, gå till byns tomt och på grund af dennas fördelning ge sitt utslag, »þy at hon ær teghs moþir, aghi swa akra æptir ok garð sum han hawir tomtina». Detta vore ju en omöjlighet, om ej bytomten vore liksom en karta öfver åker och äng¹, hvars skala är »bymålet».

Samma indelningsgrund stadgas af Östgöotalagen² för gärdesgårdarne, äfven i det fall att byplanen ej undergår omreglering, se ofvan sid. 213.

Termen »solskipt» torde, som Schlyter med skärpa framhåller³, egentligen ha afseende på bytomtens sträckning och fördelning. Stöd för denna hans uppfattning lämnar Upplandslagens Wiþær-bobalk. Sedan i kapitel I och början af kapitel II bestämts, huru bytomt skall delas, inledas bestämmelserna om åkerdelningen i kapitel II:s fortsättning med dessa ord: »Nu ær by til iæmföris komin ok til rættræ solskipt, þa ær tomt akærs moþer þa skal akær æptir tomt læggia»⁴. Likaså af formuleringen af enahanda stadgande i Södermannalagens Bygningabalk kapitel 11, § 1.

Hvad andra lagar uttrycka med »solskipt» uttrycker äldre Västmannalagen med bestämmelsen, att by skall läggas »soldragen», d. v. s. efter väderstreck. Af Västmannalagens bestämmelser om hörnråmärkenas läge i norr — öster — söder — väster, liksom af Östgöotalagen, som har samma bestämmelse (se ofvan vid redogörelsen därför), visar det sig, att det var den firsidiga byplanens *diagonaler*⁵, som skulle ligga i norr—söder resp. öster—väster. Då sedan säges i lagarne, att hvarje tomtandel skulle stöta till bygatan, d. v. s. gå vinkelrätt mot denna, följer däraf, att hvarje tomts sidor voro parallella med motsvarande sidor af byplanen. Därigenom blir det begripligt, hvad som stadgas i Östgöotalagens Bygdabalk kapitel II, att bytomten fördelas genom mätning å bygatan. »Solskipt» af by

¹ Detta synes bland andra ej Falkman, anf. arb. sid. 223 f, ha tillräckligt beaktat.

² Bygningabalken kapitel I, slutet.

³ Glossar, artikeln »solskipt», Södermannalagens Glossar, samma artikel.

⁴ Jfr förut i samma kapitel § 5.

⁵ Schlyter antager, att det var byplanens sidor, som på så sätt skulle ligga efter väderstreck, Glossar: »solskipt».

skulle sålunda betyda en dylik strängt geometrisk fördelning af bytomten.

Emellertid låg det helt naturligt nära till hands att i termen »solskipt» indraga äfven åkerns fördelning, då denna, som förut visats, var beroende af tomternas läge. Så sker också i Södermannalagens Bygningabalk kapitel XI § 1: »Hawer annæt brut a warit, aghe þen wizorþ eptir tomt will læggia mællum bilz oc byrþæ oc eptir rætte solskipt».

Äfven senare tidens lagstiftare ha med »solskifte» afsett hufvudsakligen tomternas fördelning, så i det s. k. Rosengrenska lagförslaget¹ Bygningabalken kapitel 6: »Nu ähr by till iämpndela kommen och i laga soolskifte lagd, så att hwar hafwer så fått i tomp ten, som han är ägande till, som för är sagdt, och then ligger närmare soolen, som närmare böör liggia, thet så skall wara, att then som ähr mäst ägande, han skall och haffwa bästa lägenheeten och liggia närmare solen, och then fiermare och längre ifrå som mindre äger, och när så ähr skifft, tå ähr tomt åkers moder, och bör tå åker effter tomt læggas».

Likaså i Bygningabalken i 1694 års lagförslag:² »Tompten skall læggias efter rätta soolskifte och väderstreck, norr och söder, öster och väster»,

samt i 1734 års lag³, hvars bestämmelse är tämligen orakelmäsigt affattad: (Tompt) »skal och læggas i rätta solskifte, som är öster och väster, norr och söder».

Af de nu anförda citaten ur senare lagförslag framgår, att äfven här liksom i landskapslagarne tomtens skifte varit det viktigaste och grundläggande, men de meddela just ej något utöfver hvad som varit känt från landskapslagarne om solskifte. På ofvan anförda ställe i det Rosengrenska förslaget meddelas dock underrättelse om ett förhållande som ej finnes antydt i äldre lagar. Upplandslagen bestämmer, att den, som äger mest i byn, skall råda för det inbördes läget af tomterna. Här däremot säges uttryckligen, att den som

¹ »Lagförslag i Carl IX:s tid», utg. af Riksarkivet, sid. 363 f.

² Kapitel IV § 2. Tryckt som bilaga hos Liljenstrand: anf. arb., sid. 352 ff.

³ Bygningabalken kapitel I § 1.

äger största andelen i byn, skall hafva sin tomt närmast solen (d. v. s. åt söder), och den som har minsta delen fjärmast solen (d. v. s. åt norr). Som man svårligen kan antaga, att detta är ett påfund af lagstiftarne utan grund i de bestående förhållandena, måste man antaga att här i lagstiftningen upptagits en praxis, som under tidernas lopp utbildat sig, och man kan då antaga, att vi här möta ett slag af samma föreställningssätt, som gjort, att den norra sidan af en kyrkogård användts som begravningsplats för främlingar och fattighjon, d. v. s. föreställningar om nordsidan som mindre förnämlig på grund af att norden tänktes som mörkrets och köldens och allehanda onda makters rike.

Principen för »solskiftet» var sålunda den, att fördelningen af bytomten var det primära. Denna skulle fördelas i olika stora lotter efter »bymålet». Hur detta beräknades i Svealand framgår af Upplandslagen Wipærbobalken kapitel I: »tompt a brytæs æptir byæmali, æptir pæninx land — — — — — markland», således är här skattläggningen grunden för beräkningen af »bymålet». Med andra ord: hvars och ens andel i byns samfällda område var lika med hans andel i byns sammantagna skattesumma. I Östgötalagen och Västgötalagen I och II är, som *Falkman*¹ påvisat, ej som i Svealand »marklandet» utan »attungen» jordetalsenhet.² Med »attung» har väl ursprungligen förståtts åttondelen af byns samfällda egor. Kristoffers landslag upptager jämte »markland» etc. äfven »attungs landh» som bymål. Erkännandet af »attungen» som jordetalsenhet beror sannolikt på att den som sådan användts i Götalandskapen.³

Såväl Västgötalagen I som Västgötalagen II känner ej bestämmelser om skifte af en bys gamla jord; de skiftesbestämmelser, som i dessa lagar förekomma, afse blott fördelningen af nyodlad jord (Västgötalagen I Jb. 14 kapitlet och Västgötalagen II Jb. 33 ka-

¹ Anf. arb. sid. 153 ff.

² Efter denna jordetalsenhet skall såväl nyupptagen jord, som diverse jordägare åliggande besvär fördelas enligt Västgötalagen I (»Liþ ok garþa ok bror skal attungum skiptæ» Jb. kapitel 8).

³ Om »markland» och »attung» se också Hildebrand, Sveriges medeltid, I sid. 243 f, sid. 249 ff. Jfr Ambrosiani, Studier öfver svenska kyrkans organisation, i Kyrkohistorisk årsskrift 1902.

pitlet, den i förstnämnda lag på detta ställe använda termen »opol-skipti» synes bäst öfversättas med »skifte till odaljord», d. v. s. in-täkts skiftande och delarnes införlifvande med odaljorden, hvars fördelning mellan bydelägarne grundade sig på urminnes häfd).

Solskiftet afsåg att få en strängt geometrisk fördelning af byn med dess tomter och jord. Detta låter sig emellertid svårigen verk-ställas i ett land med så kuperad terräng som vårt till större delen är. Detta pekar ju på att systemet är utländskt länegods, närmast taget från Danmark. I detta land har systemet också trängt igenom i vida högre grad än hos oss. P. Lauridsen har i en förträfflig uppsats »Om gamle danske landsbyformer»¹ behandlat frågan om solskifte och kommer i hufvudsak i afseende på dess innebörd till samma resultat som jag. Angående genomförandet af solskiftet i Danmark kommer han till resultat, att »Vore Landsbyer og Landsbymarker saaledes som de forefandtes før udskiftningen og kendes fra Provinslovene og andre Kilder have faaet deres Form og Skikkelse ved en middel-alderlig Regulering, der kaldes solskifte.»

Att »solskiftet» i Sverige infördes af kungamakten lider knappt något tvifvel. Det är ej en tillfällighet, att Västergötland, där konungamaktens tryck väl varit svagast, ej känner skifte af bys samfällda areal, liksom det ej är någon tillfällighet, att jordetals-enheten i Götalandskapen är den äldre »attungen», men i Svealand identisk med skatteenheten, marklandet.²

Det är knappt troligt, att solskiftesmetoden i större utsträck-ning tillämpats. Som redan påpekats måste ofta terrängen lägga hinder i vägen. De olika lagarne ställa också mer eller mindre stränga kompetensfordringar på dem som skulle äga rätt fordra laga skifte. Vanligen kräfvos, att den, som fordrar skifte, skall äga fjärdedelen af byn.³

¹ Aarbøger f. Nord. Oldk. 1896. Då jag först nedskref denna uppsats, kände jag ej till Lauridsens arbete.

² Äfven i Svealandskapen är »attungen» den äldre jordetalsenheten, se Hildebrand, Sveriges medeltid I sid. 242.

³ Så Upplandslagen, yngre Västmannalagen, Magnus Erikssons landslag och Kri-stoffers landslag. Den senare tillägger att, om ingen äger så mycket som fjärdedel af byn, må hvilken som helst i byn äga rätt fordra laga skifte; Södermannalagen synes

Hvad som mest af allt hindrat de nya skiftesprincipernas tillämpning har säkert då liksom i långt senare tider varit det sega fasthängande vid gamla invanda förhållanden och den motvilja mot allt nytt som utmärkt våra bönder. Senare tidens enskifte och laga skifte ha mött stora svårigheter och vållat mycket bråk, och byar finnas där ännu i dag laga skifte ej genomförts. En sådan är Gulle-red i Älfsborgs län. Denna by storskiftades på 1790-talet, och på 1880-talet sökte en från annan socken inflyttad jordägare, som ej kände traditionens makt så stark, laga skifte, men bragtes genom de öfrigas hotelser och böner att afstå. S. Lampa berättar i »Anteckningar rörande äldre bygdelif i Västergötland»¹ ett annat intressant exempel på det missnöje, som skiftets genomförande väckte.

Att ej solskiftet genomförts i större utsträckning visa de äldsta bykartorna, som ofta ha en ägofördelning, som ingalunda kan vara solskiftets, se t. ex. den ofvan reproducerade kartan.

fordra mera: »Delar fiarþunger wiþ by allæn, aghe wizerþ engin», Bygningabalken kapitel XI; Östgötalagen ställer mindre stränga kraf: den som vill skifta by äge minst en sjättedels »attung». Mindre sympatisk mot skifte ställer sig Karl IX. Han fordrar, att den, som skall äga rätt kräfvä skifte, må äga minst hälften af byn.

¹ Västergötlands Fornminnesförenings tidskrift, bd II, h. 6—7, sid. 68.

Bidrag till brödförsäljningsprisets historia i Sverige.

af

Arvid Ulrich.

I Stockholm har stadsfullmäktiges livsmedelskommitté genom en den 27 oktober 1909 daterad, till stadsfullmäktige ställd skrivelse, hemställt

»att stadsfullmäktige må vidtaga åtgärder i och för åstadkommandet af en förordning, enligt hvilken hvar och en, som inom Stockholm saluhåller bröd, skall vara skyldig angifva dettas pris, hänfördt till viss viktsenhet».

Med anledning häraf och enär denna livsmedelskommitténs hemställan mottagits med största sympati af allmänheten, men med höggradig ovilja af bagerinäringens idkare, kunna en del data och fakta angående brödförsäljningens historia i vårt land måhända intressera.

Redan tidigt har frågan om brödets vikt varit en väl så brännande fråga.

Genom bagarordningen af den 6 december 1622 stadgades sålunda, att i alla städer i hela riket skulle förordnas vissa bagare, så många i hvar stad, som ståthållaren eller fogden samt borgmästare och råd kunde pröfva befinnas nödvändiga. Bagarne skulle vara »Konungenom och Stadenom trogne och rättrådige vthi theras Embete». De skulle baka och sälja sitt bröd efter rätt vikt »effter then Ordning som ther vppå giörs». Skulle en bagare sälja mindre eller ringare bröd än som det efter ordningen borde vara i vikt,

blefve brödet förverkadt till hospitalet, och bagaren skulle därjämte böta 100 mark till treskiftes mellan konungen, staden och målsäganden.

Hvete- och rågbröd skulle säljas till ett pris, som bestämdes efter fluktuationerna i afseende å spannmålspriset, så att t. ex. när en tunna hvete gälde 8 marker, skulle en fyrriks kringla väga $12\frac{1}{2}$ lod, och när hvetetunnan gälde 20 marker, skulle en fyrriks kringla väga 5 lod. Gälde en tunna råg t. ex. 6 marker, skulle 1 fyrriks bröd väga 30 lod, och var priset på en tunna råg 12 marker, skulle 1 fyrriks bröd väga 15 lod.

Vikterna å bröden skulle således på så vis rätta sig efter spannmålsprisen, att man för en fyrrik skulle erhålla ett bröd, hvars vikt var större eller mindre, allt eftersom spannmålen sjönk eller steg i värde.

Brödet fick ej heller innehålla några skadliga ingredienser. Skulle någon bagare blanda krita eller något annat i degen, hvilket kunde skada brödet eller den, som åte brödet, skulle han böta 100 mark till treskiftes mellan konungen, staden och målsäganden.

En del likartade bestämmelser förekommo äfven i bagareordningen af den 2 maj 1672. I denna stadgades det, att i hvarje stad i riket, i synnerhet i sjö- och stapelstäderna samt andra uppstäder, där så förut icke skett, men likväl stode att praktisera, vissa bagare skulle tillsättas och förordnas, så många som vore behöfliga. Ingen annan, hvem det vara månde, utom »rätta och tilförordnade Bagare Embetet» skulle hafva makt eller få tillstånd att sälja eller baka till salu något bröd, »grant eller grofft». De skulle vara skyldiga att hålla brödet till salu efter den vikt och taxa, som, beräknad efter spannmålsinköpet, hvarje månad föreskrefves dem. Jämväl skulle de vara skyldiga att baka godt och oförfalskadt bröd. Borgmästare och råd i städerna skulle vara förpliktade att på dessa olika förhållanden hafva »ett wakande öga». Skulle någon blifva skäligen beslagen och öfvertygad att hafva brutit häremot, då skulle densamma hafva förverkat sitt bröd till närmast belägna hospital. Reglering af priset å bröd skedde således månatligen genom en taxa, som beräknades efter spannmåls-

inköpet. Brödet skulle hafva bestämd vikt, som ej fick understigas, och bestämdt pris.

Bagarne fingo icke i brödet bruka någon »flärd» eller blanda krita eller något annat i degen, hvilket kunde skada brödet eller den, som åte det. Straffet för brytande häremot var 25 daler silfvermynt.

I Stockholm syntes bagarne ej hafva velat rätta sig efter månadstaxorna för bagarne. I en publikation af den 4 maj 1674 för Stockholm angående taxans efterlevande bland annat för bagare samt det straff, som vid förbrytelse mot taxan skulle följa, sades nämligen, att öfverståhållaren och magistraten icke utan förtret och stort missnöje förnummit, att månadstaxan af vederbörande ringa blifvit observerad och efterlefd, ehuru därom tidt och ofta förmaningar gäfves. I anledning häraf beslöto öfverståhållaren samt borgmästare och råd genom denna publikation »sådant oskick at hemma och företaga», att den bagare, som efter den dagen blefve beträdd med att hafva mindre bröd till salu, än månadstaxan innehölle, skulle första gången böta 3 samt andra gången och tredje gången 40 mark, hvarjämte hvarje gång brödet skulle vara förbrutet. Skulle han ännu en gång beträdas med dylik förseelse, skulle han »förwijses Embetet» och vara ovärdig att samma handtverk där i staden därefter idka och drifva.

Bagarne tycktes vid den tiden, som äfven nu, hålla före, att brödet ej borde väga så mycket.

I hufvudsak samma stadganden upprepas i en förordning af den 28 april 1681, hvilken skulle gälla för hela riket.

Äfven accisrätten ägde enligt denna, om bagarne icke bakade brödet sådant, som det borde vara efter taxan och proportionen af spannmålsköpen, hafva inseende däröfver samt därom påminna så väl borgmästare och råd som öfverståhållaren i Stockholm och å andra orter landshöfdingarne.

Enligt förordningen i fråga skulle brödhandeln så väl hvad lyxbröd som groft bröd anginge kontrolleras så väl i afseende å fastställda pris som i afseende å vikter.

En förordning af den 12 juni 1693 inskärper åter nödvändigheten för bagarne att följa månadstaxan.

Likaså en förordning af den 31 januari 1696, där det hette, att det »wid hårdt och exemplart straff tilgiörande» ålåge bagarne att »utan flärd till godheten och wigten efter Taxan dess Bröd att baka».

Att flärd ej finge brukas i brödet, att brödet skulle vara godt, och att det skulle hafva den i taxan bestämda vikten synas hafva varit fordringar på brödet då för tiden.

Brödet i Stockholm synes ofta hafva varit utsatt för klander både i ena och andra afseendet. I ett kungligt bref den 7 september 1711 till öfverståthållaren anförde sålunda Kungl. Maj:t, att det förmäldes, att det bröd, som såldes i bagarbodarna i Stockholm, hvarken till vikt, värde eller storlek vore så beskaffadt, som det borde vara, om hänsyn toges till en rätt och skälig proportion till spannmålsens dyrhet och markegång. Ehuru »Gudi lof!» landet vore så välsignadt, att en tunna råg kunde köpas för högst 10 daler k:mt, hölles brödet så smått och ringa samt dyrt, som det var, då rågen gälde 3 till 4 gånger så mycket. Enär härigenom visades alltför stor oordning och egennytta, skada och förtryck mot de fattiga, hvilka därvid allra mest komme att lida, vore det nödigt »at sådan straffbar egenwillighet i allwarsam mätto må förekommas och rättas, samt på intet sätt tålas uti en wälbeställt Stat och Regemente, derest ordningar i akt tagas och efterlefwas». I anledning häraf för- anleddes Kungl. Maj:t begära, att öfverståthållaren ju förr dess hellre skulle träda tillsammans med magistraten i Stockholm för att vidtaga åtgärder till, att ett sådant missbruk och själfsvåld skulle afskaffas. Kungl. Maj:t ansåge för sin del, att den riktiga vägen för öfverståthållaren och magistraten att slå in på vore, att öfver- ståthållaren tillika med magistraten projekterade en viss taxa, hvil- ken upprättades på det sätt, att man i den utsatte, hur mycket hvart och ett slags bröd, efter sitt namn och egenskap, alltid borde väga »utan någon förändring i anseende til Sädens ringa pris och dyrhet». Hvad priset på brödet, som således alltid blefve af samma vikt och storlek, beträffade, så kunde det uträknas och »sättas efter sit namn och rätta proportion», så att, när en tunna säd ginge och gälde för 10 daler k:mt, skulle det eller det brödslaget säljas för det eller det värdet, och när åter en tunna säd gälde 12 daler

k:mt, kunde det eller det brödslagets pris förhöjas i proportion till sädens dyrhet. Härigenom skulle undvikas, att bagarne finge efter behag egenvilligt stegra brödet »undersåtarne och särdeles de fattige til en altför odrägelig last».

En undersökning, som var ämnad att bli grundlig, anbefalldes år 1717 beträffande den alltjämt brännande brödfrågan. Genom kungligt bref den 3 december 1717 till kammarkollegium förklarade nämligen K. M:t, att han funnit nödigt, att undersökning utan dröjsmål skulle göras om, huru de förra förordningarna om taxa på bröd hittills inrättats och iakttagits i städerna och på landet samt hvad beträffande dem kunde vara att ändra eller förbättra. Kammarkollegium anbefalldes därför att sammanträda med kommerskollegium och upphandlingsdeputationen för att taga detta ärende i öfvervägande. Därvid skulle först den redan uppsatta taxan noga undersökas med aktgifvande på alla omständigheter. Vidare skulle en beständig taxa inrättas, efter hvarje läns beskaffenhet och efter den åtskillnad i priset, som uti dyrare eller bättre tider kunde vara på säden. Taxan skulle därjämte vara så upprättad, att så snart man visste, hvad säden gällde, skulle man strax af taxan kunna se, huru mycket efter det värdet ett skålpund bröd skulle komma att kosta.

De nämnda verken skulle vidare räkna ut och till Kungl. Maj:t inberätta, huru mycket efter en sådan taxa bagarne kunde vinna på brödet. Slutligen skulle de gifva K. M:t »wid handen, huru denne Taxa må bringas uti verkelig gång, så at intet underslef derwid kan föröfwas, utan at Bagarne må warda tilhållne, at alt stadigt baka fullwigtigt bröd».

Ej långt därefter ställdes månadstaxorna i relation till hvarje tids markegång på spannmålen. Den 25 augusti 1720 utfärdades nämligen en förordning angående en viss taxa på bröd, uträknad efter hvarje tids markegång på spannmålen. Det heter i densamma, att till förekommande af dyrhet på bröd vore utfärdad en tariff eller uträkning efter hvarje tids markegång på spannmålen. Vederbörande borde hålla »sträng och alfwarsam hand» öfver att denna tariff eller uträkning alltid måtte tagas till fundament, när de må-

natliga taxorna på bröd inrättades. Vidare skulle vederbörande medels visitationer af stadens betjante hafva noga tillsyn däröfver, att det, som vore förordnadt, verkligen efterlefdes. Den brottslige borde, jämte det att det i bagareboden befintliga brödet konfiskerades, beläggas med en plikt af 200 daler silfvermynt, hvilka böter angifvaren ensam, hvem denne än månde vara, utan ringaste uppskof skulle erhålla. Hvarje bagare skulle af taxan och tariffen hafva ett exemplar uti sin bod, såväl till sin egen underrättelse som för att »gifwa dem enfaldigom derom besked, enär de det påfordra». Bagarne skulle vara betänkte på att förse sig med skickligt tjänstefolk vid brödförsäljningen, ty de fel, som tjänstefolket beginge vid försäljningen, stannade på vederbörande bagares eget ansvar.

Följande år den 19 januari utfärdades en ny förordning angående en viss taxa på bröd, uträknad efter hvarje tids markegång på spannmålen. Bestämmelserna i 1720 års förordning återfinnas här. Men dessutom förekomma en del ytterligare bestämmelser i 1721 års förordning. Det heter där, att om gesällen eller lärodrängen ensam varit vållande till en sådan förbrytelse, så borde han, när han första gången därmed beträddes, vara förfallen till det straff, att han i två år åter skulle tjäna som lärpojke och sedan ånyo inskrifvas som gesäll eller lärodräng. Skulle han för andra gången göra sig skyldig till samma förbrytelse, skulle han plikta med två gatulopp »och derhos förwisas Embetet». Allt detta skulle af vederbörande domare, vid förefallande mål, noga komma att skärskådas.

Af denna år 1721 utfärdade taxa, som utvisade, hvad ett öre kopparmynts hvetebröd, bakadt med eller utan mjölk, samt skrädt och oskrädt rågbröd borde väga, ser man t. ex., att då priset på en tunna hvete var 40 daler k:mt skulle ett öre kopparmynts hvetebröd, bakadt med mjölk, väga $2\frac{1}{4}$ lod och bakadt utan mjölk $2\frac{1}{2}$ lod. Var priset på en tunna hvete 15 daler k:mt, skulle vikten på ett öre kopparmynts hvetebröd vara $4\frac{1}{2}$ lod, om det var bakadt med mjölk, och $4\frac{3}{4}$ lod, om det var bakadt utan mjölk. Om priset på en tunna rå råg var 30 daler kopparmynt, skulle ett öre kopparmynts rågbröd väga $4\frac{1}{2}$ lod, om det var skrädt, och $6\frac{1}{2}$ lod, om

det var oskrädt. Skulle priset på en tunna rå råg vara 10 daler kopparmynt, skulle vikten på ett öre kopparmynts skrädt rågbröd vara $13\frac{1}{2}$ lod och på oskrädt sådant $17\frac{1}{2}$ lod.

Var priset på en tunna ritorr råg 32 daler kopparmynt, skulle vikten på ett öre kopparmynts skrädt rågbröd vara $4\frac{1}{2}$ lod och på ett öre kopparmynts oskrädt vara $6\frac{1}{2}$ lod. Om en tunna ritorr råg kostade 12 daler kopparmynt, skulle ett öre kopparmynts skrädt rågbröd väga $13\frac{1}{2}$ lod och ett öre kopparmynts oskrädt rågbröd ha en vikt af $17\frac{1}{2}$ lod.

Högsta priset på 1 tunna hvete var enligt denna taxa 40 daler kopparmynt, och lägsta 15. På 1 tunna rå råg var högsta priset 30 daler kopparmynt och lägsta 10. Högsta priset på en tunna ritorr råg var 32 daler kopparmynt, lägsta 12 daler kopparmynt.

För en viss penning skulle man således få ett så och så mycket vägande bröd, vikten bestämd efter sädens pris.

Att halskotorna hos den vid amiralitetet i Karlskrona anställde bagaren, dennes gesäller och arbetare ganska lätt kunde blifva ut-satta för att bräckas synes af ett den 13 februari 1752 af amiralitetskollegiet utfärdadt reglemente, »hvarefter förvandlingen kommer att skje ifrån Råg till Bröd, vid Kongl. Amiralitetet i Carlskrona». I 20 § af detta reglemente, som redan den 6 september 1751 gillats och stadfästas af konungen, stadgas nämligen bland annat: »Till hvarje Stycke mjukt bröd eller Anckarstock tager 4 marker 20 lod deg, men om bakaren eller någon dess gesäll och arbetare i ringaste måtto dertill använder mindre deg warde hängd, hwarföre ock den förordnade Officeraren skall hafva härpå nogaste inseende.»

Men äfven den skeppare, som förde mjölet till amiralitetet i Karlskrona, fick se till, att han förfor redliga, därest lifvet var honom kärt. I 10 § af samma reglemente stadgades nämligen bland annat: »Beträdes Skepparen som fördt mjölet, med någon otrohet, så straffas han till lifvet, men om han eljest begådt någon wårds-löshet, så går han till Marstrand wissa år, eller i sin listid alt som brottet varit större eller mindre.»

En bestämmelse, som i stränghet väl får anses lämna intet öfrigt att önska för bagarnes vedersakare, fanns i en beskrifning

den 14 juni 1755 om det vid kungl. amiralitetet brukliga bakkings sättet enligt ett af Kungl. Maj:t gilladt reglemente af den 6 sept. 1751. Uti amiralitetsbageriet skulle enligt 18 momentet i beskrifningen tillverkas två sorters bröd, nämligen torrt bröd och mjukt bröd eller ankarstockar. Hvarje ankarstock borde enligt 21 momentet i beskrifningen väga »til ämnet uti deg accurat 4 Skålp. 20 Lod, hwilka Lod sedan under bakningen utdunsta, så at hvarje ankarstock färdig bakad allenast väger 4 marker». Skulle några lod mer än dessa 20 lod under bakningen af någon ankarstock bortgå, måste manskapet ändock vara nöjdt därmed, eftersom en sådan ankarstock till dess beskaffenhet ändå är lika med de andra, som ej blifvit så hårdt bakade. Men skulle det befinnas, att bagaren eller någon hans gesäll och arbetare använde mindre deg till något bröd, än sålunda bestämdt vore, »har Bagaren förvärkat lifwet». De tillförordnade officerarne och proviantmästaren borde hafva noga inseende öfver ankarstockarnas vikt. Bagaren var vid tjänstens förlust förbjuden att taga nyckeln ur bageridörren, då mjukt bröd bakades, så att vederbörande alltid måtte ha fritt tillträde att gå in där och pröfva vägningen med mera, i anledning hvaraf våg och nödiga vikter alltid borde vara till hands.

Genom kungligt bref den 23 januari 1770 beslöt K. M:t i anledning af borgarståndets vid den då sist hållna riksdagen ingifna allmänna besvär rörande böters utsättande för de bagare, som öfverträdde de på deras tillverkningar månatligen utfärdade taxorna, ett bötesbelopp af 10 daler silfvermynt för dylik förseelse. Genom kungörelse den 8 mars 1771 stadgades, att dylik förbrytelse skulle första gången beläggas med 20 daler silfvermynts böter, hvilka sedermera för hvarje gång skulle fördubblas. Då någon fjärde gången beträddes med dylik förbrytelse, skulle han dessutom blifva förlustig sin borgerliga näring.

För att denna kungörelse skulle komma att i praktiken tillämpas, stadgades jämväl i kungörelsen, att bagarne skulle i sina bagarbodar låta uppspika taxan till efterrättelse, icke mindre för den säljande än för den köpande, och det vid 10 daler silfvermynts böter, samt att 30 daler silfvermynts böter skulle utsättas för den,

som undandroge sig och tredskades. En hvar skulle lämnas fritt tillstånd att i sådan sak vara angifvare, och det borde på ämbetets vägnar och utan något arvode åligga fiskalerna att förhjälpa den klagande till rätt. Skulle vid anfordran fiskalerna underlåta sin plikt under hvad sken det vara månde, så skulle de straffas med förlust af sin syssla. Rådhusrätterna i städerna borde anbefallas, att mål af de i kungörelsen nämnd egenskap »såsom så ganska angelägne» skyndsamt företaga och afgöra framför alla andra ekonomiska ärenden.

Stadgandet, att taxan skulle vara uppspikad i bagarboden är verkligen ett stadgande, som är väl värdt att ånyo komma till heders, därest man i Stockholm eller på andra orter tager upp principen om brödförsäljning efter vikt, vare sig efter af säljaren själf på förhand bestämdt pris eller efter pris, bestämdt af myndighet eller på annat sätt.

Det synes i Stockholm hafva mött stora svårigheter att få bagarne att baka bröd, som höll vikten efter månadstaxan. Stränga straff stadgades för öfverträdelse och en hel del stadganden sågo då och då dagen i afsikt att få efterlefnad af bestämmelserna angående brödförsäljningen.

I »Kongl. Slotts-Cantzliets Kungörelse och Förbud emot Bröds hembakande til salu här i Staden, Bagare-Embetet til förfång» den 9 december 1773 stadgades sålunda åter, att det vore bagarämbetets ovilkorliga skyldighet att väl grädda och baka sitt bröd, så att det vore fullkomligt i vikten efter månadstaxorna. Den bagare, som härvid beträddes med »flärd», skulle vara förfallen till de böter, som vore utstakade i Kungl. förordningen den 23 januari 1771. Om någon fjärde gången befunnes brottslig, skulle han »anses förlustig sin borgerliga näring». Ifrågavarande kungörelse skulle två gånger om året, nämligen söndagen före jul och midsommartiden, uppläsas å predikstolarna i Stockholm. På det kungörelsen ej med tiden skulle råka i glömska, utan till alla delar oafbrutet efterlefvast, skulle det vid högsta ansvar åligga Stockholms fiskaler med underhafvande uppsyningsmän att däröfver hålla så väl noga som daglig tillsyn, så att den klagande, eho denne vara månde, utan något arvode

blefve genast förhjälp till sin rätt och den brottslige befordrad till laga plikt och ansvar.

I kungl. instruktionen af den 16 februari 1776, »hwarefter Öfwer-Ståthållaren öfwer Kongl. Maj:ts Residence Slott och Stad Stockholm sig hafwer at rätta», heter det i 15 §, att »på åtande waror, såsom bröd, dricka och kött m. m. samt wisse arbeten och arbetslöner, samt lega för hyrkuskar och åkare, som kunna taxeras» skulle öfverståthållaren, efter inhämtande af magistratens betänkande, upprätta nödiga taxor, antingen för hvarje månad eller för längre tid, efter omständigheterna, samt befordra dem till kraftig verkställighet. Som de mål, hvilka rörde nämnda taxors upprättande, endast anginge stadens ekonomi och politi, så skulle besvär däröfver icke anföras annorstädes än hos Kungl. Maj:t.

Uti ett kungligt bref angående i månadstaxorna utsatt vikt på torrt bröd den 1 juni 1780 omtalas, att bagareämbetet i Stockholm i underdånighet anför besvär däröfver, att uti taxorna blifvit infördt, att brödet, som ämbetet försälde, borde ej blott såsom färskt, utan äfven om det vore några dagar gammalt, hålla sin fulla vikt. Det kungliga brefvet förklarade, att i den öfverklagade omständigheten hädanefter finge förhållas efter »1721 års Kongl. Förordning och förra vanligheten» samt att således den meningen: »det bör brödet ej allenast färskt utan ock några dagar gammalt hålla sin fulla wigt» skulle i månadstaxorna utelämnas.

Saluhållandet af torkadt bröd i hufvudstaden blef föremål för lindring i afseende å försäljningen genom en kungörelse den 9 mars 1838 angående allmän tillåtelse att till hufvudstaden införa och därstädes till salu hålla torkadt bröd. I denna säges, att kommerskollegium till följd af nådig befallning inkommit med underdånigt utlåtande, huruvida hinder borde vara för handen att tillåta en hvar, i stad eller på landet bosatt, att i Stockholm lispundtals hålla till salu torrt bröd. Enär tillhandahållande af torrt bröd icke vore bagareämbetet ålagdt som skyldighet, stadgades genom kungörelsen såsom en anstalt, ledande till fördel för stadens invånare i allmänhet och särdeles för den mindre bemedlade delen däraf, att försäljning af alla sorter i ugn torkadt bröd, infördt från landet

eller bakadt i Stockholm eller i andra städer, skulle vara tillåten så väl å hufvudstadens allmänna försäljningsplatser, dock ej därstädes i mindre kvantiteter än ett lispund, som äfven, efter föregången anmälan hos stadens politi-, ämbets- och byggningskollegium, i öppna salubodar i så små kvantiteter som helst, emot behöriga afgifter till kronan och staden, utan att i ena eller andra fallet säljaren vore skyldig att lämna brödet till det i hufvudstadens brödtaxa fastställda pris, och att blott den tillsyn å försäljningen borde äga rum, att ej skämd vara utbjödes.

I öfverståthållareämbetets kungörelse den 20 maj 1847 angående bagareämbetets i Stockholm befrielse från taxesättning å bröd och från erläggande af saluaccis jämte stadganden rörande försäljning af bröd i hufvudstaden säges det, att Kungl. Maj:t gifvit öfverståthållareämbetet tillkänna följande. Hädanefter skulle det vara så väl landtmän som andra personer fritt att i hufvudstaden försälja bröd af alla slag och till hvilken kvantitet som helst å torg och i hamnar eller å andra till landtmannaprodukters försäljning anvisade ställen. Bagareämbetets i Stockholm medlemmar skulle från och med juni månad samma år och framgent vara befriade så väl från taxesättning å deras bröd som ock från erläggande af saluaccis, hvilken afgift i stället, till dess uppgifna årliga belopp af 447 riksdaler banko, skulle, på sätt magistraten och borgerskapets äldste medgifvit, af stadens medel utgå, intilldess densamma kunde författningenligt upphöra, likväl med åliggande för bagareämbetet att under nästkommande juni, juli och augusti månader, emot erhållande af betingade förmåner, förse stadens allmänhet med oskrädt rågröd till fulla behovet till ett pris, icke öfverstigande det, som vid slutet af år 1845 ägde rum. Det förordnades tillika, att i sammanhang med taxesättningens upphörande nuvarande reglering af bagareämbetets salubodar jämväl skulle upphävas och bageriidkarne tillåtas att öfverallt inom hufvudstaden föryttra sina tillverkningar, dock så, att med rättigheten att utöfva bagerihandteringen i hufvudstaden, efter därå vunnet burskap, då sådant erfordrades, hädanefter skulle vara förenad ovilkorlig skyldighet för hvarje bageriidkare att hafva åtminstone en öppen försäljningslägenhet och där till-

handahålla allmänheten godt och välsmakande bröd af alla de slag, som dittills varit i brödtaxan i allmänhet utsatta, med frihet likväl till försäljning äfven af hvilket annat slags bröd som helst, samt att bageriidkarne skulle vara pliktiga att, om köpare det äskade, sälja brödet efter vikt, och att hålla detsamma köpare tillhanda efter af säljaren själf på förhand bestämda pris, hvarå uppsats borde för köparens underrättelse vara anslagen på hvarje försäljningsställe. Dessutom skulle öfverståthållareämbetet äga att fortfarande handhafva tillsyn därå, att, oaktadt den sålunda medgifna större frihet för brödförsäljning i hufvudstaden, erforderlig kontroll vid förbakningen icke blefve åsidosatt.

Det oskrädda rågröd, som af bagareämbetets medlemmar under juni och juli månader samma år försålles, skulle hålla i vikt minst två och ett åttendedels lod för en fjärdedels skilling riksgäld eller åtta och ett halft lod för en skilling samma mynt, hvilken viktbestämelse äfven skulle blifva gällande för påföljande augusti månad, så vida icke därom blefve annorlunda förordnad. Vidare stadgades, att den bageriidkare, som i ett eller annat afseende underlåte att iakttaga de för bageriidkare, angående handteringens utöfvande och deras tillverkningars försäljning, i kungörelsen af den 20 maj 1847 meddelade föreskrifter, skulle för hvarje sådan förseelse böta 3 riksdaler 16 sk. banko. I denna kungörelse finna vi således, att det i kungörelsen den 8 mars 1771 gifna stadgandet, att taxan skulle vara uppsikad i bagareboden, kommit till heders.

Genom kungliga förordningen angående utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864 miste öfverståthållareämbetets kungörelse af den 20 maj 1847 sin gällande kraft. I slutet af 1864 års förordning heter det nämligen, att genom densamma hafva upphört att gälla äfven de allmänna påbud, hvilka stå i strid med förordningen.

Att icke sista ordet sagts i frågan om brödets vikt m. m. genom 1864 års förordning är väl troligt. Det af stadsfullmäktiges lifsmedelskommitté i Stockholm den 27 oktober 1909 afgifna förutnämnda betänkandet kommer nog säkerligen att blifva en mäktig häfstång för åstadkommande litet hvarstädes af bestämmelser att sälja bröd efter vikt.

Smärre meddelanden.

»Lambgiftar».

Förr i tiden intog fårskötseln en viktig plats i gottländingarnas hushållning, långt viktigare än under de senaste 50 åren sedan enskiftet genomförts och sädesodlingen fått allt vidsträcktare utbredning. På gottländska kallas fåren »lamb», lammen för »unglamb», unga handjur kallas första året »ungbaggar», sedan »baggar», de äldsta och största »vädrar», de skurna »gällingar». De unga hondjuren, som ännu ej lammade, heta »gymbrar», ett gammalt moderfår »e», flera »ear», en tacka, som har två lamm, »tweling-e», och den som ej haft något, »gall-e». Man skiljer på hemfåren och utgångsfåren. De förra hållas vid gården, om sommaren instängda i hagar och om vintern i hus. De äro i regel större än utgångsfåren och ha stundom rätt fin ull. Utgångsfåren äro däremot halvilda och ströfva sommar som vinter fritt omkring i skog och mark. Som utmarkerna i äldre tider ej voro skiftade, funnos få hägnader, och fåren kunde därför förirra sig ganska långt bort från hemmet. De voro därför ej alltid så lätta att finna åter, när man vid Bartmässan eller storsamlingen, båda på hösten, skulle samla dem för klippning och gallring till höstslakt eller afsalu. För att man skulle kunna skilja dem, voro de märkta med hvarje ägares märke, inklippt i örat.¹

Till fårens skydd fanns hemma på gården ett »lambhus». De hus, jag sett, bestodo endast af fyra väggar under sadeltak. Golfvet var af jord. Kring väggarna funnos häckar, i hvilka en mager kost: hö, starrgräs eller löf bjöds fåren. Det mest omtyckta löfvet var asplöf, annars brukades också sådant från askar och almar; var nöden stor, fingo de hålla till godo med tallris som födoämne.

¹ Se härom O. V. Wennersten, Gotlands färmärken i Meddelanden från Nordiska Museet 1898, sid. 59 ff.

Dessa små lambhus framträda dock ej på något anmärkningsvärdt sätt på en stor gård med alla dess byggnader. Som något nytt och för främlingen intresseväckande stå däremot de byggnader, som bönderna uppfört här och där i skogarna till utgångsfårens skydd. På mellersta Gottland har jag ej anträffat några sådana, men där har heller aldrig fårafveln varit så betydande som på »Stor Södret» och på öns norra del samt på Fårön.

I söder, där landet är skogfattigt, äro dessa hus ute i markerna vanligen uppförda af sten och försedda med ag eller flistak — såsom de flesta husen i denna trakt. Norrut är ön skogrikare och virkestillgången följaktligen större. Men på själfva det gottska fastlandet har fårafveln på senare år gått tillbaka eller antagit andra former, så att dessa »lambgifter» nedtagits. Detta är mycket förklarligt, eftersom en förbättrad boskapsskötsel lärt allmogen inse, att afkastningen af utgångsfåren i själfva verket icke är betydande. »Min far brukar säga åt mig: du har mer behållning af 10 à 12 får än jag förr i världen hade af en 30 stycken», förklarade en hemmansägare sistlidne sommar för mig, när jag språkade med honom om dessa saker.

Far man öfver Fårösund till Fårön, ser det emellertid annorlunda ut. Där finner man dessa lambgifter här och hvar i skogsmarken, ofta så i närheten af hvarandra, att man kan se från den ena till den andra.

Som sagdt äro dessa lambgifter mycket små; så är t. ex. den å fig. 1 afbildade lambgiften $6,20 \times 4,30$ m. De äro delade i två våningar. Den undre är låg och mörk med jordgolf. Enda ingång liksom enda ljusöppning är ett rektangulärt hål, »gifthålet», nere vid marken. På några af de »gifter» jag sett finnes en grind för denna öppning, så att man vid behof verkligen kunde hålla fåren samlade därinne. Golfvet till höskullen ligger ej, som man möjligen skulle vänta, i höjd med takfoten utan är anbragt på half vägghöjd. Ibland uppbäres detta golf af något gröfre stockar, hvilkas ändar sticka något ut ur väggen. Dessa äro på undersidan försedda med hack, hvilka äro förda öfver sidoväggarnas underliggande timmer eller plankor. På skullen förvaras vinterförrådet af foder åt djuren. Detta

består af hö eller löf. På fig. 1 ser man en samling löfträdsbångar, uppenbarligen rester från senaste års foderförråd.

Lambgifternas väggar äro på Fårön i regel af trä, men för öfrigt af skilda konstruktioner. Här har man en gång varit så slösaktig med virke, att man till och med tillät sig att i enstaka fall bygga dessa småhus af timmerstockar. Fig. 1 visar en sådan



Fig. 1. Lambgift, Fårö.

knuttimrad »gift», troligen på Verkegårds ägor, i skogen vester om landsvägen ungefär 2 km. norr om fjärdingsvägstolpen på vägen mellan Broa och Fårö kyrka. Denna gift, liksom äfven en annan knuttimrad jag sett, hade emellertid så murket virke, att den tydligen uppförts för mycket länge sedan. Vanligare som väggkonstruktion är den också eljest på Gottland ofta förekommande med »hornstockar» och plank, »bålar», som fyllning, fig. 2. Gafvelröstena äro af resvirke. Dylika finnas på giftar på Fårön, t. ex. fig. 1., där det stående virket är infal-

sadt såväl i den stock, som ligger ofvanpå väggbandet, här benämnd *gafvelmor*, som uti sparrarna och den korta stock, som frånskiljer röstets spets från dess nedre och större del. Här är således stafkonstruktion af primitivt slag i behåll. Samma konstruktion har jag funnit i en lada på Biskops gård i Bunge socken på norra Gottland, en lada, som senast härrör från 1600-talets början¹. I andra giftar är röstets resvirke nedtill

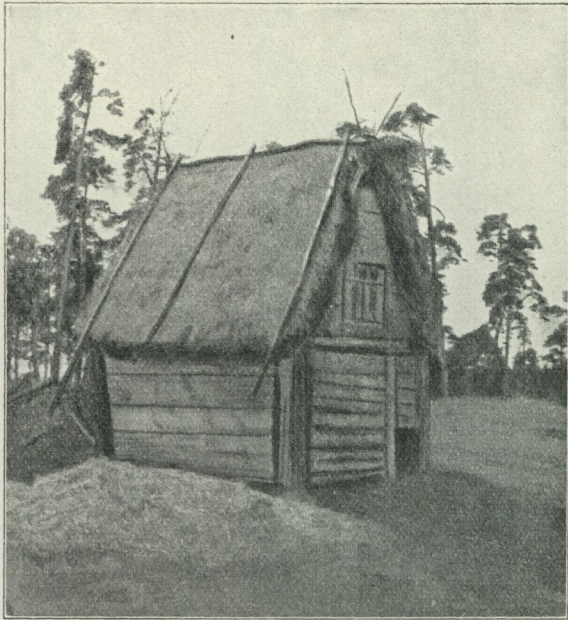


Fig. 2. Lambgift, Marpes. Fårö.

ställdt mot en uppstående kant på väggbandet eller gafvelmodren, om sådan finnes. Utvändigt är sedan en läkt påspikad, som sålunda håller ihop alltsammans. — I endera af giftens rösten finnes en stor lucka, genom hvilken man kommer in på höskullen.

Giftarna äro försedda med sadeltak; halm eller ag är användt som täckning. Konstruktionen är med raft och åsar.

I ett så litet hus som en af dessa lambgiftar kunna naturligen ej så många får inrymmas. Då det i äldre tider fanns bönder, som

¹ Fotografier af denna uti Nordiska Muscets arkiv.

kunde ha hela hjordar med får, var en sådan gift alldeles för liten för behovet. För att skaffa större plats byggde man, försåvidt jag haft tillfälle iakttaga det, ej giftar af större dimensioner, utan lade en eller två liknande små giftar intill hvarandra. Härigenom sparade man virke till en gafvel och kunde — hvilket man ibland önskade — sortera olika djur för sig. Utanför »gifthålet» till någon af dessa giftar hade man en mindre inhägnad — så t. ex. vid Marpes — af resta bräder inom den stora »giftgården», som regelbundet förekommer invid giftarna. I dessa hägnader fodras djuren vid vackert väder. Efter årtiondens användning blir en sådan giftgård tämligen väl gödslad. Efter att tidigare ha varit ett stycke karg stenbunden backe, ger den sålunda näring åt en rikare vegetation. Inom en sådan inhägnad hade myllan till och med blifvit så riklig, att man där nu odlade potatis.

Lambgiftarna ha sin största betydelse under den kallare årstiden. Då kommer bonden dit för att se om sina djur, räknar dem och släpper in dem på kvällarna i giften samt ser till, att de få föda. Ute är det nämligen ofta svårt för djuren att själfva skaffa sig den näring de behöfva.

Som källa för de meddelanden jag här gjort har jag utom personliga iakttagelser väsentligen haft att tillgå en uppsats af den enastående Gottlandskännaren P. A. Säve, som i »Läsning för folket» för år 1867 skrifvit en etnografiskt synnerligen värdefull uppsats om »fåren på Gottland». Som bekant hvilat Säves framställning alltid på en rikedom förstahandsiakttagelser. När man därför en gång börjar samla källorna till den svenska etnografis historia, torde man finna, att Säves framställningar inta ett hedersrum. Då de oftast äro offentliggjorda på mycket svåråtkomliga ställen, vore det en lika viktig som tacksam uppgift att i ett band samla hans publikationer. Som bekant har Säve äfven lämnat efter sig en betydande samling handskrifter af etnologisk betydelse. Äfven dessa borde otvifvelaktigt snarare än mycket annat blifva befordrade till trycket.

»Sojde» och »sojsbränning» på Gottland.

Först under sista århundradet kan man säga, att jordbruket blef Gottlands hufvudnäring. De gamla köpmännen från den äldre medeltiden hade svårt att finna sig till rätta i de ändrade förhållanden, som det gottländska handelsväldets fall medförde, och ännu på 1700-talet delade man sin tid mellan åkerbruk, »strandbruk», nötkreaturs- och fårskötsel, skogsbruk och fiske, och man var ingen god bonde, om man ej dessutom hade egen kvarn, såg och mila samt brände tjära till husbehof i egen »sojde».

Särskildt var skogsafverkningen i äldre tider betydande. Härom vittna bland annat de täta skogsleveranserna till Danmark under 1500-talet. I par med skogsbruket gick tjärbränningen. Tjärbränningen har gamla anor på ön. Tjära levererades liksom timmer i rikt mått till danska kronan, och redan på 1500-talet förekomma talrika stadganden rörande halten af den skattetjära, som den gottländske bonden var skyldig att aflämna.

Ännu i de sista tiderna idkas här och där på ön tjärbränning för husbehof. Tjäran var också på många sätt nyttig. Ej nog med att den var användbar i gården eller utskeppades. Den var äfven ett osvikligt läkemedel vid skador till lif och lem. Och det var med hänsyn därtill, som bonden på frågan: »Huru kan vattnet en så kraftig verkan åstadkomma?» gaf till svar: »Vatten de vajt ja inte, men tjäre, tjäre, de ä hurrbasen de».

Tjäran framställes i särskildt anlagd mila, kallad »sojde». Tjärbränning kallas »sojsbränning» och den för bränningen afsedda veden »sojsvid».

Sojden är vanligen belägen i en skogsgömma ett stycke frångården. Den består, se plan, fig. 1, 2, af »ärlden», A, och »källaren», B, hvilka ligga på ungefär en meters afstånd, och dessutom af »haggvannen», C som förenar »ärlden» och »källaren». »Ärlden» utgöres af en cirkelrund, skålformig plan af 4—5 m. diam. och omkring 0,5 m. djup, belagd med kantlagda kalkstenshällar. Det är på denna, som »sojsviden» ställes. I bottnen af »ärlden» är ett hål, omkring 1 dm. i diam.,

genom hvilket den utbrända tjäran rinner ner i »haggvannen», en urholkad stock, som utmynnar i »källaren». Afloppshålet täckes af en stor kullersten, »ärelstajnen» eller »augnestajnen», hvilken stundom hvilade på tre mindre stenar. »Haggvannen», som sluttar mot »källaren», för att tjäran skall

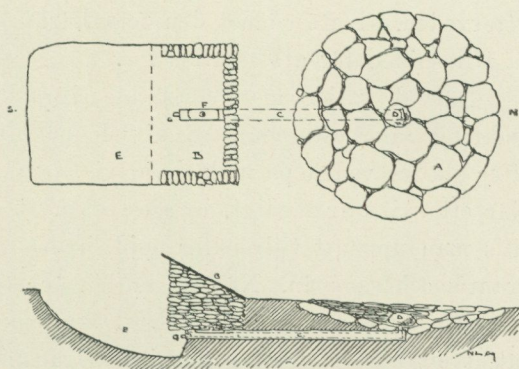


Fig. 1, 2. Sojde vid Hejdeby i Kräklingbo.

Plan och profil. A »ärlen», B »källaren», C »haggvannen», D »augnestajnen», E gropen framför källaren, F »haggvannlocket», G »haggvannmunnan».

kunna rinna ner, är nergräfd i jorden; men den nedersta ändan är till omkring 1 m. längd fri. »Haggvannen» har där en stor öppning på öfversidan, hvilken slutes med ett lock. Detta för att man vid behof skall kunna rensa den. I ändan är den försedd med ett afloppshål, »haggvannmunnan», som slutes med en tapp. »Haggvannens» fria ända skyddas af »källaren», fig. 3. »Källaren» är ett litet hus, nedgräfdt i jorden till omkring 1 m. djup. Huset är c:a 3 m. bredt, har åt tre håll väggar upplagda af kalksten utan murbruk, fjärde sidan är öppen. Långväggen stiger endast till jordytan, men sidoväggarna resa sig mot den öppna fjärde sidan till omkring 1 m. ofvan jord. Huset täckes af ett brädtak med lutning åt »ärlen». Framför källaren är en grop, som sluttar mot källarens golf.

Ligger sojden ett längre stycke från gården, är dessutom en särskild hydda för »sojsbrännaren» uppförd på platsen. Denna utgöres vanligen blott af några mellan tvenne närstående träd lutade bräder samt halm till lägerstad.

Fram på hösten börjar man bryta de tjärrika furustumlarna och forsla hem dem till gården, där de skola huggas. Först klyfvas de i stycken, ungefär så stora som veden till en större spis. Sedan detta skett skall veden »smajtes»: man spjälkar den klufna veden i smärre stycken, stora som vedträn till en köksspis, samt afskalar

ytterveden, så att endast den feta kärnveden återstår. Veden köres så till sojden för att »ställas in».

Därvid väljer man först ut några krokiga pinnar, som ställas omkring »augnestajnen», så att denna blir alldeles omsluten. Därefter ställes veden på ända hvarfvis, tills man uppnått »ärlens» kant. När ett skikt är färdigt, bygges ett nytt ofvanpå. Och så fortsättes, tills man uppnått tillräcklig höjd, hvarefter alltsammans täckes med granris och sågspån. När sojskullen är färdigbyggd, klubbas den, så att den skall packa sig väl. I kullens topp, den s. k. »klacken», sättes ett kors eller en granspira. Granspiran klöfs stundom i toppen

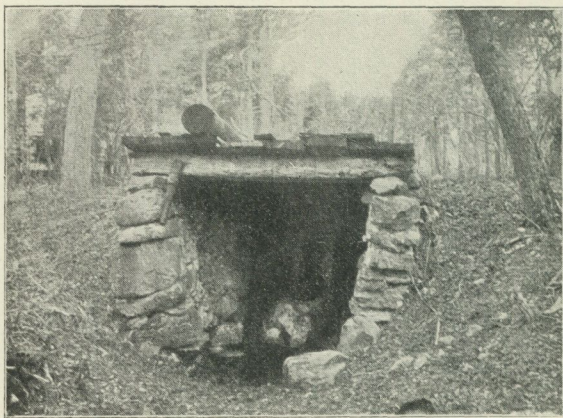


Fig. 3. Sojdkällare. Biskops, Bunge.

från två håll, så att ett horisontalt kors kunde insättas i den. Den skulle stå kvar, tills bränningen var avslutad.

På norra Gottland sattes en liten majstång i »klacken», men denna har numera allmänt ersatts af en löfruska. Här spikade man också på källarens tak en käpp, som såg ut som ett kors, hvaruti en krans var hängd, denna var gjord af löfträdsgrenar, mera sällan af granris.¹

Det nu skildrade förfaringssättet vid sojdens uppställande kallades att bränna »pinnsoid». Man kunde äfven bygga sojden på

¹ Enligt meddelande af S. Ambrosiani, hvars uppgifter härstamma från hemmansägare O. Blomgren, Biskops i Bunge socken.

annat sätt, i s. k. »stucksojde». Detta senare synes varit det vanligaste på norra Gottland¹, men förekom allmänt äfven på andra delar af ön.

Vid »stucksojde» lades rundt omkring kärnveden en rand af stockar samt brädbitar i hörnen. Öfre delen, »klacken», täcktes då vanligen med jord.

Sojden är färdigbyggd och kan tändas när som helst; dess förinnan måste dock vissa ceremonier företagas.

Sojdens belägenhet i en undanstucken skogsgömma och arbetet vid sojdens vaktande under mörka nätter var ägnadt att omkring sojsbränningen väfva ett helt nät af öfvertro. I sojden bor »sojs-gubben», sojdens skyddsande, och det är i första hand honom, man har att taga hänsyn till. Han får på intet sätt störas eller kränkas. Så länge arbetet med sojdens uppbyggande varar, så länge kan man möjligen tillåta sig några extravaganser; men redan under det veden inställdes i »ärlen», kunde man få höra de gamla tjärbrännarne — äfven de kallade »sojsgubbar» — puttra knappt hörbara ord, som ingen af de oinvigde blef klok på. Och när sojden är färdigbyggd, klubbad och korsad, då är det slut med stojet och »jalet». Då är det också liksom vid andra viktiga förrättningar — på sjön eller i häststallet — absolut förbjudet att hvissla, »myssle». Ungdomarna, som förut fått vara närvarande, köras hem. Gubben vill vara ensam med sin gud och sin religion; möjligen kan en eller ett par medhjälpare få vara kvar. Dock hände det likväl på norra Gottland, att man gick en motsatt väg och vid antändandet af sojden anordnade en allmän folkfest.¹

Först affyras nu ett skott öfver »sojskullen», ofta äfven ett i »sojskällaren» under »haggvannmunnen». Detta för att det ej skall skjuta i sojden. Det kunde nämligen hända, om man ej skötte sojden väl, det kunde smälla så hårdt inuti, att det hela flög i luften och helt och hållet brann upp. Smällde det smått här och där i sojden efter påtändningen, ansågs detta likväl som ett godt tecken.

¹ Meddelande som ofvan.

Härefter uppgöres en liten eld vid sidan; för att elden skall vara giltig, bör det vara gnideld, »naudäld». Från »naudäldshärden» tändes man blosset, hvarmed sojden skall påtändas. Skall man vara noggrann, sättes veden i blosset i kors. Först går man nu med blosset ner i »källaren» och viftar om ett slag vid »haggvannen», därefter går man tre gånger medsols rundt »ärlen», och först efter ännu ett besök i »källaren» kan påtändningen äga rum. Elden fick därvid icke slockna; detta ansågs som ett dåligt tecken. På vissa håll nöjde man sig med att kasta en eldbrand i källaren.¹

Ibland företogs promenaden med hatten i handen under ideligt läsande. Enligt uppgift från södra Gottland skulle man gå två eller tre slag *motsols* med blottadt hufvud och läsa; stundom inskränktes förberedelserna till att endast afläsa en bön.

Sojden tändes nära toppen, vid »stucksojde» mellan »klacken» och stockarna. Detta skedde för att erhålla klart flytande tjära, ty om sojden tändes i bottnen, skulle tjäran passera genom elden, och man erhöll därvid, om tjäran icke rent af förbrann, tjock och grumlig sådan.

Antändningen skulle ske så, att man från »naudäldshärden» hämtade eld till det första ställe, som påtändes; till antändningsplatsen skulle man gå medsols. Därefter skulle man för nästa antändningsställe hämta ny eld och från »naudäldshärden» gå medsols till det nya stället. På detta sätt skulle man gå tillväga, tills sojden var antänd rundt om, alltid gå medsols med ny eld.

Omedelbart efter antändningen brinner sojden med öppen låga, tills man ledt elden rundt omkring kullen alldeles likformigt. Då täckes elden, och sedan får man ständigt vara uppmärksam på att icke elden på något ställe bryter ut. Skulle så ske får man genast vara i beredskap att »hörde», d. v. s. släcka genom att täcka med jord eller sågspån. Tjärbrännarens konst består dessutom i att begränsa elden så, att den brinner likformigt kring kanterna samt går från toppen neråt, icke tar en motsatt väg och lämnar toppen kvar obränd, sedan allt annat brunnit ut.

De första spannen tjära, som endast utgöras af tjärvatten, skola aflägsnas, men sedan tillvaratages den egentliga tjäran från »hagg-

¹ Meddelande som ofvan.

vannmunnen» spann efter spann, och den ena tunnan fylles efter den andra.

Men äfven andra saker måste under sojdens vaktande iakttagas. Ogärna talade man med någon, ty man kunde så lätt försäga sig och använda oriktiga benämningar på hvad man sysslade med. Ordet »tjära» fick aldrig utsägas. Den hette »vejtå» (vätan, det våta) eller »gose» (godset); elden hette »livness» (det lefvande); äfven kärnveden — »fajtviden» — hade särskildt namn. Kom någon och slog sig i språk med en af de gamla »sojsgubbarna», fick han för den skull oftast till svar ett ilsket »Gu' natt!» eller »Ga dejn väg!» Skulle man så ogrannlaga ha betett sig, att man hade frågat: »Har I fat någ' spann tjäre da?» och icke använt den riktiga benämningen, kunde sojden med detsamma släckas. Det lönade icke mödan att fortsätta, ty förr eller senare måste då en olycka ske.

En gammal »sojsgubbe» i Kräklingbo, Gubben Sönnerqvist, höll eljest mycket styft på att det ej fick »jales» eller »gjånes» vid sojden, men hvarje kväll under bränningen läste han med hög röst, så att det hördes vida öfver skogen, sin aftonbön på följande sätt: »Guskulug för en go dag u Gud give uss en go natt. Amen.» Därefter ropade han med hög röst, så det ekade rundt om: »Ku-ku.»

Så höllos länge och bevaras delvis ännu gamla sedvänjor vid »sojsbränningen». Ungdomarna hade roligt åt den gamle »sojsgubben» Nordström i Norrlanda, som de kallade biskopen — men de iakttago hans sojsbruk. Och när en af mina sagesmän i sin ungdom hade frågat en gammal »sojsgubbe»: »Vaför gär fabbror så?» hade han erhållit till svar: »Ja inte vajt ja, män så har mejne föfädar gärt u dajres föfädar ha gärt pa same vejs di, u de har alltit gat bra mä såjdu, när ja har gärt så, sått därför så halldar ja de gamle sidi ja mä.»

Nils Lithberg.

Ett ålderdomligt åkerbruk.

Det är numera högst ovanligt att få taga direkt kännedom om åkerbruk, sådant det bedrefs i äldre tid, innan ännu verkligt skifte omskapat byalagens ägoförhållanden. Ett vackert exempel på

det gamla tegskiftets fortlefvande hade man ännu i slutet af 1890-talet i byn Fåleberg, Hassle socken, Skaraborgs län.¹ Numera torde det enda återstående åkerbruk inom Västergötland, som i det väsentliga bevarat liknande principer, vara att finna i Storegården Rackeby, Kållands härad, Skaraborgs län. Liksom Fåleberg är den en frälseby — fideikommiss i Pålman-Stiernsparreska släkten —, hvilket är anledningen till att eljest allmänt införda skiftesförändringar icke blifvit vidtagna.

Storegården Rackeby ligger i Rackeby socken på Kållands-halfön, vid pass en mil nordväst om Lidköping. Utägorna sträcka sig intill den ett par kilometer bort belägna Vänerstranden. Själftva byn är belägen vid kyrkan och delad i två afdelningar: Öfre Storegården närmast kyrkan, Nedre Storegården ett stycke nordväst där-om. Inalles består den af 4 hemman med 90 tunnland åker på hvarje. Arrendet för hemman är 1,000 kr. Tidigare hade hvarje hemman 3 åbor, numera äro ett par i sambruk. Ännu äldre förhållanden lär man känna genom de gamla kartorna öfver byn.

År 1707 blef byn, som då var förlänad åt öfversten Hugo Hamilton, refvad och skattlagd på begäran af Reduktionskommissionen. Af de 4 hemmanen voro 2 — de närmast kyrkan belägna — bebyggda såsom säteri; härå voro 4 brukare, som hade hvar sin fjärdedel. De 2 andra hemmanen voro »stadiga» bondehemman och brukades af 8 bönder med hvar sin »fjårding». Hufvudåkrarna omkring byn kallades Östermarken och Västermarken, dessutom funnos utåkrar. De båda afdelningarnas ägor lågo teg om teg med hvarandra; i öfrigt voro de särskilda brukarnas småtegar »hopblandade» (de utmärkas ej heller å kartan). Särskildt anges, att intet »stort blandadt tegeskifte» finnes med närmast kringliggande byar. — Emellertid företogs år 1782—83 storskifte å Rackeby och angränsande byars »sammanblandade» ägor. Principen för skiftet anges: »lika mycken jord vid storskiftet som hvarje hemman förut i tegeskifte innehåft». Öfre Storegården (2 hemman) och Nedre Storegården (2 hemman), som båda ägdes af hofmarskalken A. M. Stiernsparre,

¹ Se Sven M. Lampa, Fåleberg, anteckningar om en gammal västgötaby, i Svenska Landsmålen XIX. 5.



Fig. 1. Storegården Rackeby, Källands hd, Västergötland. I förgrunden oskiftade tegar.

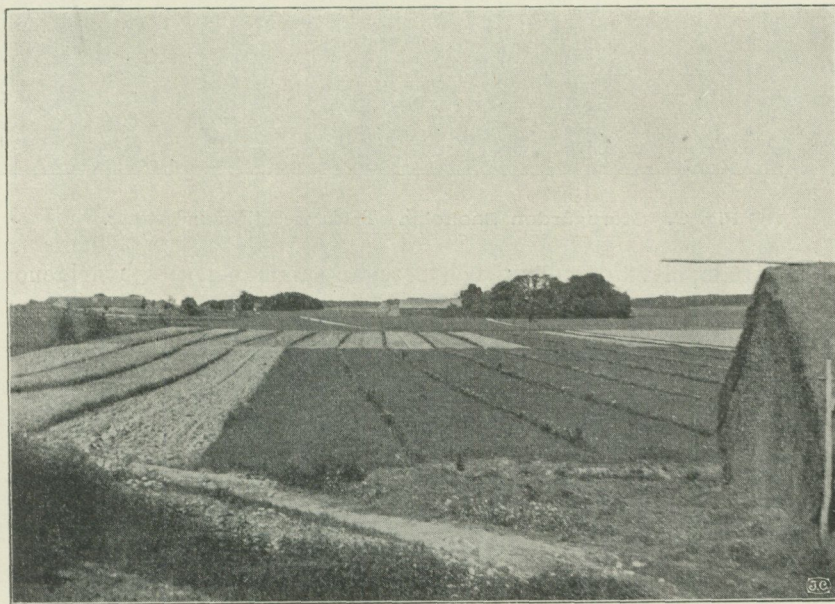


Fig. 2. Storegården Rackeby. Gamla tegar med renar.

erhöll sina ägor tillsammans. Slutligen vidtogs år 1836 laga skifte mellan byarna på begäran af Hunsala by, hvarvid bestämdes, att Storegården skulle förbli på »gamla tomten».

Tydligt är, att de olika skiftesordningarna, hvad Storegården vidkommer, icke varit af alltför ingripande art. Emellertid skedde för omkring 20 år sedan en förbättring i de traditionella anordningarna, i det en stor del af de smala, krokiga tegarna, fig. 1, 2, blefvo »tillrättade». Så t. ex. på den s. k. Maden — sommaren 1909 liggande

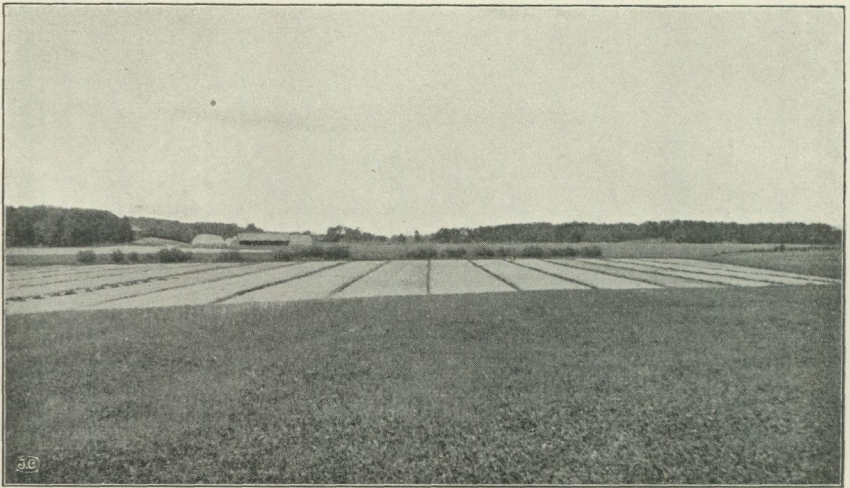


Fig. 3. Storegården Rackeby. Träda med tillrättade tegar.

såsom träda, fig. 3 — där 2 och 2 tegar sammanslagits, hvarigenom man erhållit raka tegar af 5 famnars bredd. Hvarje brukare hade här 2 tegar, dock icke liggande tillsammans, enär jorden är af olika beskaffenhet. Likaledes hade på nuvarande klöfvervall en del af de smala tegarna lagts ihop, då senast där var träda. På de åkrar, där de gamla, ofta krokiga tegarna finnas kvar, ha dessa en bredd af 2 à 3 famnar. — Gränsen mellan tegarna utgöres endast af »renar», men där diken finnas, omväxla ett dike och en ren. Vändtegarerna måste köras af brukarna gemensamt.

Byn utgör ett s. k. »landbolag» och har en »landborättare», som tillsättes af ägaren. Den nuvarande, Anders Andersson, har inne-

haft sin befattning i 25 år. Brukarna sammankomma för öfverläggning ungefär en gång i veckan. En särskild ordning finnes för gemensamma angelägenheter, såsom när kreaturen skola föras i vall och dylikt.

Ännu torde till hvarje brukningsdel komma jord på omkring 100 olika ställen. En intressant syn är det, när byinnevånarna arbeta hvar på sina tegar, såsom t. ex. när man gallrar rofvor. Eller än mer när man släpper ut hästarna på de slagna klöfvertegarna: då myllrar där af folk och dragare; det är en efter nutida jordbruksförhållanden ovanligt stor styrka hästar, som blir sammanträngd på ett enda fält. Alltsammans är sådant, som den för jordbruk intresserade eljest icke lätteligen får se.

S. Lampa.

Ett bidrag till julgranens historia.

Juldagen 1817 skrifver grefvinnan Anna Margareta Sparre, född v. Essen, från sitt gods Trestena i Västergötland till sin kusin fru Charlotte Alsing, född Kruse, följande:

»I går afton var för barnena här mycken glädje å färde. An-Charlotte hade satt ett träd af granris eller snarare sagt en liten gran, och däruti fult mäd små vaxlius därtill stöpta, och däremellan confeckt och rusin hängande uti trådar. Dätta stod mitt på julbordet. Vidare var på bordet bakbullar, äplen, sylt, confeckt af flere sorter. När alt var tilreds bådades barnena inn i förmaket. Där var calaset och glädien lyste utur allas ögon. Nu dracks the och aftonval åts, och därefter vankades julklappar, som ej var mindre roligt.»

Anne Charlotte är grefvinnan Sparres dotter i första giftet, gift med ryttmästare Johan Gustaf Granfelt från Dal, och barnen äro dessas söner och döttrar. Af ordalagen i brefvet tycks framgå, att detta var första gången julgran förekom på Trestena.

N. Sjöberg.

En julutställning i Nordiska Museet.

Till julen blef i rum 34, invid skråafdelningen, anordnad en tillfällig julutställning, omfattande julkärfvar och julhalmfigurer, julbockar, julkronor, julstjärnor, julbröd och brödstämplar m. m.

Utställningens syfte var, såsom lätt inses, det att väcka intresse för såväl återupplifvande eller fortsatt utöfning af våra gamla julseder som ock att egga till iakttagelser och uppteckningar af dessa gamla bruk samt insamlande af därtill hörande föremål. Ehuru några fotografier icke utställdes, bör detta utmärkta medel att åt framtiden bevara det, som hotar försvinna, vid antydda samlande ingalunda lämnas obeaktadt.

För den, hvilken önskar erhålla en mer vetenskaplig syn på utställningen, må här helt skematiskt den till grund för densamma liggande tanken påpekas. Denna var att visa vår folkliga, ursprungligen hedniska juls nära samband med en forntida skördehögtid. Har julen ock i kalendern, såsom Snorre Sturlason angifver, öfvertagit namnet af den hedniska midvinterfesten, så är det dock alldeles uppenbart, att den hämtat allra största delen af sin forntidsartade innebörd från den högtid, som firades inemot vinterns ingång efter fullbordad skörd och trösk. Ty med en skördehögtid står julen fortfarande inom folksed och folktro i ett innerligt samband såsom en förmedlare från skörden till det nya årets utsäde. Otvifvelaktigt har redan under slutet af hednatiden midvinterblotet haft en liknande roll, eftersom det heter, att det skedde för grodd eller gröda. Den döds Kult, som sedan en aflägsen forntid anknutit sig till julen, finner ock i julens ursprungliga egenskap af skördefest en fullt tillfredsställande förklaring. Äfven de döda skulle hafva sin anpart af skördens välsignelse, och hos ett flertal åkerbrukande folk är därför skördehögtiden samtidigt en fest för deras aflidna stamförvanter.

Se vi först på de utställda halmföremålen, finna vi i de tre »lyktnekarna» (sist skördade kärffvarna) från Värmland (se Fataburen 1908, s. 79) ett ojäfvigt vittnesbörd om ofvan antydda förhållande. Från skörden förvarades dessa till julen för att då utdelas såsom ett kraftmedel åt bo-

skapen. Otvifvelaktigt hafva, såsom af utomsvenska skördebruk framgår, de, eller säd från dem, fordom bevarats ända till sådden. Från dessa sist skördade kärfvar, i hvilka man ansåg sädesfältets makt, lif eller väsen innebo, leda de olika djurfigurerna af halm — julbockar, jultuppar o. s. v. — åtminstone till öfvervägande del sin härkomst. Deras innebörd och betydelse är densamma: de innesluta sädesfältets lifskraft. Ursprunglingen hafva därför också i dessa figurer alltid kornbärande ax ingått, ehuru de numera, när dessa gestalter längesen förlorat sin gamla betydelse, ofta försvunnit. Ännu ingår dock halm i regel i dessa bilder, äfven när de inhöljts i en utpynnad beklädnad af bomullsvadd.

Hän till ett likartadt upphof bör man påtagligen ock föra de af halm tillverkade julkronorna (se t. ex. Fataburen 1908, sid. 99), hvilka af allt att döma uppstått såsom mer dekorativa ombildningar af de sist skördade halmstrån, som man i många orter plägade fästa i stugutaket. De skördekransar af ax, som i åtskilliga trakter på kontinenten upphängas i taken, utgöra i så fall den förmedlande mellanlänken. Halmkronornas betydelse af fruktbarhetsfetischer intygas bland annat däraf, att man i åtskilliga orter å dem anbragt urblåsta ägg. Den ena utställda skånska kronan bär, i förbigående sagdt, i sin midt ett urblåst rapphönsägg. I ett eller annat landskap har det ock ännu till in i senare tid varit brukligt att hänga en dylik julkrona af halm öfver brudens plats vid bröllopsbordet. Deras plats var eljest, likasom äfven de af trä tillverkade fågelbildernas, i regel ofvanför matbordet i hvardagsstugan. Någon gång torde de äfven i vårt land, likasom i Danmark, hafva hängts öfver barnet i vaggan.

Äfven de nyssnämnda tak-hängfåglarna, kallade tuppar, pelikaner, dufvor (se Fataburen 1908, sid. 83 ff.), stå påtagligen i en mer eller mindre nära släktskap med det i den sista kärfven inneboende äringsväsendet, vare sig de härstamma från den af halm bildade, flerstädes i Europa i taket upphängda skördetuppen (hos oss jultuppen) eller kanske fastmer från en annan ännu äldre vegetationsfågel. Dylika af trä ganska konstrikt förfärdigade fågelbilder förekomma i utställningen i ett flertal exemplar.

Vända vi oss nu till de många utställda brödafgjutningarna, möter oss äfven där ett påtagligt samband mellan skörden och julen samt genom den med sådden. De till skördehögtiden gräddade skördekakorna, hvilka ofta bakades af alla de sädeslag som skördats, förete mycken likhet med de till julen bakade såkakorna, och det synes i hög grad antagligt, att dessa sistnämnda ursprungligen äro skördekakor, bakade af säd från den eller de sist skördade kärfvorna. Endast sålunda komma de till sin fulla betydelse. Beträffande såkakorna, äfven kallade plogkakor eller vårkakor (se Meddelanden från Nordiska Museet 1903, sid. 235 ff.), rådde ännu inpå förra århundradet den regeln, att de skulle tillredas af den vid baket sist kvarblifna degen, hvilken ansågs kraftigast (jfr sista kärfvorn). Man spådde ock af deras jäsning om det ingående årets fruktbarhet. Efter julen förvarades kakan i sädeslåren, och när vårarbetet begynte, utdelades hon åt plöjaren och dragdjuren, medan en del, hälst sista biten, blandades i utsädet och sålunda kraftgivande återbördades åt åkern, hvarifrån den kommit. Stundom klöfs vid denna ceremoni brödet mot själfva plogbillen.

I kristnad form framtråda såkakorna såsom kors, och den hedniska plöjningsceremonien har, när det gäller dessa, ofta utbytts mot den seden, att korset efter julen skänktes åt den förste tiggaren, som besökte gården. Samband med denna sed torde flera af de stora 1600-tals brödstämplarna från Stockholm äga. Ett favoritmotiv å dessa är nämligen, såsom de utlagda exemplaren visa, Lasarus vid den rike mannens bord (se t. ex. Meddelanden 1903, sid. 265). De med dessa stämplor framställda bröden, sannolikt af honungs- eller senare sirapsdeg, synas hos stadsbefolkningen hafva trädt i stället för allmogens gamla kultbröd. Till och med de jämförelsevis unga marsipan- och sockerdegsformarna från Stockholm och Örebro anknyta sig till gamla folkliga motiv och förete mer eller mindre fornartade vegetations- och fruktbarhetssymboler, om ock i regel af tysk karaktär. Att äfven stadsbagarnas prydliga och välarbetade kakstämplor dock, åtminstone ofta, förfärdigades i Sverige framgår däraf, att en af de utställda stämplarna visar svenska riksvapnet med pfalziska vapnet såsom midtsköld, en annan en ryt-

tare, sannolikt ämnad att föreställa Karl XI, med sveavapnet. En svensk konung har påtagligen här trädt i stället för den gamle »skimmelryttaren», hvilken hos vårt folk eljest representeras af St Staffan. Utom nu nämnda julbröd fanns en hel del andra, såsom julkusar, julbockar, jultuppar och julhönor, julgaltar o. s. v. utställda.

Vi återkomma till sist än en gång till julbocken, hvilken vi redan mött framställd såväl i halm som bröd. Denne uppenbarar sig, såsom bekant, under julen ock såsom en verkligt lefvande varelse, i det att någon utkläder sig till en fantastisk bock. Utställningen visar ett par vid dylik förklädnad använda bockhufvuden af trä, det ena från Bleking, det andra från Värmland, samt dessutom ett helt enkelt af en kvast åstadkommet sådant. Denna senare metod användes i flera landskap. I förbigående må nämnas att på ett eller annat håll, såsom t. ex. Värmland, äfven jultuppens roll utförts af en förklädd person.¹ Med dessa rituella djurgestalter bocken och tuppen och deras vederlikar stå vegetations- och äringsdämonerna på gränsen till sådana vegetationsgudomligheter, som möta oss i t. ex. Osiris, Attis och Dionysos och sannolikt delvis äfven såväl Oden och Frö som Tor. En dylik årsvegetationens gud torde det ock vara, som lämnat material eller anledning till den »hästarnas skyddspatron», hvilken i den kristna kalendern bär den förste martyrens namn. Till dennes, »Sankte Staffans», samt »heliga tre konungars» uppträdande hörde bland de utställda föremålen trenne s. k. julstjärnor samt några andra föremål.

N. E. H.

¹ Meddeladt af amanuens N. Keyland.

Uppsala domkyrkas silfverkammare.

L iksom de flesta andra kyrkor af betydighet för ett lands historia äger Uppsala domkyrka en skattkammare, dit man sammanfört särskildt föremål af större materielt värde. Förvånansvärdt få sådana från medeltiden finnas dock här, de märkligaste härröra från Vasatiden, särskildt från de äldre Vasakonungarna, som i kyrkan hade valt sig grafplatser och låtit smycka dem med ovanligt rika mo-

nument. Tillsammans är det omkring 60 föremål, som tillhöra silfverkammaren i Uppsala.

Tidigare voro dessa otillgängliga för besökande eller åtminstone på ett föga tillfredsställande vis exponerade. Domkyrkoförvaltningen, som på ett så mönstergilt sätt löst frågan om domkyrkans enastående textila skatters vård och utställande, har nu också i den gamla lokalen låtit göra anordningar för silfversakernas tidsenliga exponerande. Sakkunniga ha varit intendenterna vid Nordiska Museet G. Upmark och A. Nilsson. Den förre har äfven affattat en kort vägledning till den lilla samlingens öppnande för allmänheten, som skedde i november 1909.

Litteratur.

Brage. Årsskrift 1908. Årg. 3. Helsingfors 1909.

Det är ett känt förhållande, att språket inverkar på det innehåll, åt hvilket det är ägnadt att gifva uttryck. Särskildt kännbar gör sig denna språkets makt, när något visst folks andliga egendom skall förmedlas genom ett annat folks språk. Inom den etnografiska litteraturen, hvilken ju behandlar det specifikt folkliga, blir, såsom lätt inses, denna naturlag mången gång af ödesdiger betydelse, och detta inträffar naturligtvis i allt större utsträckning i den mån de respektiva språken till sin bildning och ordförråd och de respektiva folken till sin karaktär och kultur äro skiljaktiga.

Ju mera det finska språket inom den redan existerande inhemske-
etnografiska litteraturen gjort sig förhärskande i Finland och samtidigt gjort speciellt de rent finska förhållandena till föremål för undersökning, dess mer måste det hafva framstått såsom en nödvändighet för den finsksvenska folksedforskningen att skaffa sig ett eget svenskt organ för tillvaratagande af den ålderdomliga folkkultur, som i Finlands svenskebebodda orter ännu finnes kvar. Att så måste hafva varit förhållandet ligger i öppen dag äfven för den alldeles utomstående och tarfvar inga vidare utläggningar. Det är därför med tillfredsställelse icke allenast från svensk och germansk utan

ock från allmän etnografisk ståndpunkt som vi konstatera ej blott uppkomsten och fortvaron utan äfven den lifskraftiga utvecklingen af den svenskspråkiga tidskrift för folksed och folkmål, hvars namn finnes angifvet ofvan denna anmälan.

Af den, under 1909 utkomna tredje årgångens genomgående goda och instruktiva innehåll må här särskildt antecknas en mycket intressant uppsats om fonografen i musik- och språkvetenskapens tjänst af Otto Andersson, och af samme författare afhandlingar om svenska folkvisor och folkdanser i Finland (på tyska) samt om »Svenska fackeldansen» i Finland. Om dansen handlar ock en uppteckning af dansmelodier från Lojo. Vidare förekommer en särdeles läsvärd »Handledning vid insamlande af folkminnen i dikt och sed». Måhända borde »bondekalendar», hvilken lämnar en utmärkt ledtråd vid sökandet efter fornseder, här bättre hafva beaktats. Sid. 142 finnes visserligen ett kort omnämnande af »årets stora högtider, midsommar, jul och nyår, samt äfven skörde-fester», men det finnes ju flera andra, om vi undantaga jul, nyår, för forskningen fullt ut lika betydande bemärkelsedagar. I förbigående ännu en anmärkning: hvarför införlifva i den svenska folkforskningsterminologien den ej alltför lyckade danismen »folkminnen», hvilken ju på sin höjd endast är användbar inom det folkligt litterära och musikhistoriska området. Nog är det bra oegentligt att kalla folkdräkter, alster af folkslöjd, redskap, näringsutöfning och för öfrigt äfven fortfarande utöfvade rituella och magiska bruk, danser, lekar m. m. för »folkminnen». Vi hafva ju vid det här laget frigjort oss från den för vår nyare folklifsforskning olyckliga anglicismen »folklore», låtom oss ej införa en annan lika olämplig term i stället.

Bland de öfriga uppsatserna vill jag särskildt påpeka en objektivt hållen beskrifning af »Nattfrierier i Närpes och Övermark», hvilken i etnografiskt-sociologiskt hänseende är vida betydelsefullare än mången torde tro. Såvidt jag vet är detta den första noggranna skildring, som finnes inom den tryckta litteraturen, af nämnda af allt att döma urgermanska folksed, hvilken vår tid från *sin* ståndpunkt har så svårt att förstå, eller rättare så lätt att missförstå. Det är

i det gamla enhetliga bysamhällsskicket som det har sin förklaring. För så vidt anmälaren känner, har den finska beskrifningen nästan drag för drag haft sin motsvarighet på svenskt — åtminstone mellan-svenskt — område.

Jag vill ej sluta denna korta anmälan utan en tillönskan om all framgång åt den finsk-svenska föreningen, dess arbete och tidskrift. Att mången fornartad folksed, som på andra håll i det germanska Europa utrotats, omformats eller urartat, ännu i en eller annan af Finlands bygder räddat sin tillvaro eller bevarat ursprungligare drag än annorstädes, är i hög grad sannolikt. En antydning om att så är förhållandet synes t. ex. gifvas af den sid. 203 införda notisen om ett fettisdagsbruk i Närpes, hvilket det synes vara skäl att utranssaka i dess alla skiftningar och detaljer inom olika socknar eller byar, för så vidt detta numera ännu låter sig göra.

N. E. H.

Nordiska Museets vägvisare. Af Nordiska Museets vägvisare har vägledningen för svenska allmogeafdelningen i museihallens sidogallerier utkommit. Den är utarbetad af intendenten *P. G. Wistrand* samt omfattar landskapen Skåne, Bleking, Öland, Gotland, Småland, Halland, Västergötland, Dalsland, Bohuslän, Östergötland, Södermanland, Närke, Västmanland och Dalarna jämte ett par stuginteriörer från Gästrikland och Helsingland.

Vägledningen, som är utgifven på museets eget förlag, omfattar 66 trycksidor och säljes dels som *ett* häfte à 50 öre, dels i 4 småhäften, hvart och ett innehållande vägledning genom tre eller fyra landskap, en åtgärd som afser att erbjuda den, som särskildt intresserar sig för den ena eller andra provinsen, en billigare vägvisare. De små häftena betinga ett pris af 15 öre stycket.

NORDISKA MUSEET

FATABUREN

KULTURHISTORISK TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF

BERNHARD SALIN

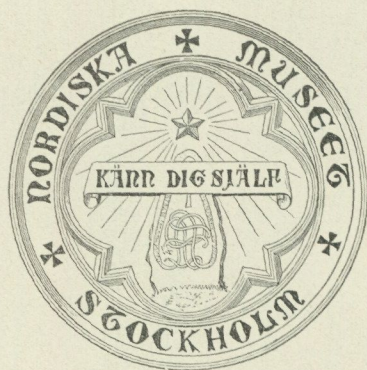
MUSEETS STYRESMAN

1909



STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1910



INNEHÅLL.

	Sid.
AMBROSIANI, SUNE, Lår från Mysslinge, Uppland, och dess släktingar . . .	15
» Kakelfynd från Stockholm under år 1907	49
» Museimannamötet och Svenska Fornminnesföreningens sommarmöte 17—20 juni i Lund	186
» »Lambgifter»	235
ARWIDSSON, IVAR, En laxho i Lagan	112
CEDERBLOM, GERDA, Några af våra äldsta spånadsredskap och deras ättlingar	1
FLENTZBERG, ANT., Offerkällor och trefaldighetskällor	65 och 141
Gottländsk bröllopsmusik	150
HALLSTRÖM, GUSTAF, Båtar och båtbyggnad i ryska lappmarken	85
HAMMARSTEDT, N. E., Fåglar med »guds- eller djävulens blod». Tillägg: Röda och gula fjädrar	193
» Fågeln med mäjseln eller yxan	202
» En julutställning i Nordiska Museet	250
HÅRD AF SEGERSTAD, KERSTIN, »Julebispen» och »Saint Coisne»	54
KEYLAND, NILS, Skansens nya lappkåta	129
» Två lappska sagor om ormstenen	162
LAMPA, S., Ett älderdomligt åkerbruk	245
LITHBERG, NILS, »Sojde» och »sojsbränning» på Gottland	240
LJUNGBAHL, D., »Fiskebod» vid Backa, Väddö, Uppland	46
» Bastu vid Backa, Väddö, Uppland	116
M. Å., Jultiggarne eller Staffansgossarne i Bingsjö	159
ROMDAHL, AXEL L., Anteckningar till tallrikens historia	60
RUDBERG, GUNNAR, Ett seglifvadt grafbruk	109
SANDSTRÖM, JOSEF, Ett »folkligt» värtalighetsprof från 1778	164
» Om »hammar» eller »solskifte»	204
SIDENBLADH, ELIS TH., Konst-ur i Stockholms Storkyrka	119
SJÖBERG, N., Ett bidrag till julgranens historia	249
ULRICH, A., Bidrag till brödförsäljningsprisets historia i Sverige	223
UPMARK, GUSTAF, En gesällbok från 1700-talet	37
WISTRAND, P. G., Åttartal hos Sveriges allmoge	101

Litteratur:

- A. BIELENSTEIN, Die Holzbauten und Holzgeräte der Letten. I. Die Holzbauten der Letten. Mit 154 Abb. S:t Petersburg 1907. Af —a—i 178
- CHR. BLINKENBERG, Tordenvåbenet i kultus og folketro, en komparativ-archæologisk undersøgelse. 108 sid. 8:o. Köpenhamn 1909. Af N. E. H. 180
- BRAGE. Årsskrift 1908. Årg. 3. Helsingfors 1909. Af N. E. H. 254
- FR. L. GRUNDTVIG, Livet i Klokkergaarden. Gammeldags Falstersk Bondeliv efter Lars Rasmussens Skildring. Udg. af Jörgen Olrik. Köpenhamn 1909. 287 s. 8:o. Af N. E. H. 175
- Nationalmuseets Anden Afdeling. Redegørelse for dens virksomhed siden 1892, ved W. Møllerup. 184 + XXXVIII sid. 4:o. Köpenhamn 1908. Af —a—i 181
- Nordiska Museets vägvisare 256
- Norrland, Småskrifter utgifna af Norrländska Studenters Folkbildningsförbund. 3—11. Red. J. Nordlander. Uppsala 1907—09. Af —a—i 184
- Saksæ Danesaga, oversat af Jörgen Olrik. 1076—1157, Köpenhamn 1908. 1157—1185, Köpenhamn 1909. Af N. E. H. 176
- ERNST SAUERMAN, Schleswig'sche Beiderwand. Frankfurt am Main 1909. Af G. C—m 177
- SIDENBLADH, E., Sällsamma händelser i Sverige med Finland åren 1749—1801 och i Sverige åren 1821—1859. Stockholm 1908. 168 s. 8:o. Af N. E. H. 63
- J. SIX, Oud tafellinnen (gammalt bordlinne). Het huis oud & nieuw. Aflevering I, Amsterdam 1908. Af G. C—m 125
- »Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Älfsborgs län på offentligt uppdrag utgifna av Kungl. ortnamnskommittén». III—V, X, XII—XIV. Aktiebolaget Ljus förlag, Stockholm 1906—1909. Af Josef Sandström 169
- C. WIBLING, Religiösa föreställningar och bruk under äldre tider. (Guds-idéns utveckling.) 52 sid. 8:o. Helsingborg 1909. Af N. E. H. 183
- K. VISTED, Vor gamle Bondekultur. Kristiania 1908. 256 s. 8:o. Af N. E. H. 63

Notiser. Nordiska Museets tillfälliga utställning af leksaker, s. 124. — Lifruskammaren åter öppnad, s. 167. — Fråga, s. 168. — Uppsala domkyrkas silfverkammare, s. 253.

Upprop, s. 190.

Bilaga. Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och förvaltning år 1908 samt Redogörelse för Kungl. Lifruskammarens och därmed förenade samlingars utveckling och förvaltning år 1908.

REDOGÖRELSE

FÖR

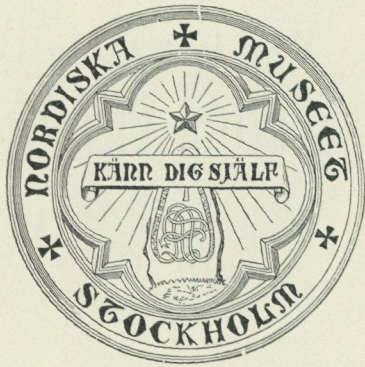
NORDISKA MUSEETS UTVECKLING OCH FÖRVALTNING

ÅR 1908

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1910



Styrelse. Riksantikvarien dr HANS HILDEBRAND, som varit medlem af Nordiska Museets nämnd sedan år 1902, afsade sig under senare hälften af år 1908 detta ledamotskap.

Nordiska Museets nämnd utgjordes den 31 december 1908 af följande personer:

<i>Ordförande</i>	förste intendenten professor IS. GUST. CLASON, 1899.
<i>Andre ordförande</i>	rektor fil. dr OLOF ÖRTENBLAD, 1905.
<i>Skattmästare</i>	byråchefen VIKTOR ALMQUIST, 1897.
<i>Styresman</i>	fil. doktor BERNHARD SALIN, 1905.
<i>Öfriga ledamöter</i>	civilingeniör CLAES G. NORSTRÖM, 1900. öfverintendenten fil. dr JOHN BÖTTIGER, 1901.

Nämnden hade under året 11 sammanträden, och är att märka det Kungl. Maj:t detta år för första gången begärde Nordiska Museets utlåtande i ärende, som ej direkt sammanhängde med museet.

Från Museum Carolino Augusteum i Salzburg hade inbjudan ingått till deltagande i detta museums 75-årsjubileum den 23—24 april, och med anledning häraf afsändes från Nordiska Museet ett telegram till jubileumshögtidligheten.

Sedan intendenten UPMARK anhållit att blifva befriad från uppdraget att biträda styresmannen vid protokollsföringen vid Nämndens sammanträden samt därmed sammanhängande göromål, hade nämnden den 21 dec. uppdragit åt amanuensen fröken VISEN LEWIN att öfvertaga denna befattning.

Tjänstemän. Den 19 april 1908 afled amanuensen fröken MARIANNE BÄCKSTRÖM. Hon hade under en lång följd af år plikttroget och samvetsgrant arbetat i museets tjänst.

Amanuensen Visen Lewin åtnjöt för enskilda angelägenheters skötande tjänstledighet från den 16 januari till årets slut. Amanuensen Ambrosiani var från årets början till den 1 juli tjänstledig för fortsättande af under föregående år påbörjade studier i utlandet. Intendenten Cederström afreste i medio af december till kontinenten för hälsans vårdande.

Tjänstgörande den 31 dec. 1908 voro:

Styresman

SALIN, BERNHARD, fil. dr, 1903.

Intendenter

WISTRAND, PER GUSTAF, 1875. UPMARK, GUSTAF, fil. lic., 1902.
HAMMARSTEDT, EDVARD, fil. dr, 1890. NILSSON, AXEL, fil. kand., 1902.
BEHM, ALARIK, 1897.

Amanuenser

LJUNGBERG, AGNES, 1880.	BOIVIE, HEDVIG, 1898.
LEWIN, VISEN, 1885. Tjänstledig.	VON SCHWERIN, ELSA, 1898.
WALLIN, HILDA, 1885.	BRATT, HEDVIG, 1899.
LEWIN, ANNA, 1886.	BROMAN, ELSA, 1900.
STRÖM, SELMA, 1886.	CEDERBLOM, GERDA, 1900.
HAGBERG, LOUISE, 1891.	QUENNERSTEDT, ELSA, 1902.
AF PETERSENS, LOTTEN, f. HAGBERG, 1891.	AMBROSIANI, SUNE, fil. lic., 1903.
PLANTHABER, ELLEN, 1893.	STRIDSBERG, LAURA, 1904.
MÖLLER, IDA, 1898.	CEDERSTRÖM, RUDOLF, 1906.
	KEYLAND, NILS, fil. kand., 1906.

Tecknare

VON WALTERSTORFF, EMELIE, 1903.
Föreståndarinna för serveringarna
BAYOUD, CLEMENCE, 1905.

Fotograf

HULTGREN, AUGUST, 1906.
Ekonomiskt biträde
ENGVALL, HARALD, 1907.

Undersöknings- och studieresor. Museets styresman dr Salin besökte i november Råda kyrka i Värmland.

Intendenten Wisstrand reste i december till Brunna i Uppland för att bese en till museet erbjuden smedja.

Intendenten Hammarstedt gjorde studier på platsen rörande Trefaldighetsfirandet vid Brunnskällan vid Löfmarken, Söderbärke socken, Dalarna.

Intendenten Behm företog under april och maj med anslag från museet en studieresa till utlandet, under hvilken besöktes de zoologiska trädgårdarna i Berlin, Hamburg, Frankfurt am Main, Paris, London och Antwerpen.

Intendenten Upmark företog auktionsresor dels till Söderköping och dels till Kölingsholm i Västergötland samt under juli—augusti en studieresa till olika slott och herrgårdar i Östergötland.

Intendenten Nilsson undersökte 9—21 jan. ett under rifning varande äldre korsvirkeshus i Malmö och besökte Österslöf, Kristianstad och Synnberga i olika studiesyften; reste i mars till Uppsala; företog uppmätningar

och fotograferingar m. m. af allmogehus 4—12 juni i olika orter i Södermanland, Östergötland och Småland; reste 11 juli—8 aug. i Dalarna och Värmland. Besökte Helsingborg och Ystad för byggnadshistoriska studier samt vistades i studiesyfte 14 sept.—4 okt. i Köpenhamn och Berlin.

Amanuensen Ambrosiani fortsatte från årets början till 1 juli redan under föregående år börjad studieresa i utlandet.

Intendenten Cederström företog ett par kortare resor i Stockholmstrakten och en studieresa till Ornäs i Dalarna.

Amanuensen Gerda Cederblom besökte i juni månad fideikommisset Lindholm i Barfva sn, Södermanland, i och för fotografering af äldre möbler och husgeråd samt reste med understöd från Svenska Turistföreningen under juni, juli och augusti i olika socknar i Uppland, hvarunder ett större antal fotografier togs från herrgårdar och allmogehem samt en del folkloristiska anteckningar gjordes.

Amanuensen Anna Lewin företog en studieresa till Mora i Dalarna och en auktionsresa till Söderköping.

Amanuensen Hilda Wallin gjorde kortare resor på Gottland i och för fotografering.

Museets fotograf A. Hultgren vistades nästan hela september vid Råda kyrka i Värmland för att i detalj fotografera denna med medeltida målningar rikt prydda kyrka, emedan tanke på kyrkans förflyttning till Skansen uppstått.

Med understöd af museet hafva forsknings- och inköpsresor företagits äfven af andra än museets egna tjänstemän. Så har museet lämnat ett anslag till amanuensen kandidat Gustaf Hallström, som gjort studier i lapparnas etnologi under resa i norra Skandinavien; amanuensen dr Otto Janse har besökt Skenninge och Linköping; amanuensen dr J. Sandström gjort en kortare resa i Uppland. Teknologerna R. Hjorth och C. Nyquist åtföljde under sommaren intendent Nilsson på hans byggnadshistoriska undersökningar. Folkskolläraren Levi Johansson fortsatte sina folkloristiska insamlingsresor i Norrland, och folkskolläraren P. L. Reimer företog inköpsresor i Skåne.

Publikationer. Från museet hafva under år 1908 utgifvits följande arbeten: Fataburen för år 1908 med bilagorna Redogörelse för Nordiska Museets utveckling och förvaltning under år 1907 samt Redogörelse för Kungl. Lifruskammarens och därmed förenade samlingars utveckling och förvaltning år 1907; ny upplaga af Skansens kulturhistoriska vägvisare 11:te till 15:e tusendet, 101 sid. 8:0; samma vägvisare i tysk och engelsk öfversättning; ny upplaga af Skansens zoologiska vägvisare 11:te till 15:e tusendet, 91 sid. 8:0; Ringlekar på Skansen, 3:e uppl., 74 sid. 8:0; Skansens program-

blad från 30 april till 27 sept.; Program vid Skansens vårfest 1908, 14 sid. 8:o; Sagan om Sven i skogen, 11 sid. 8:o.

Dessutom hafva med anledning af de inom museet anordnade tillfälliga utställningarna nr 3—5, se nedan, utgifvits: katalog öfver minnesutställningen öfver Karl X Gustaf och hans män, 15 sid. 8:o; katalog öfver minnesutställningen öfver Emanuel Swedenborg, utarbetad af A. STROH, 15 sid. 8:o; samt katalog öfver utställningen af arkeologiska och etnografiska föremål från asiatiska Turkiet, 22 sid. 8:o.

Af **tjänstemännen** från trycket år 1908 utgifna arbeten:

Intendenten Wistrand. Bohuslänska folkdräkter, i Fataburen 1908; Vandringar i Nordiska Museets allmogefdelningar — en serie uppsatser i Svenska Dagbladet.

Intendenten Hammarstedt. Inspirationsfågeln, En lappska båt, Brorskål och blodsförbund samt litteraturanmälningar, i Fataburen; artiklar i Nordisk Familjebok; Lucia och Fåglarnas konung, i Jul, Konstnärsklubbens jultidning.

Intendenten Behm. Biologiska notiser i in- och utländska tidskrifter.

Intendenten Upmark. Ett ritbord från rokokotiden, i Svenska Slöjdförningens tidskrift; Ett nyfunnet svenskt ex-libris från 1600-talet och Några ord om äldre svenska ex-libris, i Svenska Boktryckareföreningens meddelanden; Gustaf Vasas porträtt af år 1542, i Personhistorisk tidskrift; Kyrklig textil konst, i »Kult och konst»; Sjöholm, i »Svenska slott och herresäten»; De uppländska herregårdarna, i »Sverige»; Glasindustriens historia och Guldsmedskonst, i Nordisk familjebok; Stockholms rådhus och dess betydelse i Stockholmsarkitekturens historia, i S:t Eriks årsbok; Nordiska Museet som svenskt handtverks- och industrimuseum, i Svensk handtverkskalender; redigerat och utgifvit Samfundet S:t Eriks årsbok 1908. Nordiska Museets högrestånds- och skråafdelningar, en serie uppsatser i Svenska Dagbladet.

Intendenten Nilsson. Kryptbilderna i Lunds domkyrka, i Fataburen; Ystad, i Gamla Svenska Städer, h. 1.; medlem i redaktionen af Gamla Svenska Städer.

Amanuensen Ambrosiani. Recensioner i Fataburen.

Amanuensen Keyland. Skärning och snesning, bilder och anteckningar från Mangskogs sn i Värmland, i Fataburen; »Klättra te himla», Att låsa tjufven, Att binda kärleksband, Att låsa ärm, Midsommarskrock, Träskofioler, Hammarverk, En sägen från Finnskogen, i Skansens programblad; redigerat ny tillökad upplaga af publikationen Ringlekar på Skansen.

Amanuensen Gerda Cederblom. Litteraturanmälan i Fataburen.

Amanuensen Louise Hagberg, Våra folkdräkter, i »Svensk Ungdom», jul- och årskalender, 1908.

Institutionens allmänna utveckling. Året 1908 kan ej betecknas såsom något af institutionens bästa år. Det allmänna ekonomiska läget i landet återverkar helt naturligt på en sådan anstalt som Nordiska Museet, hvilken hufvudsakligen är beroende på hur talrikt dess olika afdelningar besökas. Dock voro inkomsterna i det hela taget ej så synnerligen mycket mindre än året förut. Den egentliga orsaken att utvecklingen ej kunnat gå med sådan intensitet, som önskligt varit, är att söka i det förhållande att byggnadsfonden, som omfattade såväl lotterimedel som på annat sätt insamladt kapital, tog slut redan 1907, och att museet allt sedan dess måst anlita andra sina tillgångar för att genomföra byggnadens afslutande och fortsätta installationsarbetena. Dessa hade under året fortskridit så långt, att i juli äfven bottenvåningen i norra flygeln kunde öppnas för allmänheten.

De knappa penningmedlen hafva emellertid omöjliggjort några mera betydande inköp för så väl samlingarna inom museet, och där särskildt högre ståndsafdelningen, som ock å Skansen. Denna senare afdelning af institutionen har dessutom att anteckna en stor förlust. Sedan såväl Djurgårdskommittén som intendenten för K. Djurgården tillstyrkt Framnäsområdets återförläggande under Djurgårdsförvaltningen — den senare under anförande, att detta område såsom en relativt lugn och vacker plats i närheten af Strandvägen borde vara öppen för allmänheten, samt att dess bebyggande på sätt nu blifvit ifrågasatt (se nedan) skulle förtaga det lugna och värdiga intryck, som denna del af Djurgården numera med stora offer af Djurgårdskassan börjat antaga — skedde detta genom Kungl. resolution af den 9 december.

Framnäs skänktes 1890 till Nordiska Museet af grefve W. von Hallwyl. Den första planen för dess användande var att där uppföra en kopia af en norsk stafkyrka. Af någon anledning blef detta ej af. Under utställningen 1897 var »gamla Stockholm» förlagdt dit. Sedan den tiden kvarstod en förbindelseled med Skansen till år 1906, då den ej längre kunde underhållas utan måste nedtagas. Installationsarbetena togo sedan alla museets krafter i anspråk, och först i november 1907 hade en fullständig plan för områdets användande kunnat framläggas. Denna slutbehandlades först i november 1908 af Nordiska Museets nämnd och inlämnades till Riksmarskalksämberet för godkännande. Enligt denna plan skulle området tagas i anspråk för anläggningar belysande fiskarbefolkningens lif, d. v. s. för byggnader och redskap från olika delar af Sveriges långsträckta kuster och stora insjöar, ett kulturhistoriskt synnerligen intressant material, som på grund af att lämplig plats för föremålets utställande saknas numer ej torde kunna räddas af Nordiska Museet.

Med anledning af konung Gustafs tronbestigning aflade ovanligt många främmande statschefer och furstliga personer besök vid det svenska kunga-

hofvet. De flesta af dessa använde därunder några timmar att bese såväl museets samlingar som Skansen. Den 27 april besökte sålunda konung Edvard af England jämte drottning Alexandra institutionen, den 26 juli franska republikens president Fallière och den 3 augusti kejsar Vilhelm af Tyskland med sin gemål kejsarinnan Viktoria. Vid dessa besök åtföljdes de främmande statscheferna af konung Gustaf liksom vanligen af flere medlemmar af det svenska konungahuset. I slutet af maj aflade änkedrottningen af Holland ett besök å museet och Skansen.

Bland museets donatorer, hvilkas frikostighet hedrats å taflorna i museets stora hall, insattes öfverintendenten doktor JOHN BÖTTIGERS namn.

Årsdag. I oktober beslöt nämnden på styresmannens förslag, att den 30 nov., Artur Hazelii födelsedag, årligen skulle högtidlighållas såsom Nordiska museets årsdag med en sammankomst med högtidlig prägel, vid hvilken nämnden och institutionens samtliga tjänstemän skulle närvara och af styresmannen en redogörelse lämnas för hvad som under året försiggått inom institutionen. Enligt detta program firades den följande 30 november. Vid detta tillfälle hade anordnats en utställning af årets märkligare förvärf till samlingarna.

Installationen. Arbetet med installationen af Nordiska Museets samlingar fortsattes under år 1908. Den 12 juli öppnades i norra delen af museets bottenvåning fortsättning af allmogefdelningen, omfattande Uppland, Gästrikland, Helsingland, Jämtland, Härjedalen, Medelpad, Ångermanland, Västerbotten och Norrbotten, rum 89—96. Vidare den lappska afdelningen, afdelningen för jakt och fiske samt samlingen af föremål belysande eldens ekonomiska användning, rum 97—103.

För installationen af Lifruskammarens samlingar i museibygnadens stora hall beställdes 20 montrar hos Sala Ångsågs och Mekaniska Snickerifabriks aktiebolag samt 20 skärmar med pallar vid Norrtälje Möbelverkstad.

Tillfälliga utställningar. En minnesutställning öfver *Karl X Gustaf och hans män*, nr 3 af museets tillfälliga utställningar, anordnades i en del af stora hallen. Till denna utställning hade till låns erhållits föremål från Riksarkivet, Kungl. Biblioteket, Uppsala Universitet och Uppsala Universitetsbibliotek, Statens Historiska Museum, Skokloster samt en del föremål ur enskild ägo. Den öppnades på 250-årsdagen af freden i Roskilde den 26 februari och hölls öppen till den 5 mars samt var talrikt besökt. Med anledning af densamma utgafs en skrift: *Karl X Gustaf på Själland 1658*. Minnesskrift på 250-årsdagen af freden i Roskilde af C. Hallendorff, Stockholm 1908.

Som den 4:de i ordningen af museets tillfälliga utställningar anordnades i det oinredda rummet 58 i högrestandsafdelningen med anledning af hem-

förandet af *Emanuel Swedenborgs* jordiska kvarlevor en utställning till hans minne. Den framstående Swedenborgskännaren mr Alfred H. Stroh tog initiativet till densamma och affattade delvis katalogen.

Lån af föremål till utställningen hade lämnats af Kungl. Vetenskapsakademien, Kungl. Biblioteket, Nationalmusei Konstafdelning, Kungl. Myntkabinettet, Kungl. Kommerskollegium, Gripsholms slott, Västmanland—Dala nation i Uppsala, Linköpings domkyrka samt af flere enskilda personer.

Under maj—juni pågick i den sal, som inom museet är afsedd för tillfälliga utställningar, en utställning — den 5:te — af *arkeologiska och etnografiska föremål från asiatiska Turkiet*. Dessa voro samlade af amanuensen vid Statens Historiska Museum T. Arne under en resa 1907 och en mindre del af dr F. R. Martin.

Med anledning af Svenska läkarsällskapets 100-åriga tillvaro anordnade detta i museets utställningssal och i tvänne rum i museets jordvåning en *retrospektiv medicinsk-historisk utställning*, 27 okt.—29 nov. Den afsåg att åskådliggöra den historiska utvecklingen af den svenska medicinen genom att sammanföra dels de bilder, som konsten i skilda former bevarat af framstående svenska läkare och forskare på medicinens område, dels märkliga medicinska handskrifter, aktstycken och tryckalster, vidare instrument och redskap, kännetecknande för kirurgin under flydda tider samt slutligen föremål, som visa vår apoteksinredning under skilda skeden. En katalog förelåg färdig vid utställningens öppnande.

Samlingarna hafva under år 1908 ökats med 1,808 nummer.

Såsom anmärkningsvärdare förvärf till *svenska allmogeafdelningen* må följande här omnämnas.

Från Skåne: *ljusstake* af lergods med årtalet 1808, af en hittills i museet okänd typ, samt en *kalendarstaf* af gammaldags kynne. Stafven är platt, fyrkantig och af bokträ med små hak i kanterna i stället

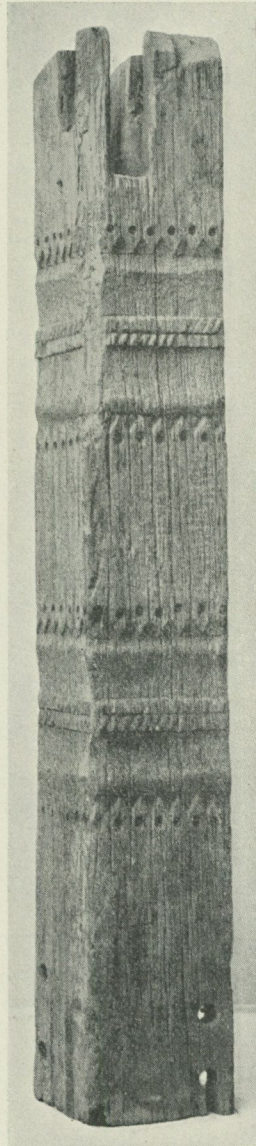


Fig. 1. Hörnstolpe.
Garda sn, Gottland,
N. M. 112,524.

för runor och å två sidor inskurna märken af olika innebörd för helg- och märkelse-dagar. Gyllental saknas. Stafven skiljer sig väsentligen från öfriga svenska träkalen-drar och är den första i sitt slag, som museet hittills lyckats förvärva från Skåne.

Från Bleking: *bänkatäcke* från Ramdala socken, utfördt i flamsk väfnads-teknik och ett praktstycke i sitt slag; »*gåfvepenning*», en Fredrik I:s riksdaler af 1744, som skänktes af Olof Henriksson i Tornby till Sissa Olofsdotter, då de gifte sig 1792; *gåfvebok*, psalmbok i violett sammetsband med beslag af guld, gifven af bonden Henrik Pettersson i Bernstorp till Ingrid Maria Olofsdotter i Tornby, då de gifte sig 1827; praktfullt sidenförkläde, tillhörande Östra härads folkdräkt och buret första gången 1832 såsom brudförkläde. Vidare må nämnas fyra kvinnokjortlar i olika färger, från Medelstads härad, samt ett linnelakan med broderier och mellanspets i blått, från Ramdala socken.

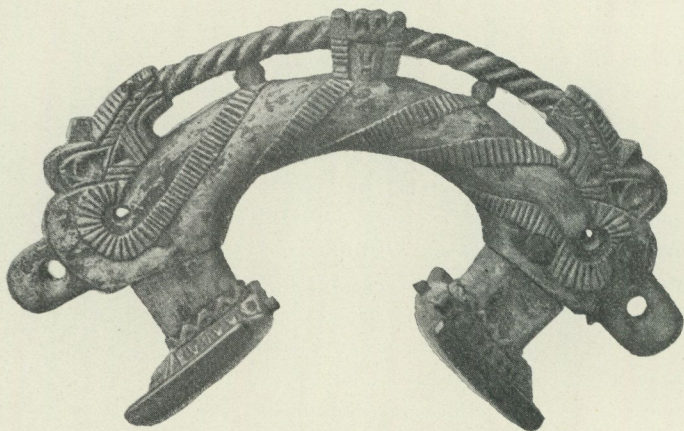


Fig. 2. Selkrok.

1638, Söderby Karls sn, Uppland. N. M. 112,261.

Från Gottland: tre rikt snidade hörnstolpar, fig. 1, med nåtar, »spunning», i hvilka vågrätt lagda plankor, som bildade husets väggar, varit inpassade. Stolparna äro de första af denna art, som tillvaratagits i Sverige, och utgöra märkliga motstycken till liknande byggnadsdelar i Norge.

Från Östergötland: brudkrona af förgylt silfver, hvilken tillhört Tre-hörna kyrka.

Från Närke: *bindmössor*, en för hvardagslag, en för sorg och högtider med allvarsam prägel och en för festliga tillfällen, samt en *mansdräkt* bestående af svart långrock, gula knäbyxor af sämskskinn och brokig långrandig väst, allt hörande till en sockendräkt, som burits i Stora Mellösa. Från Askersunds landsförsamling har museet slutligen inköpt en *linhäckla* med årtalet 1761 och karfsnittsörnering.

Bland uppländska förvärf märkas: en mångfärgad *selkrok*, fig. 2, med dateringen 1638, från Söderby Karls socken, Nordiska Museets för närvarande äldsta selkrok med tidsbestämning, samt ett par rikt snidade *väflunor*, ett slags vindspel för uppbärandet af väfsolfven och försedt med en trissa, som löpte rundt, då vefven trampades. Lunorna äro påträffade i Länna socken, hörande till en bygd, som är särskildt märklig för sina på uråldriga mönster rika träsniderier.

Från Värmland: gjutform af skiffer för knappar och smycken, med årtalet 1667, anmärkningsvärd såväl för sina många knapptyper, som sin relativt höga ålder.

Från Dalarna: »kaflar» och »karfstickor» af trä, som visa huru dalabönderna fordomdags förde sina räkenkaper och ordnade sina kommunala förhållande och samfällda arbeten, »högöra». Här må nämnas en *rotkafle* från Orsa, angivande huru mycket hvar och en inom soldatroten skulle betala till soldatens aflöning; en *väggkafle* från samma socken, hvilken visar huru många dagsverken hvarje väghållningsskyldig skulle bestå vid »sommar-landsvägsbyggnad», d. v. s. väggrusning; en samling *fårmärken* från Gagnef, inskurna i träkaflar, som bundos kring halsen på fåren, då dessa släpptes på »löta», allmänningsbetet, och tjänade som igenkänningsmärken, då fåren togos in på hösten och hvar och en skulle hafva sina; en *skjutsklubba* från Mora, utgörande skjutsordning för »rotelagarne» vid Norets gästgifvargård i nämnda socken. Om ett vackert drag af inbördes hjälpsamhet i nöd vittnar en s. k. *sjukkafle* från Orsa socken. När en byman genom sjukdom blef urståndsatt att sköta sitt arbete eller behöfde sjukvård, hjälpte bylaget honom med dagsverken eller »vakt» i hemmet i den tur och ordning, som bomärkena å kafeln visa. Den ifrågavarande kafeln bär inskriften: »WAKT : FER : (för) D(e) : SIVKE» och angifver sig sannolikt därmed såsom en vägledning för anordnandet af sjukvård i hemmen. Fig. 3.

För öfrigt har museet från Dalarna inköpt ej så få folkdräkter, så t. ex. en mansdräkt från Floda socken; kvinno- dräkt från Vämhus socken; storrändig kjortel från 1840-talet samt öfverdel och mössor, hörande till den redan på 1870-talet aflagda Stora Tunadräkten, m. m. samt linbryta, *långgerma*, från Mora och en linkäpp, *långrock*, med årtalet 1638, från Orsa sn.

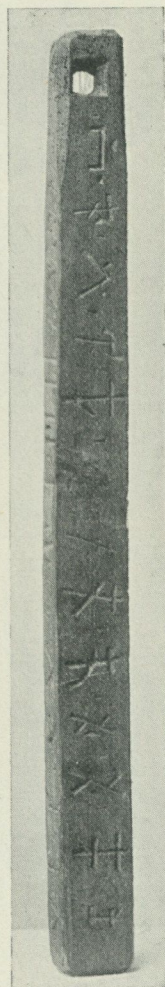


Fig. 3. Sjuk-
kafle.
Orsa sn, Dalarna.
N. M. 112,469.

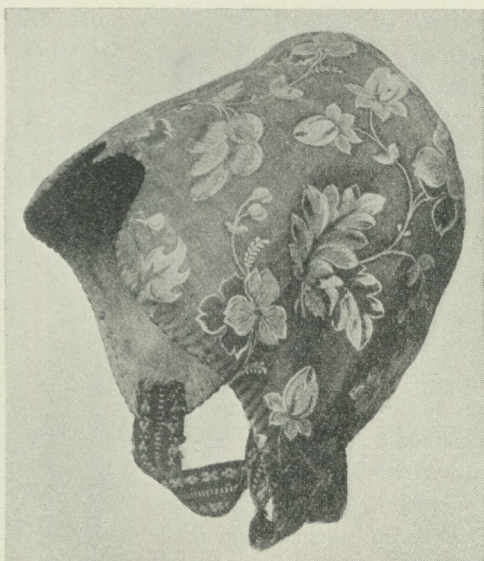


Fig. 4. »Rosfinka»,
Helsingland. N. M. 111,156.

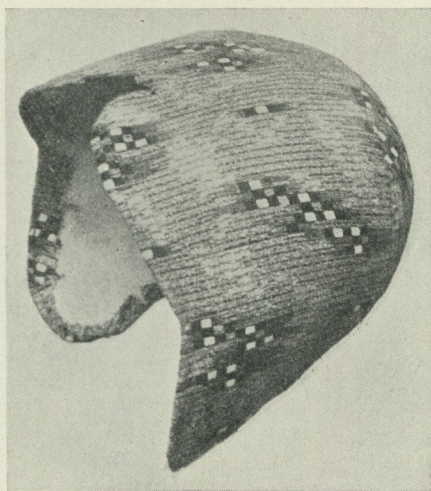


Fig. 5. »Klisterfinka»,
Helsingland. N. M. 111,185.

De utan jämförelse rikaste förvärfven har museet under innevarande år fått från Helsingland eller i rundt tal ej mindre än 200 nummer. Särskildt anmärkningsvärda bland dem äro ett par *islägggar*, skridskornas prototyp, använda ännu i mannaminne, ett par *bykaflar*, ett *nålhus* af ålderdomligt kynne, en typsamling af kvinnomössor såsom *finkor* med specialiteterna *rosfinkor*, fig. 4, *klisterfinkor*, fig. 5, *bindmössor* och *krokmössor*, fig. 6, samt ludna skor af rödbrunt fällberedt kalfskinn. Ursprungliga skoplagg till folkdräkterna äro i allmänhet eljest mycket svåra att anskaffa i fullgodt skick. Bland finkorna förtjänar särskildt den så kallade *milesmössan* på grund af sin benämning att påpekas. Egentligen en *rosfinka* med sydda blommor fick den benämningen *milesmössa* under 1820-talet efter landtmätaren sedermera landshöfdingen P. H. Widmarks fru Emilia med smeknamnet Mila. Anledningen härtill var den, att då Widmark under tiden 1820-30 förrättade storskiften i Helsingland åtföljdes han af sin fru, som vid uppehållen i byarna hjälpte bondhustrurna med att sy rosor å deras festmössor. Vi hafva velat omtala detta för att bespara framtida etymologer ett kanske lönlöst arbete med ordets tydning. P. G. W.

Den *lappska* samlingen har tillökats med ett trettiotal föremål, bland hvilka de som inköpts genom kandidat G. Hallström under hans forskningsfärd

i Jämtlands norra lappmark utgöra de flesta. Från Jockmock inköptes ock en mindre samling nålhus m. m. N. E. H.

Till afdelningen af föremål belysande *svensk forntro* hafva bland annat erhållits åtskilliga högtidsbröd från Dalsland, Småland, Närke och Västmanland. Hit höra vidare takkronor af halm eller af halm och hönsdun från Närke, Dalsland och Västergötland samt en dylik af svinborst, »som hängt öfver brudparets plats vid bröllopsbordet», från Ronneby socken, Medelstads härad, Bleking. Nämnas må ock ett träkors från en offerkälla i Borgsjö socken, Medelpad, samt engrann, med fem tuppbilder prydd julljusstake, »julträd», från Hoby socken, Bräkne härad, Bleking, och tre julljusstakar från Krokstads socken, Sörbygdens härad, Bohuslän.

N. E. H.

Till afdelningen för *samfundsväsen och samfundsordning* hafva erhållits 20 föremål. Bland dessa äro några nämnda bland förvärfven till den svenska allmogefdelningen. Utom dessa märkas: ett byhorn med året 1783

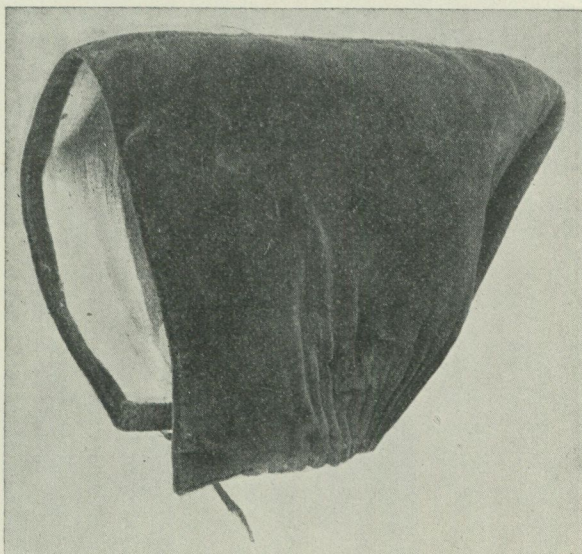


Fig. 6. »Krokmössa»,
Helsingland. N. M. 111,159.

från Skåne och en såsom jämförelsematerial intressant, som gifva öfverlämnad liten samling karfsticker från Schweiz. Vidare må nämnas 9 stycken straffredskap (bojor) från det gamla häradshäktet i Brösarp i Skåne och 5 milstolpar: tvänne med årtalen 1734 och 1737 från Törnesfalla socken, Södra Tjusts härad, Småland, två med årtal 1766 och 1830 från Östra Göinge härad, Skåne, en med året 1838 från Altuna socken, Simtuna härad, Uppland, en med Gustaf III:s namnchiffer från Värmdö. N. E. H.

Afdelningen för fortskaffningsmedel. Märkligast bland hit hörande förvärf äro en präktig täckvagn, fig. 7, från början af 1800-talet, hvilken tillhört fältmarskalken Hans Henrik von Essen (d. 1824), samt en omfattande samling skidtyper från Lycksele lappmark och från Västerbotten. Vidare må



Fig. 7. Täckvagn
från 1800-talets början. N. M. 112,456.



Fig. 8. Dynvar
från 1644. N. M. 111,527.

omnämnas en släde med årtalet 1783 från Sala, en kyrksläde från Ofvanåkers socken, Helsingland, tvänne vagnar från 1800-talet samt en väl skulpterad slädkorg, enligt uppgift af holländskt ursprung. Ett par isläggjar från Ofvanåkers socken, Helsingland, och ett par damskridskor från 1870-talet tillhöra ock denna afdelnings förvärf.

N. E. H.



Fig. 9. Fat af silfver.
Nyköping. N. M. 110,667.

Afdelningen för de högre stånden. Bland förvärfven må nämnas: från den yngre Vasatiden, ett *stolsdynvar*, fig. 8, af rödt kläde med applikationsbroderi, dateradt 1644 och försedt med ätterna Soops och Oxenstiernas vapen, hvaraf framgår att det tillhört riksrådet Mathias Soop († 1653) och hans andra fru, Elisabeth Oxenstierna. — Från det karolinska tidehvarvet härstammar en *dörr* från det gamla Karlbergs slott, af karaktäristisk form, indelad i små kvadratiske fält med bibehållen dekoration af målade bronsrosetter mot blå bottenfärg. Till den fasta rumsinredningen från denna tid

får räknas en med målad ornering försedd *takbjälke* från det numera rifna huset nr 18 Skeppsbron, Svenska Akademiens f. d. hus, uppfördt på 1690-talet. Från samma tid är en stor *eldskärm* af järnbleck samt ett större mässingsbeslaget *skrin* på fot med inredning i lådor och fack med rödt skinn



Fig. 10. Stol,
från 1725—50. N. M. 111,666.

i rika guldpräsningar. Af intresse på grund af sitt säkra svenska ursprung är ett *praktfat*, fig. 9, af silfver med rikt drifven dekoration i blommor, fåglar och figurer, enligt stämplarna utfördt i Nyköping omkring år 1700 af guldsmeden Henning Petri, stamfadern för en hel guldsmedssläkt som med hans söner öfverflyttade till Stockholm. Fatet inköptes för museets räkning i södra Tyskland. I detta sammanhang kunna äfven nämnas ett par s. k. *begravningskedur* från början af 1700-talet. — I samband med Karl X Gustafsutställningen erhöll museet som gåfva ett väl bevaradt exemplar af det ståtliga *kopparsticket* öfver nämnde konungs begravningsprocession, 1660, som jämte bilderna i Dahlbergs Succia är en af de mest upplysande afbildningarna af det dåtida Stockholm och äfven i andra afseenden är af stort kulturhistoriskt intresse.

Från tiden 1720—1750, en i stilhistoriskt afseende intressant tid, hafva förvärfvats en *stol*, fig. 10, af elegant och karaktäristisk form samt en *sockerbössa*, fig. 11, af silfver, utförd af en guldsmed i Jönköping; vidare en större urna eller vas af Rörstrandfajans med monogram, daterad 1750, en *bord-upsats* af rikt skulpterad och förgyllt trä med spegelglas, en liten *dryckeskanna* af elfenben samt slutligen en *glaspokal* med inskrift å foten: »God bless Ulrika Eleonora».

Jämförelsevis rika och goda hafva förvärfven af föremål från rokoko-tidehvarvet varit. Hit hör i främsta rummet den praktfulla *rumsinredning*

från huset nr 8 Karduanmakaregatan, som på sin tid skänktes till museet af framlidne redaktör Frithiof Hellberg, men som först under år 1908 kunnat till museet öfverföras, hvarvid rummet i sin helhet uppmättes och fotograferades, afgjutningar togos af takets rika gipsornering o. s. v. Tyvärr har denna karaktäristiska interiör ännu icke kunnat uppsättas i museet i det utrymme, som är för densamma reserveradt. — Från ett hus vid Götgatan, nr 3, härstammar ett antal väl bevarade *väggtapeter* målade i olja på duk, hvartill dock tyvärr de tillhörande panelerna m. m. icke kunnat förvärfvas. — En i det närmaste fullständig *rumsinredning* från 1770-talet, en intressant stilöfvergångsperiod, har museet erhållit från det gamla huset i hörnet af Olofs-gatan och Adolf Fredriks kyrkogård; denna inredning i tidig gustaviansk stil med reminiscenser från rokokon ersätter på ett förträffligt sätt den kopia efter ett rum från Gripsholm, som för närvarande representerar detta tidehvarf i högre ståndsafdelningen. Utbytet har emellertid ännu icke kunnat ske.

Bland nyförvärfvade möbler från rokokoperioden märkes en större *byrå* med rika bronsbeslag af en förut i museet icke företrädd form, en mindre *byrå*, signerad i öfversta lådan L. NORDIN, en snickarmästare i Stockholm, af hvilken museet förut äger ett elegant skrifbord med snedklaff, som enligt uppgift tillhört hertig Fredrik Adolf. Från samma tid är äfven en länstol af god form. — De smärre föremål som förvärfvats, tillhörande denna tid, äro till större delen enkla saker; nämnas kunna: ett *saltkar* af silfver, stämpladt 1778, ett *lock* af Rörstrandsfajans med adliga ätten Göthenstiernas vapen, en *glaspokal* med Adolf Fredriks monogram, en emaljerad *dosa* m. m.

Till det gustavianska tidehvarvet höra några sittmöbler, en föremålsgrupp som ännu är i behof af åtskillig komplettering: en liten *soffa*, fig. 12, försedd med Stockholms stolmakarämbetes stämpel, en enkel hvitmålad *stol* samt ett par *stolar* målade i mahognyfärg med rottingsitsar, fig. 13. Märklig som stilföremål är en *chiffonier* af mahogny med sparsamma mässingsbeslag, enligt inskrift på undersidan af mellanstycket mellan de två nedre lådorna: »Giord i Stockholm till Mästerstycke af I. L. Fårman 1802». Nästan samtida med denna äro ett par *ljusstakar* af fajans och mässing, daterade 1800. Ett par ståtliga *silfverljusstakar*, fig. 14, med de karaktäristiska kolonnskäften härstamma från år 1796. — Af

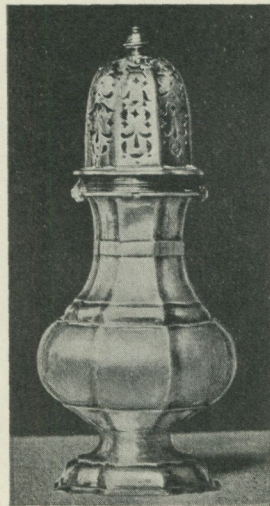


Fig. 11. Sockerbössa
af silfver.
N. M. 111,386.

servisföremål från denna tid äro inkomna en *tekanna* af flintporlin från Rörstrand, ett *dricksglas* med Gustaf III:s monogram samt ett par ätbestick: *knif och gaffel*, båda från 1790-talet. — Tvänne *porträtt*, en herre och en dam, i pastell gifva en god föreställning om 1780-talets dräktskick.

Från empire-perioden, 1810—1830, härstammar en elegant *möbel*, bestående af soffa, fyra stolar och fyra taburetter af mahogny i spensliga, om den

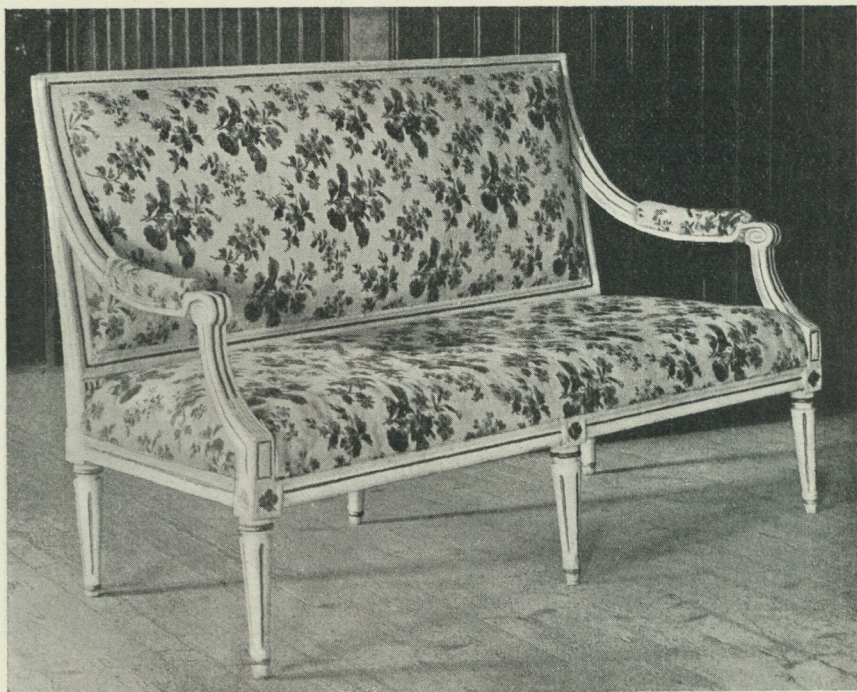


Fig. 12. Soffa, gustaviansk.
N. M. 110,839.

gustavianska tiden erinrande former samt en väl bevarad *spegel* i förgylld ram med karaktäristisk dekoration i relief på det halvcirkelformiga öfverstycket. Bland hithörande smärre föremål märkas: ett par utomordentligt vackra *ljusstakar* af gjutjärn samt några smärre silfversaker, ett *saltkar* från 1812, fyra *bordsknifvar* och ett *ätbestick* i originaletui med påskrift: »Emma Gertrud Utterström». Ett litet *miniatyrporträtt* framställande kronprinsen Karl August, måladt af Karl Fredrik v. Breda, har erhållits som gåfva; inköpta äro ett par små oljemålade porträtt af »kassör och fru Nyberg»,

som. signerade och daterade A. J. Fägerplan 1826, hafva intresse som dräktbilder.

Ett synnerligen karaktäristiskt prof på 1830-talets rumsinredningskonst utgör en väldig *spiegel med omfattning*, som hört till en cheminée i ett numera slopadt rum på Örbyhus slott i Uppland. Rummet, hvartill ritningarna omkring 1831 utfördes af K. K. Gjörwell, var utstyrdt i den af den nyromantiska riktningen omhuldade gotiska stilen, och den nämnda spiseln utgjorde den fasta inredningens mest framträdande parti. — Förvärfvet af möbler från tidehvarvet 1830—1850 har varit ganska rikt; nämnas må en *soffa* med åtta *stolar* och fyra *taburetter* af mahogny med gult siden i sen empirestil, en *hörnsoffa*, fig. 15, af björk med inläggningar och ett par dynor med originalklädsel af ylledamast, ett större ovalt *bord* af björk samt en *spiegel* med tillhörande bord af mörkbetsad björk.

Från tiden efter 1850 härstammar dels ett *pipbord* med ett antal tillhörande pipor, dels ett praktfullt *skåp* af svart päronträ med rika inläggningar i ljusare träslag. De rum, som i museet skola representera de senast förflutna årtiondena, äro ännu tämligen ofullständiga. En välkommen gåfva utgjorde därför den stora *samling prydnadsföremål*, fat af lergods, kannor m. m. af gjuten metall från svenska och tyska fabriker, som museet fick emottaga. Föremålen hade utrangerats ur Tekniska skolans förebildssamlingar, men hafva för ett kulturhistoriskt museum så mycket större intresse därigenom att de en gång ansetts som »mönstergilla» förebilder för det moderna konsthandtverket och -industrien. Upk.

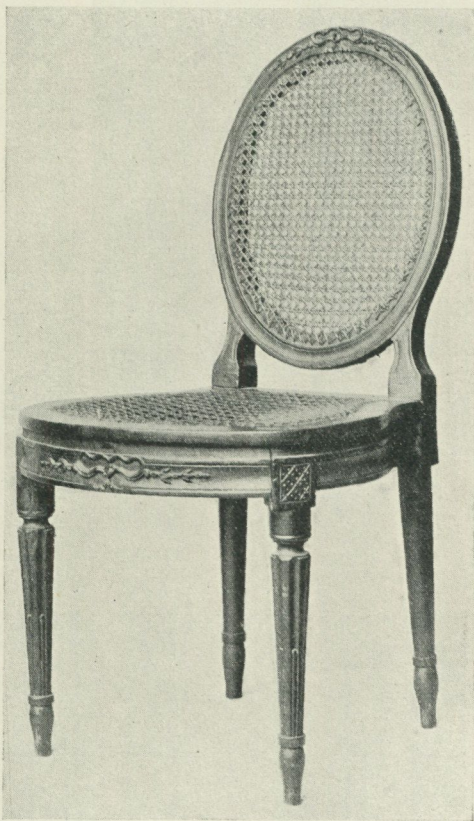


Fig. 13. Stol, gustaviansk,
N. M. 112,168.

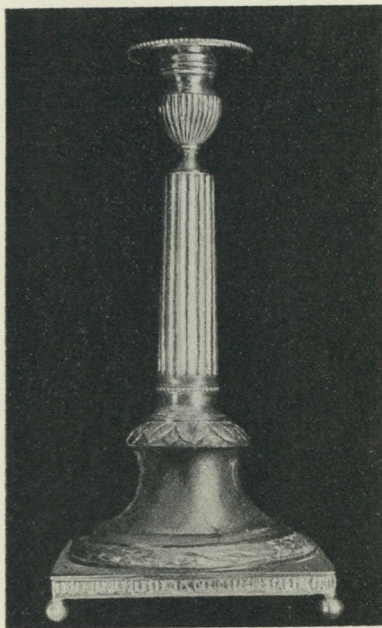


Fig. 14 Ljusstake af silfver.
N. M. 110,838.

Till textila afdelningens viktigaste förvärf höra två stycken *örngott* med särdeles vackra broderier, reticella med plattsöm och vanlig hålsöm, det ena dessutom prydt med en ytterst intressant knypplad mellanspets samt en *bård*, som troligen tillhört ett örngott. Denna *bård*, som liksom örngotten förskrifva sig från 1600-talet, är ett hvitbroderi på fint linne i schattér- och plattsöm. Såsom gåfva har museet fått emottaga en större broderad *matta*, hvilken 1873 skänktes till änkedrottning Josefina af hennes hofdamer på 50:de årsdagen af drottningens landstigning i Sverige. Ännu en större broderad *matta* från 1830-talet har kommit i museets ägo. Dessutom har förvärfvats ett vackert hvitt *sidentäcke* från 1700-talet och en samling *knypplade spetsar* med ålderdomliga mönster från Smyrnatrakten.

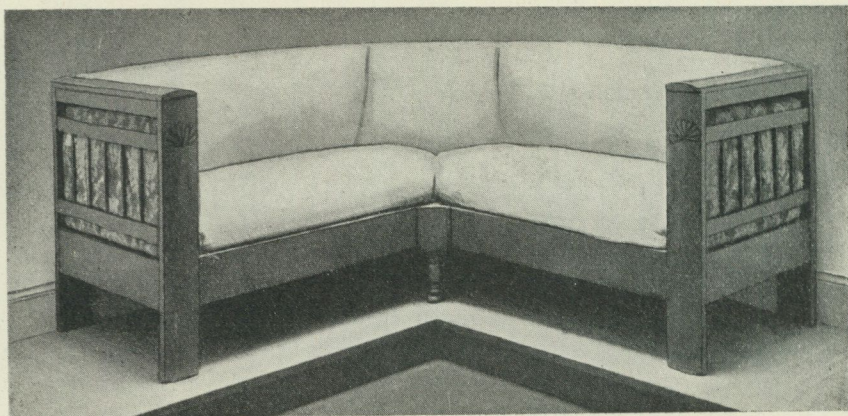


Fig. 15. Hörnsoffa.
N. M. 111,777.

Till samlingen af linnedamast äro att beakta flera värdefulla gåfvor. Det under tiden 1829—1883 i Jönköping verksamma Stenbergiska väfveriet har blifvit ytterligare representeradt genom fem *dukar* och 15 *servetter* med varierande mönster. Vidare har samlingen riktats med en del utmärkt fina



Fig. 16. Docka
från 1868. N. M. 111,940.

och intressanta 1700-talsdukar och servetter, hvilkas tillverkningsort det dock tills vidare är vanskligt att bestämma. En af servetterna, daterad 1710, kan man dock med all säkerhet anse vara väfd i Kortrijk, Belgien.

Bland allmogeväfnader ha förvärfvats åtskilliga dynor och täcken, mestadels från Skåne.

A. L.

Högre ståndens dräktafdelning har detta år tillökats med åtskilliga fullständiga *damklädningar* från 1800-talet. Den äldsta af dessa är en vit bomullsklädning med upphöjda ränder från 1802, därefter komma i ålder en rutig sidenklädning från 1820-talet, en brudklädning af violett siden med tillhörande hvita skor från 1830, en vackert broderad vit klädning från 1830-talet, en vit tarlatansklädning med handmålade blommor, begagnad på en amarantherbal 1850, en vit rutig bomullsklädning från 1859, en grön rutig sidenklädning, garnerad



Fig. 17. Docka
från 1870-talet. N. M. 111.797.

med fransar, omkring 1860, en blå ylleklädning från de senare åren af 1870-talet med den för dåtidens mode så karakteristiska polonaisen, 4 klädningar från 1880-talet samt slutligen en särdeles smakfull toalett af ljusgrönt siden med silkes- och pärlbroderier och garnityr af chiffon och spetsar, representerande modet i Stockholm under säsongen 1908.

Bland dräktdelar äro särskildt att påpeka en *brudslöja* af blonder från 1832, 2 svarta *smyckegarnityr* af järn, ett bredt *skärpband* af siden från den sengustavianska peri-

oden, 3 utmärkt vackra broderade *näsdukar* från mitten af 1800-talet, en *bonjour* af brunt kläde från 1800-talets midt, diverse *mansvästar* samt ett par *resårskor* för herre från 1863.

A. L.

Leksaksafdelningen har äfven under det gångna året fått emottaga åtskilliga bevis på allmänhetens välvilja. I all synnerhet har samlingen riktats med dockor, och det mycket goda sådana. De flesta tillhöra hvad man skulle kunna kalla det andra skedet inom docktillverkningen. Intill omkring 1860 kan man räkna det första skedet. Kvinnans uppfostran lade intill denna tid främsta vikten vid flickans praktiska utbildning; *gouvernante* eller *symamsell* var den varierande benämningen på flickans lärarinna. — På 1840-talet

ingick i skolflickans arbetsplan ända till 20 timmars handarbete i veckan. Hvilken inverkan detta hade på dockorna är själfklart, och Nordiska Museets dockafdelning illustrerar förhållandet.

En ny tid bröt in öfver dockvärlden på samma gång som flickornas uppfostran fick nya mål. Sytimmarna per vecka smälte ihop från 15 à 20 till fyra, för att sedermera ännu mera inskränkas, då symaskinen kom i marknaden. Från det att flickorna under ledning af mödrar eller lärarinnor eller alldeles på egen hand sydde sina prydliga dockutstyrlar blef det nu i regel mödrarna och yrkessömmerskorna som förfärdigade dem. Det är denna period som under året blifvit representerad genom flera utmärkta exemplar, se fig. 16—18.

Den å fig. 16 framställda dockan jämte fem tillhörande charmanta dräkter härstammar från en liten flicka inom Stockholms aristokrati. Dockans utrustning är tillverkad af en yrkessömmerska och illustrerar på ett utmärkt och fullständigt sätt 1860-talets mod.

Huruvida dockan å fig. 17, 18 från 1870-talet är af sömmerskehand tillverkad eller af någon barnets anförvant, är okänt, men med all säkerhet är dess utrustning förfärdigad af någon som utgått från den äldre skolan.

Den tredje perioden inom dockvärlden begynner, då de för handarbete och sömnad sedan barndomen tränade fingrarna lagt sig till ro, det är då fabriksdockan kommer på modet. Vid sidan af sina föregångare ter den sig skäligen intresselös men bidrager dock till att belysa utvecklingens gång. Med all säkerhet är det af nöden att i tid rikta museisamlingarna med representanter från denna sena tid, ty som allt fabriksarbete, kunna de ej påräkna samma ömma omvårdnad, som de hvilka i form af hemslöjd sett dagen ett kvart sekel tidigare. G. C—m.

Bland märkligare förvärf till *musikafdelningen* må nämnas trenne träskofioler, förfärdigade och skänkta till museet af de från sina uppträdanden å Skansen sommaren 1908 bekanta medlemmarna af Kellnatrion K. M.

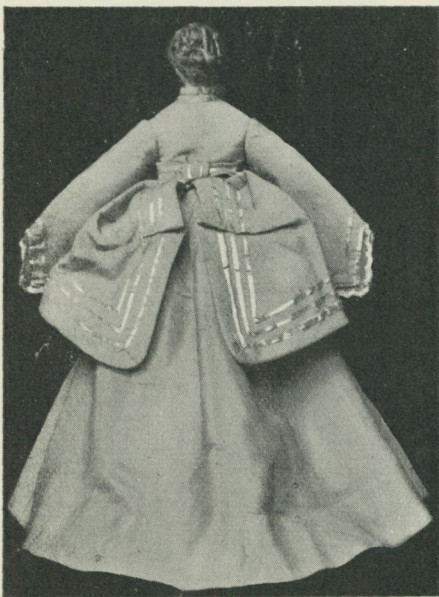


Fig. 18. Docka
från 1870-talet. N. M. 111,797.

Pettersson och Axel Pettersson från Kellna socken i Skåne samt Sven Jönsson, Bokeberg, Hessleholm, Skåne. Se fig. 19, 20.

Vidare har museet fått mottaga en orgel, som förut haft sin plats i Sabbatsbergs ålderdomshems kyrka. Orgeln, vitmålad med förgyllda ornament, byggdes 1804 af Pehr Strand i Stockholm. Den har en manual med svarta

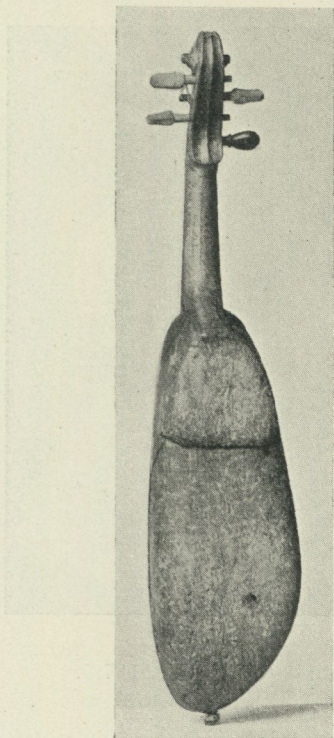


Fig. 19. Träskofiol

från Norra Åsbo hd, Skåne, N. M. 112,060.

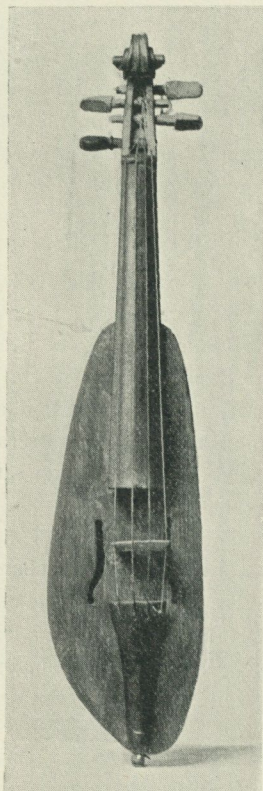


Fig. 20. Träskofiol

under- och hvita öfvertangenter, omfång 4 oktaver + 2 halftoner, pedal samt 7 register. En inskription å orgeln omtalar att: »Ledamoten af Sabbatsbergs Fattighus Direction Herr Olavus O. Ekman och Dess Kära Maka Fru Catharina Margareta Ahlberg Gåfvo detta Orgelwärk Til Sabbatsbergs Kyrka År 1804 Under Då warande Pastorn och Sysslomannen Herr Aron Alexanderssons tid.»

En särdeles väl bibehållen *orgel* från 1700-talets senare hälft och enligt uppgift från Films kyrka i Uppland, har museet lyckats förvärfva, fig. 21. Orgeln

är hvitmålad med förgyllda träornament, har en manual med svarta under- och hvita öfvertangenter, omfång 4 oktaver + 2 halftoner, pedal samt 7 register.

H. B—ie.

Skråafdelningen. Förvärfven till skråafdelningen hafva under senare år blifvit allt sällsyntare. Under år 1908 inkom en *protokollsbok* »Stenhuggarämbetets i Stockholm journal, 1739—1752», som har ett särskildt intresse genom de i densamma talrikt förekommande stenhuggarbomärkena. Upk.

Jakt- och fiskeriafdelningen erhöll under 1908 flera värdefulla tillökningar. Ett och annat dittills ej representeradt redskap inkom, t. ex. en modell af en *sältina*, kubisk, af nät med trästomme, trekloigt *gillerjärn* för sälfångst, båda från Utvalnäs i Gästrikland, en *not*, en *spömjärde* med två ingångar, tvänne *trädmjårdar*, en *sänkhåf* med kors och lyftstång af trä, dessutom ett par metspön med hemtvinnade tagelrefvar, allt från Mangskogs socken i Värmland. Från Långsele socken i Ångermanland inkommo ett *laxljuster*, en *laxhåf*, en *laxsnara* samt en *nättingstock*, konisk trämjärde med ingångstratt af näfver. Från Mora socken, Dalarna, en s. k. »*käx*», laxfiskeredskap bestående af en i ändan krökt käpp med två inslagna spikar. Från Ofvanåker en samling *nätflöten* af bark och från Häfverö, Uppland, ett laxdrag.

Eldens ekonomiska användning. Några märkligare kakel från 1500-talet ha ej förvärfvats, endast småbitar i fynd från Borgholm och någon grundgräfning i Stockholm. På tomten Klara Östra kyrkogata 8 hunno de förut påbörjade grundgräfningsarbetena ej att afslutas under 1907. Därifrån inkom under 1908 ett stort antal 1600-talskakel med samma eller besläktade mönster som de redan förut där funna, t. ex. de präktiga *relief-*

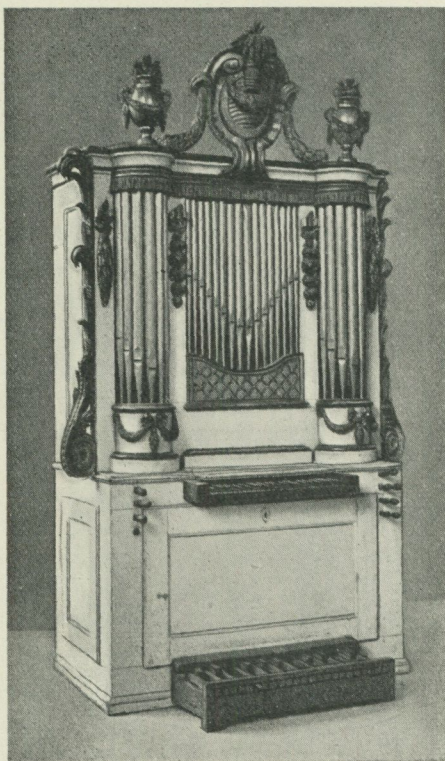


Fig. 21. Orgel från Films kyrka, Uppland. N. M. 111,788.

N. K—d.

kaklen med den i Stockholm eljest sällsynta blå och hvita glasyren. Grön-glaserade släta *blad-* och *hörnkakel*, de senare med spiralvriden halfkollonett på det snedskurna hörnet, har förvärfvats från nyssnämnda tomt och från Svindersvik i Nacka socken, söder om Stockholm. Dessa ha troligen tillverkats under 1700-talets förra hälft. Den rika samlingen af kakel med i en eller flere färger målade mönster från rokokotiden har ej ökats med så många exemplar. Det märkligaste är en rund ugn i rödbrunt och hvitt från Nybrogatan 5. Från tiden omkring 1800 har museet erhållit några i flere färger målade kakel med en helt annan färgskala än den å Stockholmskakel vanliga. De ha anträffats å egendomen Marby vid Mälaren i södra Uppland, där omsatta ugnar af samma sorts kakel äfven finnas. Man får väl anta, att de äro tillverkade i någon af småstäderna i närheten (Enköping?).

Ugnsmodeller. Under året har mottagits några af de modeller, som belysa de primitiva eldstädernas utveckling i Sverige. Dessa äro förfärdigade af artisten David Ljungdahl med betydande teknisk skicklighet och stor konstnärlig smak. Allt eftersom de blifvit i ordning, ha de utställts i afdelningen för eldens ekonomiska användning, rum 101.

Åtskilliga smärre belysningsföremål ha inkommit från skilda håll. Bland dem märkas ett par meter långa *grufbloss* af torrved från Burängsbergs och Grängesbergs grufvor i Dalarna.

—a—i

Stockholmsfynd. Byggnadsdelar. Vanligt *murtegel* har tillvaratagits på Slottsbacken, äfven en klump som visar förbandet i inre muren till slottets vallgraf. De ha hösten 1908 jämte mycket annat kommit i dagen vid gräfningsarbeten i och för nedläggandet af kablar för telegrafverkets räkning. Därifrån har också lämnats till museet sent medeltida *formtegel*, som användts dels i det gamla slottet, dels i Storkyrkan. Äfvenså har hittats bitar af taktegel, s. k. *munktegel* och stora kvadratiske *golfplattor* af bränd lera. Det på Slottsbacken funna murteglet hade ovanligt stora dimensioner; från Skeppsbron 44 har däremot inkommit ovanligt små murtegel; flere af de därstädes tagna profven visa gul massa. Nämnda hus har således varit uppfördt med holländska klinktegel och enligt uppgift under början af 1700-talet. Bland de från detta hus komna kvadratiske golfflisorna finnes äfven en dekorerad med i oljefärg målade kvistar.

Bland fynden på Slottsbacken tilldrager sig en samling i form gjorda ornament i bränd lera särskild uppmärksamhet. Vanligen äro endast mindre stycken i behåll. Genom att jämföra dessa med hvarandra har det dock varit möjligt att leta sig fram till huru några af dessa ornament en gång sett ut. Flere af dem äro i bild återgifna och ett par åtföljda af rekonstruktionsförslag i Teknisk Tidskrift, Arkitektur 1909 h. 1, där också närmare redo-

göres för fyndomständigheterna, fig. 22. Alla härstamma utan tvifvel från Stockholms gamla slotts utsmyckning under Johan III:s tid.

Från flere grundgräfningsplatser ha ornerade stenar förts till museet; så ett kapital från Slottsbacken, fig. 23, nästan en hel portal af kalksten från 1600-talets förra del från Skeppsbron 44 och ett ornament af kalksten funnet djupt nere å tomten Skeppsbron 18. Därjämte har inkommit som gåfva en väl bibehållen maskaron, som uppgafs ha tillhört Makalös, det gamla de la Gardieska palatset i Kungsträdgården, hvilket senare användes till Dramatisk teater.

Från 64 Västerlånggatan har öfverlämnats de gamla *ytterdörrarna* af trä, som suttit uti portalen till gatan. De äro afbildade i Fataburen 1907, sid. 127.

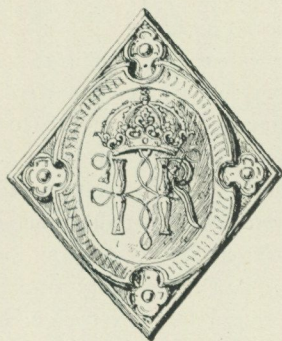


Fig. 22. Ornament, bränd lera.
Rekonstruktion af A. Roland.
N. M. 111,882.

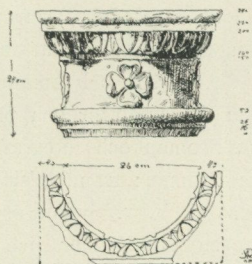


Fig. 23. Kapital,
fynd å Slottsbacken, Stockholm.
N. M. 111,818.

Bland jordfynden finnas äfven följande husgeråd: skärfvor till olika sorters kökskärl förekomma regelbundet vid hvarje grundgräfningsfynd. En rätt bibehållen *panna* af lera på tre fötter finnes däribland. En *matsked* af tenn och ett *knifskäp* af horn med spår af silfverinläggningar höra också till dessa förvärf. Bland vapen ha hittats en mindre *salutkanon* i Norrström, åtskilliga *kanonkulor* af olika storlek här och där i staden samt öfverdelen af ett troligen sent medeltida *järnsvärd* med smedsmärke, funnet Skeppsbron 44. —a—i

Den kyrkliga afdelningens tillväxt har varit obetydlig. Ett sent *altarskåp* från Piteå med figurer, som tillverkats af någon allmogesnickare, tillhör förvärfven, likaså tvenne *orglar*, se musikafdelningen. —a—i

Utlån. Till Svenska Turist- och Idrottsmuseets utställning i Idrottsparken sommaren 1908 hade ur Nordiska Museets skidsamling utlånats en del föremål.

Biblioteket har genom byte, gåfvor och inköp ökat med 736 band och småskrifter. Förteckning å gifvare och mera betydande gåfvor lämnas å sid. 45 o. f.

Litterär bytesförbindelse inleddes under 1908 med:

Föreningen för Svensk Hemslöjd, Stockholm.

Östergötlands Fornminnesförening, Linköping.

Dansk Folkemindesamling, Köpenhamn.

Musée Russe de l'Empereur Alexandre III, St Petersburg.

Musée d'anthropologie et d'ethnographie Pierre le Grand, St Petersburg.

Verein zur Hebung des Fremdenverkehrs in Ostpreussen, Königsberg.

Gesellschaft für Volkskunde, Brügge.

The John Crerar library, Chicago.

The Swedish historical society of America, Chicago.

Arkivet. Till *arkivet för svensk folksed och forntrö* erhöles uppteckningar från Uppland af folkskolläraren T. Lindblom och amanuensen Gerda Cederblom; från Södermanland af fru Julia Kiellman-Göranson; från Värmland af fru Sophie Anderson och amanuensen N. Keyland; från Dalarna af dalkullan Målar Brita Andersdotter och pastor M. Åmark; från Östergötland af amanuensen Elsa Broman och fotografen A. Hultgren; från Västergötland af amanuensen Elsa Broman; från Dalsland af intendenten T. Langer; från Småland af fil. kandidat C. V. v. Sydow och intendenten P. G. Wistrand; från Skåne af folkskolläraren L. Reimer och docenten T. Segerstedt och från Medelpad af folkskolläraren Levi Johansson. Dessutom hafva strödda anteckningar lämnats af ett flertal personer.

Arkivets samling af ritningar och fotografier af äldre byggnader och andra föremål af kulturhistorisk och etnografisk betydelse har under ifrågavarande år i afsevärd mån ökat. Bland förvärfven äro att nämna: uppmättningsritningar, fotografier och teckningar af gamla byggnader och byggnadsdelar i Stockholm, t. ex. huset 53 Värmdögatan, i Uppsala, Västerås m. m.; fotografier af herrgårdar och slott i Östergötland, tagna under intendenten Upmarks resa i nämnda landskap; af Råda kyrka i Värmland; 3 st. teckningar framställande gamla bergsmansgårdar i Nya Kopparberg; uppmättningsritningar, teckningar och fotografier af äldre allmogehus, interiörer från dylika, husgeråd, eldstäder m. m. från Skåne, Småland, Västergötland, Östergötland, Södermanland, Uppland, Värmland, Dalarna, Helsingland och Jämtland, hufvudsakligen gjorda i samband med de resor som företagits af intendenten Nilsson, amanuensen fröken Cederblom och andra. Från Lappland har en serie fotografier tagits af amanuensen G. Hallström under resa därstädes.

Dessutom har arkivet som gåfva erhållit: en samling äldre kartor, hvaribland en stor del stuckna af J. B. Homann, och 2 st. album med porträtt

af de straff-fångar, som år 1861 förvarades å Malmö och Varbergs straff-fängelser.

Skansens allmänna utveckling. Såsom förut, sid. 7, nämnts förlorade museet Framnäsområdet och därigenom möjligheten att få fiskerinäringen representerad på Skansen.

Med afseende å vägnätet inom området vidtogos några förbättringar; så anlades nya vägar vid Oktorsgården samt vid Gethagen, vägen och planen mellan Svandammen och Karpdammen gjordes bredare och rymligare. I Svandammen påbörjades under vintern ett större utvidgningsarbete, afseende i främsta rummet att bereda därvarande fåglar en för allmänheten ej tillgänglig större holme.

Af byggnadsarbeten och nyanläggningar för öfrigt må nämnas, att till Högloftet inleddes belysning från stadens elektricitetsverk å Djurgården. Förändringar hafva äfven vidtagits för att göra inbesparingar på Skansens egen kraftstation. Högloftets tak belades med blyplåt för att afhjälpa en del olägenheter vid ismältning och regn. I Bredablicks tredje våning inreddes en del bostadsrum för personalen. Sagaliden undergick en genomgripande reparation. Idunshallens källare omändrades fullständigt. Å materialgården uppbyggdes två större magasinsbyggnader, hvarjämte där äfven nybyggdes ett hus inrymmande köttbod och slaktrum. Trägolvet å Idavallen å Öfre Solliden reparerades och förstärktes.

Flottans musikkår höll konserter alla sön- och helgdagar, då väderleken så tillät, och en afdelning af samma kår gaf dessutom under sommaren dagliga aftonkonserter. Flera sångföreningar såsom Stockholms Studentsångarförbund, Samfundet för unison sång, Bellmanskören, Skånes lärarekör samt föreningen Brages sångkör från Finland hafva hållit konserter liksom äfven Stockholms studentkår vid dess å Skansen hållna vårfest, m. fl. Rytmska koraler utfördes hvarje söndag från Hällestadstapeln.

Skansens *klädkammarers* förråd ökades under 1908 i samband med årets vårfest med ett större antal därstädes sydda kopior af dräkter och dräktdelar från 1810-talet. Vidare förfärdigades 1 mansdräkt från Unnaryds socken i Småland, 1 d:o från Torna härad och 1 d:o från Ingelstads härad i Skåne.

Skansens fester m. m. *Ingången af året* högtidlighölls med nyårsvaka samt musik af K. Flottans musikkår. Tennysons dikt Nyårsklockan föredrogs från Renberget af herr Anders de Wahl.

Den 26 februari firades minnesfest med anledning af 250-årsdagen af freden i Roskilde. Karl X Gustafs byst var rest å Orsakullen. På f. m. var

manskapet vid Stockholms garnison inbjudet att besöka Skansen; på e. m. var fackeltåg anordnad af lärjungar från Stockholms läroverk för gossar. Tal hölls af rektor O. Örtenblad och musik utfördes af K. Flottans musikkår.

Valborgsmässoaftonen — den 30 april — firades med sång af Stockholms studentsångförbund, folkdansar, ringlekar samt konsert af K. Flottans musikkår.

Den 1 maj kl. 3—5 e. m. firades en fosterländsk vårfest, anordnad af en för ändamålet tillsatt kommitté.

Årets *vårfest*, som började den 30 maj och fortgick närmast följande dagar, framställde denna gång bilden af en marknad på 1810-talet med salustånd och tombola, olika slags serveringar samt sådana folknöjen som kasperteater, marionett-teater, karusell m. m. Efter förebild af Anna Maria Lenngrens dikt firades i »prostgården», förlagd till Gula villan, »Den glada festen». Bland teaternöjen förekommo dels de båda i Högloftet af Teateramatörerna uppförda pjäserna »En afton hos fru Lenngren», enkom författad för vårfesten, samt »De löjliga mötena», dels den likaså för vårfesten skrifna »Sagan om Sven i skogen», hvilken i tablåform utfördes af barn.

Den 6 juni högtidlighölls, enligt gammal sed inom Skansen, som svensk nationaldag. Professor C. G. Santesson talade från Renberget.

Midsommaraftonen anordnades dans kring majstång, konsert af Flottans musikkår, ringlekar och folkdansar samt hölls midsommarvaka.

Den 24 oktober — årsdagen af Nordiska Museets öppnande — högtidlighölls med flaggning.

Gustaf II Adolfs och Karl XII:s dödsdagar högtidlighölls likaså med flaggning samt därmed att manskap vid i Stockholm förlagda regementen inbjudits att besöka Skansen.

På *Konungens födelse- och namnsdagar* flaggades, hvarjämte kunglig salut gafs.

Julmarknad med försäljning af hemslöjdsalster, leksaker, julbröd m. m. anordnades dagarna före jul.

Minnesringning ägde rum den 25 april efter amanuensen vid Nordiska Museet fröken Marianne Bäckström; den 27 maj å Artur Hazelii dödsdag; den 8 dec. å konung Oscar II:s dödsdag.

Skansens kulturhistoriska afdelning. Hvad beträffar Skansens kulturhistoriska afdelning kunna följande utförda arbeten antecknas. Å nedre Solliden fortsattes uppförandet af den gamla under namnet *Petissan* kända byggnaden från nr 112 Drottninggatan samt afslutades under året. Endast planeringsarbetena återstodo ofullbordade till påföljande år. I lappläget ombyggdes

fullständigt den *frostvikska torfkåtan*. Se närmare om denna byggnad Fataburen 1909, sid. 129 o. f. Likaså nybyggdes *kolarkojan från Småland*.

Vid finnpörtena restes enligt gammalt bruk en s. k. *hökstång* med en sopkvast i toppen, afsedd att hålla höken på afstånd från gården och hönsen.

Omfattande reparationer företogs å flera af Skansens allmogebyggnader. Sålunda försågos det jämtländska ståriset, hackstugan från Orsa samt de båda värmländska finnpörtena med nya tak, de tre sistnämnda med rättelse af vid uppförandet uppkomna smärre felaktigheter i konstruktionen. Den västmanländska kolarkojan täcktes med nytt trävirke. Smärre reparationer vidtoges å taken af den jämtländska boden, Morastugan och Blekingsstugan. I Blekingsstugans kistekammare inlades nytt golf. Bollnässtugans väggar omdrefvos, golfvet lagades. Murarne reparerades i Stenstugan och Soldattorpet. För öfrigt företogs reparationer å fönster m. m.

Som landsmålare och brandvakt uppträdde under sommaren Nergårds Lasse hvarje söndag, dessutom Mor Dårdi (fröken Rosa Arbman, Jämtl.) hvarje dag under augusti månad.

Folkmusiken företrädde såsom förut af Skoglund (nyckelharpa), Ekström och Hedblom (fiol). Vidare af den skånska Kellna-trion: 73-årige Karl Magnus Pettersson, Karl Pettersson samt Sven Jönsson, alla fiolister. Såsom något för Skansen nytt förekom spel på träskofioler (se Skansens programblad för 1908, 12—18 juli) utförd af Kellna-trion i Bollnässtugan. Ottar Hyll från Varend (= Karl Malmberg från Ljungby) uppträdde dagligen under sommaren i Bollnässtugan med sin hummelharpa och sjöng visor.

Folkdansar, 26 olika nummer, utfördes på Skansens dansbana af ett sextonmannalag i nationaldräkter söndagar, onsdagar och fredagar under tiden maj—september. Ringlekar utfördes under lika förhållanden af 44 barn söndagar, tisdagar, onsdagar och lördagar. Inalles dansades 59 olika lekar.

Staffanssång vid och i stugorna, utförd af sju gossar med stjärnan, förekom i början af året till och med trettondagen samt i slutet från och med annandag jul. Under samma tid uppträdde Lucia i Högloftet.

Folklifvet representerades vidare af lappmannen Anders Nilsson från Frostviken med hustru och dotter samt af Anna Jonsdotter från Hede sn i Härjedalen, hvilken hvarje aften under sommaren jodlade i den jämtländska fåbodvallen och för Skansens besökande demonstrerade den utdöda konsten att spinna garn på handslända.

N. K—d.

Zoologiska trädgården. Under året anlades hage för vildsvin, hvilken djurart då för första gången blef företrädd på Skansen. Vattenreservoaren vid Björnliden utvidgades och cementerades. Nya vattenhoar af cement iord-

ningställdes i hagarna för fjällnöt, kron- och dofhjort. Cementbassänger anordnades i tjäder- och uggleburarna. Tak påsattes halfva korburen.

Djurbeståndets förändringar åskådliggöras genom tabellen å sid. 48.

Besök. Hela institutionen besöktes under 1908 af 794,216 personer.

Samlingarna i museibyggnaden å Lejonslätten hafva varit tillgängliga för besökande alla dagar i veckan, hvardagar kl. 11—4, söndagar kl. 1—4. Under den mörka årstiden stängdes museet något tidigare. Antalet besök utgjorde under året 92,959 mot 75,772 under tiden från ⁷/₆—³¹/₁₂ 1907. På de olika månaderna fördela sig besöken 1908 sålunda:

Januari	5,108	Juli	9,086
Februari	10,026	Augusti	10,793
Mars	12,456	September	7,664
April	8,354	Oktober	5,828
Maj	7,198	November	4,729
Juni	8,936	December	2,781

Summa 92,959

Antalet besök för fackstudier var 2,495. Studier ha idkats i museet af bland andra elever vid Tekniska Högskolan, K. Konsthögskolan, Tekniska skolan och Konstnärsläroverkets skola.

Under 1908 besöktes Nordiska Museet af flere utländska museidirektörer och forskare, som ofta ej blott önskade taga kännedom om de nyöppnade samlingarna utan äfven studera de museitekniska framsteg, som kommit till praktisk användning vid installationen.

Så besöktes museet af det tyska arkeologiska institutets i Rom sekreterare prof. Christian Huelsen, af direktören för den förhistoriska afdelningen af Museum für Völkerkunde i Berlin C. Schuchardt, af direktören för Museum für Völkerkunde i Hamburg G. Thilenius, den sistnämnde åtföljd af regeringsbyggmästar M. Mayer i Hamburg.

Ett längre studiebesök aflade assistenten vid Dansk Folkemuseum J. Olrik och herr K. Visted från Kristiania.

Svenska Museimannaföreningens tredje allmänna årsmöte den 22—23 augusti och Första mötet för Svensk folkkunskap den 24—26 augusti togo museets gästfrihet i anspråk och höllo sina sammanträden i dess hörsal. En kort redogörelse för dessa mötens förhandlingar finnes införd i Fataburen 1908, sid. 169 ff. I november höll Svenska fornminnesföreningen ett sammanträde i samma museets hörsal, därvid föremål ur samlingarna behandlades i de hållna föredragen.

Skansen har hållits öppen hvarje dag från kl. 8 f. m. till kl. 10 e. m. om sommaren och till kl. 8 om vintern.

Antalet besök på Skansen utgjorde 701,257 eller ungefär lika många som närmast föregående år, då siffran var 702,480. På årets olika månader fördela sig besöken under 1908 på följande vis:

Januari	14,589	Juli	92,743
Februari	14,091	Augusti	108,239
Mars	22,937	September	77,253
April	68,224	Oktober	39,500
Maj	117,780	November	19,159
Juni	109,451	December	17,291
		Summa	701,257

Under år 1908 utlämnades å Skansen 361 studiekort berättigande till fritt tillträde samt 47 st. ej gällande för inträde.

Under sommaren hafva anordnats 6 folksöndagar och 10 billighetsdagar samt under vintern 1 folksöndag och 2 billighetsdagar.

Bland de föreningar och kongresser, som under år 1908 besökte Skansen må särskildt nämnas: den 23 maj: Fosterländsk sångafton anordnad af samfundet för unison sång; den 25 maj: Stockholms studentkår, hvilken anordnat vårfest å afstängdt område å Solliden; den 5 juli: Svenskt-finskt ungdomsmöte med tal och sång samt svenska och svensk-finska folkdansar m. m.; den 18 augusti: deltagarne i en Missionskonferens å Johanneslund; den 27 augusti: deltagarne i Internationella kongressen för industriel äganderätt; den 14 september: Svenska missionsförbundet.

Samfundet för Nordiska Museets främjande. På därom framställd underdånig anhållan har H. M. Konungen i nåder behagat åtaga sig att vara samfundets höge beskyddare.

I juli 1908 förlorade samfundet genom döden sin mångåriga hedersledamot, den bekanta direktorn för Museum vaterländischer Altertümer i Kiel, professor JOHANNE MESTORF.

Till hedersledamot af samfundet har under året kallats öfverintendenten, fil. dr JOHN BÖTTIGER.

Vid slutet af år 1908 räknade samfundet 5,093 ledamöter, hvaraf 94 hedersledamöter, 262 ständiga och 4,437 stiftande ledamöter. Under år 1908 hade 715 nya ledamöter, hvaraf 3 ständiga och 712 stiftande förvärfvats.

Ekonomi. Museets ekonomiska ställning framgår af här nedan meddelade revisionsberättelser för åren 1907 och 1908.

De af revisorerne aflämnade revisionsberättelserna angående granskning af Nordiska Museets och Samfundets för Nordiska Museets främjande räkenskaper för år 1907 lyda sålunda:

Till Kungl. Vetenskapsakademien.

Undertecknade, som af Akademien blifvit utsedda att såsom revisorer granska Nordiska Museets räkenskaper för år 1907, få härmed, sedan siffergranskningen af de vidlyftiga räkenskaperna blifvit genom därtill utsedd person verkställd, afgifva följande revisionsberättelse.

Den ekonomiska ställningen framgår af följande öfversikt.

Inkomster.	K r o n o r.		
<i>Nordiska Museet.</i>			
Statsanslaget	50,000	—	
Bidrag fr. Samfundet för Nord. Museets främj.	15,834	07	
Gåfvor till museet	20,669	—	
Inträdesafgifter & årskort till museet	34,066	45	
Diverse inkomster	3,696	44	
Upplupna räntor	3,691	11	
Afkastning af Antells fond	4,455	—	
Vinst vid försäljn. af aktier i Gäfle—Dala J.	994	84	
Från Lifruskammaren	879	24	
Gåfva till Gustaf Vasa-statyn	1,725	—	136,021 15
<i>Skansen.</i>			
Stockholms stads bidrag	15,000	—	
Gåfvor till Skansen, »Petissan» m. m.	3,060	—	
» » Tivolifonden	4,200	—	
Årskort & inträdesafgifter till Skansen	163,541	95	
Inträdesafgifter till Bredablick	4,484	71	
Från terrassfonden till terrassuppgången	74,122	37	
Försäljning af elektricitetsverkets motor	5,000	—	
Vårfesten och julmarknaden	38,080	32	
Hvarjehanda inkomster	30,094	32	
Ränta på Grilliska donationen	1,619	20	
Sålda djur	2,960	04	
Behållning på servering	33,470	24	375,633 15
Summa			511,654 30
Utgifter.			
<i>Nordiska Museet.</i>			
Löner och arvoden	60,908	26	
Utskylder	2,513	—	
Uppvärmning och belysning	11,381	44	
Försäkringsafgifter	3,735	45	
Till Gustaf Vasa-statyn	7,663	64	
Hvarjehanda utgifter	14,015	12	
Samlingarna och biblioteket	10,247	16	
Inventarier, desinficering & preparering	1,240	80	
Till installation i byggnaden, utom de af byggnadsfonden bestridda	15,483	62	
Lifruskammaren	786	10	127,974 59
Transport			127,974 59

		K r o n o r.		
	Transport		127,974	59
<i>Skansen.</i>				
Löner, arfvoden	91,953	15		
Utskylder	2,602	92		
Inventarier och underhåll	10,976	43		
»Petissan»	3,286	54		
Vägunderhåll & planeringsarbeten	1,099	32		
Terrassuppgången	90,728	59		
Bränsle och belysning	8,957	17		
Gasmotorn & elektricitetsverket	5,607	93		
Bergbanan, vattenledning, klädkammare, telefon m. m.	6,766	65		
Skanstreyck & etiketter	5,717	65		
Konserter, fester & extra bevakning	28,138	23		
Program, affischering	3,913	91		
Vårfesten	9,733	18		
Djurens föda	14,651	86		
Hvarjehanda utgifter	12,970	44		
Räntor och afbetalning på Skansen	13,560	—	310,663	97
Behållning för året			73,015	74
	Summa		511,654	30
	<i>Aktiva.</i>			
Samlingarna (efter 1879 inköpta föremål)	473,764	87		
Biblioteket (efter 1880 inköpta böcker till inköpspris)	18,158	66		
Inventarier	35,148	67		
Museibygnaden, därå nedlagdt kapital	3,385,397	49		
Skansens kapitalvärde	844,265	35	4,756,735	04
<i>Obligationer:</i>				
Teaterbyggnadskonsortiets premieobl.	675	—		
Sveriges Allm. Hypoteksbanks à 4 %	4,000	—		
Svenska Statens à 3,6 %	5,000	—		
Mora—Vänerns Järnvägsbolag à 4½ %	40,000	—		
Hälsingborgs Intecknings Gar. A.-B. à 4½ %	85,000	—		
Nya bolaget Tivoli's à 5 %	5,000	—		
Räntor förfallna ³¹ / ₁₂ 07	824	16	140,499	16
Fordringar hos bankiren Cervin	45,000	—		
» » andra personer och banker	37,321	61	82,321	61
Kassabehållning			3,414	95
	Summa aktiva		4,982,970	76
	<i>Passiva.</i>			
Skuld på Skansens köpeskilling			81,000	—
<i>Fonder:</i> Allmänna fonden	63,472	47		
Pensionsfonden	2,910	74		
Antells fond	100,000	—		
J. A. Hazellii fond	31,671	64		
A. Hazellii fond af ³⁰ / ₁₁ 1901	1,349	75		
A. Hazellii monumentsfond	13,591	42		
Skansens bårverfond	676	21		
J. W. Smitts donationsmedel	10,205	55		
Hebbes testamentsmedel	750	—	224,627	78
	Transport		305,627	78

		K r o n o r.			
	Transport			305,627	78
Skuld till Lifruskammaren				5,529	31
Skuld till Skand. Kredit A.-B.	125,263	22			
» » Skattmästaren	1,781	23	127,044		45
Behållning vid årets slut			4,544,769		22
	Summa passiva			4,982,970	76
Kapitalkonto.					
Behållning vid årets början			4,241,697		74
I museibyggnaden under året nedlagdt kapital	238,698	19			
Afbetalning på Skansen under året	9,000	—			
Ökning af samlingarnes värde	8,796	61			
» » bibliotekets värde	1,450	55			
» » inventarierna	783	20	258,728		55
Vinst under 1907			73,015		74
	Summa			4,573,442	03
hvarifrån afgår afskrifning på Skansen			28,672		81
	Behållning vid årets slut			4,544,769	22

I 1907 års behållning, stor kr. 4,544,769: 22, ingå alla under året nedlagda kostnader på museibyggnaden eller 238,698: 19. Byggnadsfonden har dessutom med 131,130: 72 bidragit till installationen och med 450: 00 till en utgift för lotterimedlen hvarefter denna fond blifvit fullt förbrukad.

Af köpeskillingen för Skansen hafva under året afbetalts 9,000 kronor, hvadan skulden på Skansen vid årets slut var 81,000 kr.

Året 1907 medförde en vinst af 73,015: 74, i hvilken summa ingår ett öfverskott på Skansens inkomster af 64,969: 18. Året var således ekonomiskt mycket gynnsamt.

Å Skansens kapitalvärde, som vid årets början upptagits till 872,938: 16 hafva genom nämndens beslut den 21/12 1908 afskrifvits 28,672: 81, hvadan dess kapitalvärde redan i 1907 års räkenskaper upptages till 844,265: 35.

Med juni månad 1907 började samlingarne i Nordiska Museibyggnaden blifva tillgängliga för besökande. Under året hafva influtit:

	inträdesavgifter	årskort
för museet	31,844: 45 kr.	2,222: — kr.
» Skansen	133,037: 45 »	30,504: 50 »
	164,881: 90	32,726: 50
	— 197,608: 40 —	

Museets värdehandlingar granskas numera vid hvarje kalenderårs slut, och senast har en sådan granskning utan anmärkning verkstälts för år 1908 af professor J. Widmark och undertecknad Ekstrand.

Intyg om siffergranskning bifogas.

Stockholm den 21 sept. 1909.

Å. G. Ekstrand.

J. A. Brinell.

Till Samfundet för Nordiska Museets främjande.

Vid den granskning af Samfundets räkenskaper för år 1907, som af undertecknade företagits, sedan af herr Hj. Tillberg enligt bifogadt intyg siffergranskning blifvit verkställd, hafva vi ej funnit anledning till någon anmärkning, hvarför vi tillstyrka full och tacksam ansvarfrihet för räkenskapsföraren.

Samfundets inkomster och utgifter under året hafva enligt räkenskaperna varit.

Inkomster.

Ständiga ledamöters afgifter influtna år 1907	Kr. 2,900: —
Stiftande » » » » »	» 21,179: —
	<hr/>
	Summa Kronor 24,079: —

Utgifter.*Öfverlämnade till Nordiska Museet.*

Ständiga ledamöters afgifter	Kr. 2,900: —
Stiftande » »	» 15,834: 07

Omkostnader under året enligt kassaräkning.

Arfvoden åt amanuenser	» 4,000: —
Uppbördsprovision & diverse utgifter	» 1,344: 93
	<hr/>
	Summa Kronor 24,079: 00

Stockholm den 21 Sept. 1909.

Å. G. Ekstrand.

J. A. Brinell.

Vid siffergranskning af 1907 års räkenskaper för Nordiska Museet och Samfundet för Nordiska Museets främjande har någon anledning till anmärkning icke förekommit; alla utgiftsposter hafva vid jämförelse med bilagorna visat sig vara riktigt verifierade, hvilket härmed intygas.

Stockholm den 27 Maj 1909.

Hj. Tillberg.

Revisionsberättelserna för år 1908 lyda sålunda:

Till Kungl. Vetenskapsakademien.

Undertecknade, som af Akademien blifvit utsedda att såsom revisorer granska Nordiska Museets räkenskaper för år 1908, få härmed, sedan siffergranskningen af de vidlyftiga räkenskaperna blifvit genom därtill utsedd person verkställd, afgifva följande revisionsberättelse.

Den ekonomiska ställningen framgår af följande öfversikt.

Inkomster.	K r o n o r .			
<i>Nordiska Museet.</i>				
Statsanslaget	50,000	—		
Bidrag fr. Samfundet för Nord. Museets främjande .	19,482	35		
Inträdesafgifter och årskort till museet	44,171	45		
Diverse inkomster	4,908	86		
Gåfvor till Gustaf Vasa-statyn och försålda bilder däraf	1,622	50		
Afkastning af Antells fond	4,675	01		
» » Museibyggnadens reparationsfond	1,250	—	126,110	17
<i>Skansen.</i>				
Stockholms stads bidrag	15,000	—		
Gåfvor till Skansen, till djuren	1,800	—		
» » Tivolifonden	1,000	—		
Inträdesafgifter och årskort till Skansen	150,464	65		
» » till Bredablick m. m.	4,237	62		
Vårfest och julmarknad	31,163	97		
Hvarjehanda inkomster	26,678	78		
Ränta på Grilliska donationen	1,633	28		
Sålda djur	1,818	31		
Behållning på servering	27,048	17	260,844	78
Brist	—	—	69,296	40
Summa	—	—	456,251	35
Utgifter.				
<i>Nordiska Museet.</i>				
Löner och arfvoden	92,275	12		
Utskylder	400	—		
Uppvärmning, vatten och belysning	16,441	61		
Försäkringsafgifter	3,668	60		
Hvarjehanda utgifter	17,669	32		
Räntor	3,567	61		
Samlingar och bibliotek	11,047	27		
Inventarier och desinficering	2,120	16		
Installationskostnader	41,567	25		
Museibyggnaden	24,294	28		
Till museibyggnadens reparation	1,250	—		
» lifrustkammaren	1,604	32	215,905	54
Transport	—	—	215,905	54

		K r o n o r.		
	Transport	—	—	215,905 54
<i>Skansen.</i>				
	Löner och arvoden	77,761	29	
	Utskylder	1,956	—	
	Inventarier och underhåll	10,536	08	
	Byggnadsarbeten och nyanläggningar	27,083	62	
	Vägunderhåll och planeringsarbeten	912	48	
	Bränsle och belysning	12,553	12	
	Gasmotorn	5,039	51	
	Bergbanan, vattenledning, klädkammare, telefon, toalett	6,263	54	
	Skanstryck och etiketter	4,609	40	
	Konserter, fester och extra bevakning	31,381	05	
	Program och affischering	9,362	30	
	Vårfesten	11,655	88	
	Ljures föda	10,505	28	
	Hvarjehanda utgifter	19,646	26	
	Räntor och afbetalning på Skansen	11,080	—	240,345 81
	Summa	—	—	456,251 35
<i>Aktiva.</i>				
	Samlingarna (efter 1879 inköpta föremål)	483,827	96	
	Biblioteket (efter 1880 inköpta böcker)	19,142	84	
	Inventarier	36,863	27	
	Museibygnaden, därå nedlagt kapital	3,411,080	97	
	Skansens kapitalvärde	839,592	95	4,790,507 99
<i>Obligationer:</i>				
	Teaterbyggnadskonsortiets premieobligationer	675	—	
	Sveriges allm. hypoteksbanks obligationer	4,000	—	
	Svenska statens obligationer å 3,6 %	5,000	—	
	Mora—Vänerns järnvägs aktiebol. obligat. å 4 ¹ / ₂ %	40,000	—	
	Nya bolaget Tivoli å 5 och 6 %	4,000	—	
	Räntor förfallna ³¹ / ₁₂ 08	413	33	54,088 33
	Fordran hos bankiren Cervin	45,000	—	
	» » C. von Malmborg	20,580	—	
	» » J. Fellenius	21,983	75	
	» » åtskilliga banker, & förskott	9,365	92	96,929 67
	Kassabehållning	—	—	4,396 77
	Summa aktiva	—	—	4,945,922 76
<i>Passiva.</i>				
	Skuld på Skansens köpeskillning	—	—	74,000 —
<i>Fonder:</i>				
	Allmänna fonden	63,772	47	
	Pensionsfonden	3,027	17	
	Antells fond	100,000	—	
	J. A. Hazellii fond	32,938	51	
	Artur Hazellii fond af ³⁰ / ₁₁ 1901	1,420	63	
	Transport	201,158	78	74,000 —

		K r o n o r.			
	Transport	201,158	78	74,000	—
A. Hazellii monumentsfond		13,591	42		
Museibygnadens reparationsfond (ny)		20,000	—		
Skansens bäfverfond		711	65		
J. W. Smitts donationsmedel		10,205	55		
Hebbes testamentsmedel		750	—	246,417	40
Skuld till lifrustkammaren och trofésamlingen		—	—	6,495	99
» » Skandinaviska Kredit A.-B.		—	—	102,763	60
Behållning vid årets slut		—	—	4,516,245	77
	Summa passiva	—	—	4,945,922	76
Kapitalkonto.					
	Behållning vid årets början	—	—	4,544,769	22
I museibygnaden under året nedlagda kapital		25,683	48		
Afbetalning på Skansen		7,000	—		
Ökning af samlingarnas värde		10,063	09		
» » bibliotekets »		984	18		
» » inventariernas »		1,714	60	45,445	35
				4,590,214	57
Hvarifrån afgår brist under året		69,296	40		
» » afskrifning på Skansen		4,672	40	73,968	80
	Behållning	—	—	4,516,245	77

I behållning för 1908 stor 4,516,245: 77 ingå alla under året nedlagda kostnader på museibygnaden eller 25,683: 48.

Utgifterna till museet hafva 1908 gått till 215,905: 54 mot 127,974: 59 under 1907. Ökningen 87,930: 95 beror dels på ökade löner och arfvoden, dels därpå, att för installationskostnader och utgifter till museibygnaden ej längre finnes någon särskild fond, utan hafva dessa utgifter måst bestridas med inkomsterna. I samband härmed må nämnas, att ingenjör C. von Malmberg redan i slutet af 1907 öfverlämnade den frikostiga gåfvan af 20,000 kr. till en reparationsfond för museibygnaden, ett ändamål som synes vara särdeles behjärtansvärdt.

På köpeskillingen för Skansen hafva under året afbetalts 7,000 kr., hvadan skulden på Skansen vid årets slut var 74,000 kr.

Å Skansens kapitalvärde, som vid årets början utgjorde 844,265: 35 hafva genom Nämndens beslut den 8/6 1909 afskrifvits 4,672: 40, hvadan kapitalvärdet vid 1908 års slut upptogs till 839,592: 95. Museibygnaden, hvarå ännu ingen afskrifning kunnat göras, upptogs till 3,411,080: 97. Under året hafva influtit:

	inträdesafgifter	årskort
för museet	34,334: 45	9,837: —
» Skansen	128,120: 15	22,344: 50
	162,454: 60	32,181: 50
	— 194,636: 10 —	

Året har liksom 1907 ganska goda inkomster att uppvisa, men om det oaktadt en brist uppstått på 69,296: 40, så beror detta såsom förut nämndes dels på ökade utgifter till löner och arfvoden, dels ock hufvudsakligen därpå, att för installationskostnader och utgifter för museibygnaden ej längre finnes någon särskild fond, utan hafva dessa utgifter under 1908 måst bestridas med inkomsterna.

De i museets ägo vid slutet af 1908 befintliga värdehandlingar hafva den 2 jan. 1909 granskats utan anmärkning af Johan Widmark och undertecknad Ekstrand.

Intyg om siffergranskning bifogas.

Stockholm den 9 februari 1910.

Å. G. Ekstrand.

J. A. Brinell.

Till Samfundet för Nordiska Museets främjande.

Vid den granskning af Samfundets räkenskaper för år 1908, som af undertecknade företagits, sedan af herr Hj. Tillberg, enligt bifogadt intyg, siffergranskning blifvit verkställd, hafva vi ej funnit anledning till någon anmärkning, hvarför vi tillstyrka full och tacksam ansvarsfrihet för räkenskapsföraren.

Samfundets inkomster och utgifter under året hafva enligt räkenskaperna varit:

Inkomster.

Ständiga ledamöters afgifter influtna år 1908	kronor	300:—
Stiftande » » »		23,414:—
		<hr/>
	Summa kronor	23,714:—

Utgifter.

Öfverlämnade till Nordiska Museet:

Ständiga ledamöters afgifter	kronor	300:—
Stiftande » » »		19,482: 35

Omkostnader under året enligt kassaräkning:

Arfvoden åt amanuenser		3,400:—
Diverse räkningar		531: 65
		<hr/>
	Summa kronor	23,714:—

Stockholm den 9 februari 1910.

Å. G. Ekstrand.

J. A. Brinell.

Vid siffergranskning af 1908 års räkenskaper för Nordiska Museet och Samfundet för Nordiska Museets främjande har någon anledning till anmärkning icke förekommit; alla utgiftsposter hafva vid jämförelse med bilagorna visat sig vara riktigt verifierade, hvilket härmed intygas.

Stockholm den 17 december 1909.

Hj. Tillberg.

Följande penninggåfvor hafva under 1908 lämnats till
Nordiska Museet.

Bonnier, J., fröken, Stockholm, till inköp af 2 hvalrossar till Skansen 300 kr.
Broms, A., f. Öberg, fru, Stockholm, till inköp af 2 hvalrossar till Skansen 1,150 kr.
v. Malmberg, C., ingenjör, Stockholm, till museibygnadens reparationsfond 20,000 kr.
Petre, H., fröken, Stockholm, till museibygnaden å Lejonslätten 500 kr.
Retzius, G., professor, Stockholm, till inköp af 2 hvalrossar till Skansen 250 kr.
Åhlfeldt, A., direktör, Stockholm, till inköp af 2 hvalrossar till Skansen 100 kr.

Såsom bidrag till gäldande af köpeskillingen för Öfre Tivoli
har öfverlämnats af

E. Sunnerdahls sterbhus 1,000 kr.

Till Gustaf Vasa-statyn

ha å teckningslistor influtit 1,600 kr.

Gåfvor af föremål till museets samlingar hafva år 1908
lämnats af följande personer.

H. M. KONUNGEN: skänk med inläggningar från 1880-talet. — H. K. H. PRINS
EUGEN: pipbord af mahogny och en samling tobakspipor. — KONUNG OSCAR II:s STERB-
HUS: en större broderad matta, 2 byster i gips m. m. — PRINS OSCAR BERNADOTTE:
toalettschatull, smycken m. m.

Abelin, L., f. Zethelius, generalska, Stockholm: serafimerkraschan, som tillhört
Louis De Geer. — Aktiebolaget Erik Ohlsson, Stockholm. — Aktiebolaget Stockholms
Handelsbank: tapeter och prof å panel, dörrfoder m. m. från nr 3 Götgatan. — Almgren,
O., grosshandlare, Stockholm. — Alyhr, Anna, fröken, Stockholm: dockteater m. m. —
Ambrosiani, S., amanuens, Stockholm. — Andersson, Johannes, skeppare, Arildsläge. —
Andersson, Måns, herr, Immeln. — Arenander, E. O., fil. dr., Ultuna, Uppsala. — Arne,
T. J:son, amanuens, Stockholm. — Arvidsson, I., fil. dr., Mariefred.

Barfoth, I., fröken, Engelholm. — Bergendahl, M., postexpeditör, Stockholm. —
Bergman, A., f. Hultbring, fru, Stockholm. — Bernström, And., grosshandlare, Stock-
holm. — Bernström, C. F., boktryckare, Stockholm. — Beskow, L., f. Dahl, fru, Djurs-
holm. — Björnstjernas, Å., f. Skogman, fru, sterbhus, Stockholm. — Blomgren, G.,
tandläkare, Borås. — Boman, H., kanslisekreterare, Stockholm: en samling kopparkärl
m. m. — Borg, A., postexpeditör, Stockholm. — Borg, C., f. Åström, fru, Arboga. —
Borgerskapets Bemedlingskommission genom kamrer A. Peyron, Stockholm. — Boström,

K., herr, Stockholm: eldskärm af järnbleck från 1600-talet. — Broman, Elsa, amanuens, Stockholm. — Burén, Alma, fru, Grytgöl, Ljusfallshammar. — Böttiger, Anna, fröken, Stockholm: dräktdelar, leksaker.

Carlquist, Louise, fröken, Södertälje: hvitbroderi från 1810. — Cederblom, Einar, skolgosse, Stockholm. — Cederblom, Gerda, amanuens, Stockholm. — Cederblom, Sten, skolgosse, Stockholm. — Cederström, Louise, fröken, Engelholm. — Celsing, G., kammarherre, Stockholm. — Celsing, L. A., kammarherre, Lindholm, Barfva: en samling äldre duktyg.

Dahlberg, A., f. Hübinette, fru, Stockholm. — Genom Dahlgren, E. W., öfverbibliotekarie, Stockholm. — Dahlström, T., fröken, Stockholm. — Dalslands Museum genom intendent Th. Langer, Färgelanda. — Drakenberg, A., f. v. Schantz, fru, Örebro. — Dubois, K., fru, Hargs bruk, Harg.

Eek, O., fröken, Stockholm. — Ekecrantz, A., fru, Stockholm. — Ekholm, M., f. Sandström, fru, Stockholm. — Elfving, G., fröken, Stockholm. — Enander, H., fröken, Halleby, Jörlanda. — v. Engeström, J. O. Th., häradshöfding, Stockholm. — Engström, Aug., herr, Bjurbäcken, Mangskog. — Erdmann, E., statsgeolog, Stockholm. — v. Essen, C. C. son, friherre, Marieberg, Bettua, friherrinnan G. Lagerfelt, f. v. Essen, fröken Sigrid v. Essen och grefvinnan E. Hamilton, f. v. Essen: praktvagn, se sid. 14, m. m.

Falkman, A., öfverstinna, Stockholm. — Falkman, Frans, herr, Stockholm. — Feychtings, Augusta, f. Piler, fru, sterbhus, Stockholm: smycken, syskrin m. m. — Flentzberg, A., kyrkoherde, Mariefred. — Fredin, Anna, fröken, Stockholm. — Friberg, G., direktör, Stockholm: ett par träportar från nr 64 Vesterlånggatan. — Fries, M., f. Borgström, öfverstinna, Stockholm: minnen efter fil. dr Ellen Fries m. m. — Fryxell, Eva, fröken, Stockholm. — Fryxell, Mathilda, fröken, Stockholm. — Fröding, E., f. Ekelund, fru, Stockholm.

Gadde, O., f. Bruzelius, professorska, Lund. — Giöbel, Selma, fröken, Vadstena: slöja, troligen brudslöja, buren 1832 m. m. — Gusums bruks- och fabriksaktiebolag genom disponenten A. Westerberg: »nålkupp», maskin för tillverkning af knappnålar.

Hagander, A., häradshöfding, Kristianstad: hand- och fotbojor från Brösarps gamla häradshäkte. — Hagberg, Louise, amanuens, Stockholm: dockspis med kokkärl, muff. — Hagström, A., fru, Stockholm. — Hallberg, L., f. Rosenlind, fru, Stockholm. — Hallberg, Margit, fröken, Stockholm. — Hallerström, E., fröken, Uppsala. — Hallström, A. R., folkskolelärare, Stockholm. — Hammarqvist, C., herr, Stockholm. — Hammarsköld, N., stationsinspektör, Jerna. — Hammarstedt, N. E., intendent, Stockholm. — Hauffman, A., fröken, Stockholm. — Hazelius, A., fröken, Stockholm. — Hedberg, J., fröken, Stockholm. — Hedberg, N., ingenjör, Grängesberg. — Hellbergs, F., redaktör, sterbhus, Stockholm: rumsinredning från 1700-talets midt. — Hellberg, H., f. Engeström, fru, Strängnäs: släde, daterad 1783. — Hierta-Retzius, A., fru, Stockholm: bok med Swedens namnteckning. — Hjelm, E., vaktmästare, Stockholm. — Hoffman-Krayer, E., professor, Basel. — v. Hofsten, B., herr, Stockholm: allmogekläder från St. Mellösa sn, Närke. — Holmer, Arvid, herr, Stockholm. — Hultgren, A., fotograf, Stockholm. — Hushållningssällskapet slöjdmagasin, Karlskrona: 4 kjolar och 1 halskläde från Medelstads härad, Bleking. — Huss, E., fröken, Stockholm. — Håkansson, Kerstin, Skansen. — Höglund, C., f. Werner, fru, Stockholm. — Hökenberg, A., fröken, Stockholm.

Ignell, Maria, fröken, Stockholm. — »Intresserad», Tranås.

Jahnke, H., herr, Stockholm: damklädning af grönt siden efter 1908 års mode. — Jansson, M., provinsialläkare, Särna. — Johansson, J., herr, Edsbyn. — Johanssons, J. A., grosshandlare, sterbhus genom herr Carl A. Johansson, Stockholm: ylleväfnader, tillverkade i Norrköping på 1850-talet. — Genom Johansson, Levi, folkskolelärare, Fyrås. — Johansson, V., herr, Nässjö, Långsele: fiskredskap från Ängermanland. — Julius, A., studerande, Uppsala. — Jönsson, S., toffelmakare, Bokeberg, Hesselholm: träskofiol, se sid. 24, samt bock med verktyg för tillverkning af träskor.

Keyland, Aug., herr, Mangskog. — Kjellberg, A., f. Elde, fru, Stockholm: damklädning från 1870-talet m. m. — Kjellberg, Th., f. Edgren, fru, Stockholm: skjutsläde från Östergötland. — Kjellgren, E., f. Strandberg, fru, Stallarholmen: kuddvar med applikationsbroderi, dateradt 1644, se sid. 14, m. m. — Genom Krook, S. A., kronolänsman, Broby: 2 milstolpar från O. Göinge härad, Skåne. — Kungl. Arméförvaltningen: kassakista, ljusstakar, eldgafflar m. m. — Kungl. Krigsskolan vid Karlberg: dörr från Karlbergs slott, 1600-talets senare del.

Lagerbaum, E., fröken, Stockholm: leksaker. — Lagerberg, A., fröken, Stockholm: docka med tillhörande kläder, från 1868, se sid. 21. — Lagerlöf, Sv., notarie, Stockholm.

— Langer, Th., intendent, Färgelanda: takkrona och julbröd från Högsätters sn, Dalsland m. m. — Larsson, Aug., riksdagsman, Säby, Ramdala: bänktäcke, lakan och brudförkläde från Ramdala sn, Bleking. — Leche, C., kapten, Karlskrona: säng från 1700-talet. — Legerman, A., öfversköterska, Stockholm. — Lewenhaupt, I., f. Nordenfelt, grefvinna, Vest-Tibble, Bro. — Levin, K., f. Jönsson, fru, Stockholm. — Lindberg, E. A., herr, Stockholm. — Lindberg, M., f. Dahlgren, fru, Stockholm: broderad näsduk, markläda m. m. — Lindström, A., handlande, Heby: milstolpe af järn, daterad 1838. — Livijn, C. G., hofrättsråd, Stockholm. — Lodin, M. och H., fröknar, Stockholm. — Loenbom, S., fru, Stockholm. — Lundberg, G. A., herr, Gefle. — Lundgren, K., kronolänsman, Bengtsfors. — Lundin, S., f. Bodin, fru, Stockholm: broderad matta m. m. — Lundström, A. T., herr, Lundby, Angarn, Vallentuna. — Löwen, F., grefve, Gerstabergh, Jerna.

Magnusson, M., f. Schnell, fru, Stockholm: dockskåp och leksaker. — Möller, Elin, fröken, Stockholm: leksaker m. m. — Möller, I. och E., fröknar, Stockholm.

Nilsdotter, Inga Maria, Bjurbäcken, Mangskog. — Genom Nilsson, A., intendent, Stockholm. — Nilsson, C. E., herr, Växjö. — Nilsson, E., f. Wählander, fru, Stockholm: dopklädnad från 1814 m. m. — Nilsson, H., f. Örström, fru, Stockholm. — Nilsson, Karl, Fryckholm, Bjurbäcken, Mangskog. — Nordiska Kompaniets antikafdelning, Stockholm. — Norman, Maria Gustafva, f. Blank, fru, enligt testamentariskt förordnande: porträtt i olja af Ulrika Eleonora d. ä., antagligen måladt af Ehrenstrahl. — Nya kyrkans församlings syförening, Stockholm. — Nyman, E., f. Frykman, fru, Stockholm. — Nyman E., f. Smerling, fru, Stockholm: en samling smycken, ordenstecken m. m.

Olai, M., fröken, Stockholm. — Olsdotter, Grop Anna, Stockholm. — Olsson, Anders, herr, Torp, Götlanda. — Olsson, H. R., målare, Fjällnäs, Mariefred.

af Petersens, L., f. Hagberg, fru, Stockholm. — Pettersen, Axel, pianoreparatör, Kellna. — Pettersson, C. Ch. V., apotekare, Stockholm. — Pettersson, K. M., murare, Kellna. — Piehl, S., f. Neumüller, fru, Stockholm.

Quiding, G., herr, Karlskrona: allmogesaker från Bleking. — Qvistgaard, G., kapten, Hulevik, Ulfö.

Ramsay, E., f. Karström, fru, Stockholm. — Rappe, A. E., general, Stockholm. — Reuterswärd, B., kapten, Stockholm. — Reuterswärd, J., f. Danckwardt-Lillieström, fru, Stockholm. — Robsahm, M., f. Borg, fru, Arboga. — v. Rosen, Eug., grefve, Örbyhus: spegel med sidopelare till spis. — Rosén, M., f. Emanuelsson, fru, Stockholm. — Rosenlind, E., direktör, Stockholm. — Rosenlind, H., f. Svedenborg, Stockholm. — Rosenström, A. M., f. d. syssloman, Stockholm.

Sabbatsbergs äldomsnem, Stockholm: orgel från Sabbatsbergs kyrka. — Sahlin, D., f. d. folkskolelärare, Sundbyberg. — Salin, B., styresman för Nordiska Museet, Stockholm. — Samzelius, H., disponent, Nynäshamn: staf från Lappland. — Sandberg, G., konservator, Fridhems villastad, Liljeholmen. — Sandelins, Ellen, med. doktor, storbhus genom fru B. Collett: rödt sidentäcke. — Schnell, O., notarie, Stockholm: dockhus, dockor m. m. — Schröderheim, Anna, fröken, Stockholm: damklädnad af gult siden från 1880-talet m. m. — Schwermer, M., ingenjör, Stockholm: slädorg. — Segerström, A., f. Planting, fru, Stockholm: barntäcke från 1700-talet m. m. — Sidenbladh, C., öfverdirektör, Stockholm. — Silfverstolpe, O., öfverste, Helsingborg: pastellporträtt från 1700-talet. — Silfversvärd, Ch., f. Schartau, fru, Stockholm: brudnäsduk från 1834, damdräkter och dräktdelar från 1800-talet. — Silfversvärd, C., f. Smerling, fru, Stockholm: en samling smycken, ordenstecken m. m. — Sjöberg, J. W., f. d. poliskommissarie, Stockholm. — Sjöstedt, E., f. Boman, fru, Älkistan, Stocksund. — Smith, Aug., herr, Hasseludden, Värmdö. — Smith, O., doktor, Karlshamn: porträtt i olja af Hindrik Finne, signeradt Ehrenstrahl. — Sparf, Anders, byggmästare, Altsarbyn, Vestgårde. — Sprinchorn, H., f. Littmarek, fru, Stockholm. — Stedt, A., ryttmästare, Stockholm. — Stenberg, E., fröken, Jönköping: duktyg från Stenbergska väfveriet i Jönköping. — Stockholms stads drätselnämnds 1:sta afdelning: kakelugnar, rumsinredning. — Strömberg, A., fröken, Stockholm: en del klädespersedlar, som enligt uppgift tillhört prinsessan Eugenie. — Sundewall, H., f. Olsson, fru, Stockholm. — Sundgren, E., herr, Stockholm. — Sundin, H., fru, Stockholm: möbel af mahogny från 1800-talets förra hälft. — Sunnerdahl, Magna, fröken, Stockholm. — Swedberg, K., sjömansmissionär, Vestervik. — Swedenborg, Th., f. Fock, fru, Stockholm. — Söderlund, Kerstin, Humsjön, Mangskog. — Söderström, L., f. Ärvik, fru, Stockholm, enligt muntligt förordnande: fickur af silfver.

Tekniska skolan i Stockholm genom rektor V. Adler: en samling vaser och andra prydnadsföremål af metall och porslin från 1800-talets senare del. — Theel, E., f. Roth, fru, Stockholm. — Thulin, F., f. Hellbacher, fru, Piteå: skissbok och teckningar för konditorivaror. — Thunwall, A., f. af Rolén, fru, Stockholm. — Törnebladh, C., amanuens, Stockholm: adelsuniform. — Törnqvist, A. Hj., fastighetsägare, Stockholm.

af Ugglas, M., f. Zethelius, Forsmark. — Unge, A., f. Nieroth, fru, Stockholm. — Genom Uppling, M. F., aktuarie, Stockholm.

Wattman, J. F., kammakare, Uppsala. — Welander, S., f. Lindahl, fru, Stockholm. — Vermdö skeppslags väghållningsskyldige genom brukspatron V. Odelberg: milsten. — Wiberg, P., herr, Stockholm. — Wibom, J. G., godsegare, Stora Stenby, Stockholm. — Wingren, G., regementsläkare, Stockholm. — Wistrand, Esther, fröken, Stockholm: docka med kläder, dam- och barnkläder m. m. — Wollin, M., studerande, Långholmen, Stockholm. — Wrangel, H., friherre, Säby, Strängnäs: vagn från Säby gård. — Vägstyrelsen i Södra Tjusts härad: distrikt genom kronofogden E. Samzelius, Västervik: 2 milstenar från 1700-talet. — Wästfelt, C. R. C:son, kammarherre, Kölingsholm, Kyllingared.

Zickerman, L., fröken, Stockholm.

Åkerström, J., handlande, Berg, Vreta kloster.

Örtenblad, C., f. Byström, fru, Stockholm. — Österberg, Stefanus, kapten, Stenungsön, Stenungsund.

Till museets bibliotek och arkiv hafva år 1908 gäfvor lämnats af följande personer.

Ahlberg, K., apotekare, Stockholm. — Ahlén, A., lektor, Stockholm. — K. Akademien för de fria konsterna, Stockholm. — Aktiebolaget Edv. Nerlien, Stockholm. — Aktiebolaget Visby cementfabrik, Visby. — Alin, E., med. doktor, Stockholm. — Allmänna svenska elektriska aktiebolaget, Västerås. — Alyhr, Anna, fröken, Stockholm. — Ambrosiani, S., amanuens, Stockholm. — Andrén, V., konstnär, Stockholm. — Arenander, E. O., fil. doktor, Ultuna, Uppsala. — H. Aschehoug & Co forlag, Kristiania.

Backman, Anders, författare, Östersund. — Behm, A., intendent, Stockholm. — Billing, Anna, fröken, Stockholm. — Bilsland, W., sir, Glasgow. — Björkman, R., redaktör, Stockholm. — Boivie, Hedvig, amanuens, Stockholm. — Borg, A., postexpeditör, Stockholm. — Böttiger, Anna, fröken, Stockholm. — Böttiger, J., öfverintendent, Stockholm: fortsättning af de båda verken Lessing, Die Gewebe-Sammlung des K. Kunstgewerbemuseums, Berlin, och Macquoid, A history of english furniture.

Cederström, Rudolf, frih., intendent, Stockholm.

Dahlberg, A., f. Hübinette, fru, Stockholm. — Dumuys, Léon, herr, Orléans.

Erdman, E., statsgeolog, Stockholm. — Eriksson, Tors Erik, snickarförman, Stockholm.

Feilberg, H. F., fil. doktor, Askov, Veien. — Fleetwood, Harald, friherre, Månsbo, Göteborg. — Friberg, A., ingenjör, Jönköping. — Fryxell, Eva och Mathilda, fröknar, Stockholm: en större samling äldre kartor.

Granlund, Sten, redaktör, Stockholm.

Halldin, O., fotograf, Stockholm. — Hallström, A. R., f. d. folkskolelärare, Stockholm. — Hammarstedt, N. E., intendent, Stockholm. — Hedberg, Nils, ingenjör, Grängesberg. — Helsingborgs Museum, Helsingborg. — Hjort, E. G:son, jägmästare, Linköping. — Hård af Segerstad, Kerstin, fil. doktor, Stockholm.

Jernkontoret, Stockholm. — Johansson, G. E., herr, Stockholm. — Juel, O., professor, Uppsala.

Keyland, N., amanuens, Stockholm.

Lagerberg, K., herr, genom amanuensen G. Hallström, Stockholm. — Langer, Th., intendent, Färgelanda. — Lindberg, Alfr., lärare, Jerna. — Lindblom, Th., lärare, Lena, Vattholma: folkloristiska anteckningar från Vattholma i Uppland. — Ljungdahl, D., konstnär, Stockholm. — Lovén, John, grosshandlare, Stockholm. — Lönborg-Friis, justitieråd, Hjörring, Danmark.

Malmström, B., fotograf, Stockholm. — Moberg, M., fru, Stockholm. — Möller, Elin, fröken, Stockholm.

- Nykyrkliga bokförlaget, Stockholm. — Nyman, E., f. Smerling, fru, Stockholm.
 Paludan, Maria, fröken, Köpenhamn. — Petrelli, J., krigsarkivarie, Ösby. —
 Petterson, I. B., fotograf, Stockholm.
 Qvarnström, A. W., kyrkoherde, Söderala.
 Redaktionen af Svenska familjejournalen, Stockholm. — Redaktionen af Södra
 Dalarnes tidning, — Retzius, A., f. Hierta, fru, Stockholm. — Rikets all-
 männa kartverk. — Rosenlind, E., direktör, Stockholm.
 Salin, B., Nordiska museets styresman, Stockholm. — Samuel, John, mr, Glasgow.
 — Schulthess, F., professor, Stockholm. — Silfverswärd, Ch., f. Schartau, fru, Stock-
 holm. — Silfverswärd, E., f. Smerling, fru, Stockholm. — Silfverswärd, E., kapten,
 Stockholm. — Silverstolpe, O., öfverste, Stockholm. — Sirelius, U. T., fil. doktor,
 Helsingfors. — Sjunneson, O., redaktionssekreterare, Stockholm. — Sjögren, Artur,
 konstnär, Stockholm. — Stedt, Ax., ryttmästare, Stockholm. — Stroh, Alfred, fil.
 doktor, Stockholm: Emanuelis Swedenborgii festivas applausis in Caroli XII, in Po-
 meraniam suam adventum 1714. 22. Novembr. Holmiæ 1908. — Styrelsen för Sabbats-
 bergs älderdoms hem, Stockholm. — Swedenborg, Therese, f. Fock, fru, Stockholm. —
 Svenska Teknologföreningen, afdelningen för husbyggnadskonst.
 Ugglas, L. G. J., frih., kabinettskammarherre, Forsmark. — K. Universitetsbiblio-
 teket, Uppsala: Linnéskrifter utgifna af Uppsala universitet med anledning af Linné-
 jubileet 1907. — Upmark, G., intendent, Stockholm.
 Wadell, Hedvig, fru, Vrigstad. — Walter, Olof, herr, Mörsil. — K. Vetenskaps-
 societeten, Uppsala. — v. Weyhe, E., fröken, Stockholm. — Wieselgren, S., general-
 direktör, Stockholm: 2 album med porträtt af straff-fångar. — Wistrand, Esther, fröken,
 Stockholm. — Wistrand, P. G., intendent, Stockholm. — Wrangel, E., grefve, Lund. —
 Wähländer, Cl., fröken, Stockholm.
 Ysenius, A., herr, Eldsberga.
 Ödberg, F., lektor, Skara.

Till Skansen hafva 1908 gåfvor lämnats af följande personer.

- Abrahamsson, grosshandlare, Stockholm: 1 påfågelhane. — Aktiebolaget Edvard
 Nerlien, Stockholm. — Aktiebolaget Stora Bryggeriet, Stockholm. — Almquist, E., herr,
 Stockholm. — Andersson, A., fröken, Stockholm. — Andersson, Johannes, herr, Mang-
 skog. — Andersson, M., herr, Vålö. — Andersson, Sigfrid och Terre, Stockholm. —
 Andersson, Ture, herr, Stockholm. — Avén, S., fru, Stockholm.
 Bager, E., herr, Hellberga. — Baraona, F., stud., Stockholm. — Barnängens Tekniska
 fabrik, Stockholm. — Bayoud, C., fru, Stockholm. — v. Beetzen, Charles, direktör,
 Stockholm: 1 morkulla. — Bergianska Trädgården, Albano: 2 lass kål m. m. — R.
 Billströms blomsterhandel, Stockholm. — Bjurström & Wallenberg, Stockholm. — Björk-
 man, B., Stockholm. — Björkman, Gunnar, Stockholm. — Blanstien, fru, Stockholm. —
 John Blombergs pappershandel, Stockholm. — Blomgrens fröhandel, Stockholm. — Boije
 af Gennäs, C. O., ingenjör, Stockholm. — Boström, A., fru, Hedvigsdal, Järfva. —
 Brolin, C. G., stationsinspektör, Djurås. — Burman, G., stud., Stockholm.
 Carlsson, Lisa, Stockholm. — J. Cederlunds Söner, Stockholm. — Cohn, E., bok-
 tryckare, Stockholm.
 Dahlhielm, Gustaf och Erik, Stockholm. — Dahlström, G., herr, Stockholm: 1 bock.
 — Djurgårdsförvaltningen, Stockholm. — Dymling, K. och E., fröknar, Stockholm.
 Edström, Nils, herr, Stockholm. — Ekander, S., herr, Stockholm. — Ekenstam, C.,
 herr, Brösarp: 1 perluggla. — Elenius, Erik, herr, Stockholm. — Engström, D. A., in-
 genjör, Djurholm. — von Essen, F. G., löjt., friherre, Sköfde.
 Falk, A., herr, Stockholm. — Falk, Karin, fröken, Stockholm. — Flodin, G., herr,
 Stockholm. — Forsell, V. D., herr, Stockholm. — Forsling, C., Uppsala: 2 bastarder
 mellan steglits och grönsiska och steglits och kanariefågel. — Fridolfsson, K., portvakt,
 Stockholm.
 Gad, J., disponent, Klagshamn: en kungsörn. — Gerlach, H., Varberg. — Gester,
 A., handlande, Stockholm. — Graf, F., fru, Stockholm. — Gustafsbergs Utställning,
 Stockholm. — Gustafsson, A., landbrukare, Asby, Uppsala. — Gustafsson, Axel, gross-

handlare, Stockholm. — Gustafsson, Henrik, herr, Stockholm. — Gustafsson, Helge, Stockholm.

Hamilton, A., byråchef, grefve, Stockholm. — Hammarström, fröknar, Stockholm. — Ivar Holmers trävaruaffär, Stockholm. — Hyrverksaktiebolaget Frey, Stockholm. — Hård, C., vaktmästare, Stockholm. — Högelin & Sundström, Stockholm. — Högland, K., ingenjör, Stockholm: 2 kornknarrungar. — Högstedt & Co, vinhandel, Stockholm.

Jansson, Aug., handlande, Sundbyberg. — Jansson, I., fröken, Stockholm. — Johansson, Gustaf, Stockholm. — Henning Johanssons mejeriäffär, Stockholm. — Johansson, J. A., handlande, Gröndal. — Johansson, K. J., herr, Stockholm. — Johansson, Math., fru, Stockholm. — Jonsson, P., Stockholm. — Jäder, Frans, grosshandlare, Stockholm.

Karström, G. M., herr, Stockholm. — Keyland, Aug., herr, Mangskog. — Koch, B., herr, Spånga. — Kock, Martin, konstnär, Stockholm. — von Konow, G., fru, Stockholm. — Konservfabriken, Stockholm.

Lantz, M., inspektor, Liljeholmen. — Lilliestjerna, H., godsegare, Ek: 2 st. enar. Lind, J., djurvårdare, Stockholm. — Lindberg, K. G., herr, Spånga. — Lindström, Kurt och Rolf, Saltsjöbaden. — Lindström, Per, herr, Stockholm. — Lund, A., fröken, Stockholm. — Lundell, A., fru, Stockholm. — Lundin, J., herr, Klafreström: 1 pilgrimsfalk. — Lundquist, A., Djursholm. — Löfgren, Thure, dr, Stockholm. — Lönnberg, Ivan, herr, Stockholm. — Löwenborg, E., fröken, Stockholm.

Marcus, Herbert och Karin, Sundbyberg. — Mattsson, J., herr, Knifsta. — Mineralvattenfabriksaktiebolaget Haga, Stockholm.

Nikolai, A., fru, Stockholm. — Nordstjernans Mineralvattensaktiebolag, Stockholm. — Nordquist, Arvid, grosshandl., Stockholm. — Norén, J., kapten, Stockholm. — Norén, O., vaktmästare, Stockholm. — Norlander, S., herr, Ramsele: 1 mård. — Norrström, G., djurvårdare, Stockholm.

Olsson, A., fröken, Stockholm. — Olsson, C., kusk, Stockholm. — Onämnd. — von Otter, S., friherre, Sandsjö: 2 morkullungar.

Peper, J. E., Liatorp: 1 vit skata. — Petterson, S., slaktare, Stockholm. — Philipsson, E., godsägare, Yxlaholms gård, Flen: 4 graf-, 4 stjärt- och 3 skedänder.

Rasmussen, E., handlande, Stockholm. — Richert, Gösta, herr, Stockholm. — Rohdin, O., herr, Stockholm. — Rosenlind, E., direktör, Stockholm. — Rundberg, B. J., styрман, Stockholm. — Rundberg, E., herr, Stockholm: 1 ängsknarr.

Robert Sandells pappershandel, Stockholm. — Schröder, Adolf, herr, Stockholm. — Schwartz, E. G., notarie, Stockholm. — Schärmer, Alb., herr, Stockholm. — Segerström, A., eldare, Stockholm. — Seton, M., fröken, Ekolsund: 4 svanungar. — Sjöberg, A., skeppsmäklare, Stockholm. — Skantz, G., herr, Stockholm. — Slakteriaktiebolaget Norrmalm, Stockholm. — Steinbückel, J., herr, Stockholm. — Steinvall, Georg och Gustaf, direktörer, Stockholm. — Stokirk, V., grosshandlare, Stockholm: 1 råbock. — Ström, A., fröken, Stockholm. — Ström, E., direktör, Stockholm. — Ström, F. A., Hagalund. — O. E. Strömboms blomsterhandel, Stockholm. — Strömer, B., herr, Windeln: 2 fiskgjusar. — Sundqvist, H., fabrikör, Ystad: 1 råbock. — Frans Svanström & Co, Stockholm. — Svenska hem, Stockholm. — Svensson, E. W., verkmästare, Stockholm. — Sverkersson, J., skräddare, Stockholm: 1 tjäderhöna. — Sörensen, Emil, grosshandlare, Stockholm.

Tullbom, Ch., fru, Stockholm.

Unné, R., handlande, Kristianstad.

Vahlberg, A., direktör, Stockholm. — Vahlström, Gunnar, Gäddviken. — Wahlström, G., löjtnant, Stockholm. — Vallin, A., fru, Åby. — Wennerberg, F., apotekare, Enköping: 4 kärhökungar. — Vestergren, A., stadsmäkl., Berglund, Järfva: 3 getter. — Vesterlund, H., fröken, Stockholm. — Wetterqvist, A., fröken, Stockholm. — Wibom, John G., godsägare, Stora Stenby, Adelsö. — Wibom, Otto, godsegare, Lidingö gård: 1 perluggla. — Wijk, H., kapten, Fogelviks egendom, Valdemarsvik: 1 kungsörn. — Wikander, E., fröken, Stjernhof. — Wingårdh, A., sjökapt. Helsingborg. — Wistrand, P., intendent, Stockholm: 300 blomsterlökar. Wählén, A. E., apotekare, Varberg. — Wöhler, W., herr, Klintehamn: 4 st. pilgrimsfalkar.

Ygberg, N., Skogsbo, Ålsten.

Zenöb, C. O., herr, Sundbyberg. — Zinn, C. M., perukmakare, Stockholm.

Åström, Birger, stud., Stockholm.

Örtendahl, I., direktör, Uppsala: ett parti växter.

Skansens zoologiska

D j u r b e s t å n d.	Bestånd ^{31/12} 07.			Ö k n i n g.		
	Arter, afarter.	Antal ex.	Värde.	Gåfva.	Födda.	Köp.
Apor och insektätare	5	10	228—	10	—	—
Kattdjur	3	6	2,200—	—	2	—
Hundar, vargar,	18	54	3,461—	1	6	—
Gräfsvin, sjölar, mårdar, järfvar . .	7	12	1,195—	4	—	3
Björnar	3	10	3,300—	—	1	—
Gnagare	13	111	322·50	37	129	6
Hästar, zebra	6	11	4,600—	—	—	—
Nötkreatur	2	4	1,400—	—	1	—
Hjortdjur	6	17	3,560.—	2	6	2
Får, getter	5	13	255—	4	19	—
Svin	—	—	—	—	—	6
Summa däggdjur	68	248	20,521·50	58	164	17
Sångfåglar	50	219	507·50	58	—	26
Klätterfåglar, gök	1	2	20—	—	—	1
Kräkfåglar	4	9	74—	5	—	10
Ugglor	10	55	844—	17	—	3
Falkar, örnar	6	33	515—	12	—	—
Vråkar, glador	7	16	145—	20	—	5
Papegojor	9	15	410—	3	—	—
Hönsfåglar, struts	10	52	2,132—	4	34	7
Dufvor	8	77	153—	11	8	2
Vadare	16	38	535—	6	—	42
Svanar, änder, gäss	19	68	2,859—	12	23	11
Öfriga simfåglar	14	40	830—	11	4	4
Summa fåglar	154	624	9,024·50	159	69	111
Djurbeståndets summa	222	872	29,546—	217	233	128

trädgård 1908.

Minskning.		Bestånd ^{31/12} 08.			Anmärkningar.
Sålda.	Dödade o. dött.	Arter, afarter.	Antal ex.	Värde.	
6	3	6	11	327.—	
—	1	3	7	2,700.—	2 loungar födda.
9	17	20	35	2,420.—	
1	6	7	12	4,175.—	2 hvalrossar inköpta.
—	2	3	9	2,800.—	1 isbjörnunge född, 1 isbjörnhona o. en d:o unge dött.
132	19	11	132	280.—	
—	1	6	10	4,500.—	
1	—	2	4	1,400.—	
6	5	6	16	3,560.—	3 renkalfvar o. 3 dofhjortkalfvar födda.
20	1	5	15	255.—	
4	—	1	2	1,000.—	2 vildsvin inköpta.
179	55	70	253	23,417.—	
6	72	52	225	515.50	
—	1	2	2	35.—	1 gök inköpt.
—	17	5	7	87.—	
6	38	9	31	462.—	
1	12	7	32	475.—	
—	28	4	13	240.—	4 kärrhökar gäfva.
1	—	9	17	470.—	
23	23	11	51	2,030.—	
36	5	9	57	118.—	
—	29	17	57	830.—	
9	20	22	85	3,320.—	
—	20	14	39	970.—	
82	265	161	616	9,552.50	
261	320	231	869	32,969.50	

Redogörelse

för

Kungl. Lifrustkammarens och därmed förenade samlingars utveckling och förvaltning år 1908.

Till Konungen.

Till åtlydnad af föreskriften i nådiga brefvet den 28 september 1906 får jag härmed afgifva följande berättelse rörande Lifrustkammaren och därmed förenade samlingars tillväxt och förvaltning under år 1908.

Samlingarnas tillväxt.

Hufvudsamlingarna hafva under året ökats med 9 inventarienummer, hvaribland dock flera omfatta ett större antal föremål.

Gåfvor.

Af H. M. Konung Oscar II:s sterbhus: amiralsuniform, svensk, buren af H. M. Konung Oscar II; af H. M. Konung Oscar II:s hofstall: valtrapp använd af konung Oscar II, slädnät användt af Konung Carl XV, valtrappar, 12 st., för Konung Carl XV:s stab; af H. M. Konung Oscar II:s sterbhus: jägareuniform, lakejlivré, löparelivré, pageuniform, lifgehång, halsduk, sorglivré, löparemössa (sorg-), hög hatt; af syskonen Schützererantz genom Z. W. Schützererantz: porträtt i olja af intendenten vid Lifrustkammaren A. U. Schützererantz, måladt af C. S. Bennet.

Från Ståthållare-ämbetet å Ulriksdals slott har därjämte återlämnats ett större antal föremål och fragment, som en gång tillhört Lifrustkammaren,

men kvarblifvit å vinden å den s. k. Confidencen vid Ulriksdal, där en del af samlingen under tiden 1823—1850 varit inhyst.

Inköp.

Studsare, sign. V. C. Schilling in Suhl; en samling föremål, som tillhört frih. v. Düben, och enligt uppgift härstammar från Sturefamiljen, nämligen: bössa; svärd med balja, fr. Wira bruk 1657; hjälmkrossare, skäggyxa; värja; pallasch, svensk; pistoler, ett par; terzerol; elddon; harnesk, 2 st.; sabel; kammare till en medeltida bakladdningskanon, funnen vid gräfning i Stockholm; sporrar, ett par.

Depositioner:

Af Runtuna kyrka: rytteristandar, 3 st. från 1600-talet; af Häggeby kyrka: föremål tillhörande Anders Planting-Bergloos graf i nämnda kyrka, nämligen hjälm; kommandostaf; standar; sporrar, ett par; värja; hvilka föremål sedan år 1907 såsom tillfällig deposition förvarats i samlingarna.

Boksamlingen.

Gåfvor.

Af intendenten Rudolf Cederström: Calvert, A. F., Spanish arms and armour; Dillon, Armour and arms in painting and sculpture; Schou, Alfred, De Sandvigske samlinger; af författaren: Diener-Schönberg, Alfons, Das fürstliche Zeughaus zu Schwarzburg; af institutioner: Nationalmusei konstafdelning, Nordiska Museet, Göteborgs Museum, Kulturhistoriska Museet i Lund, Malmö Museum, Kristiania Kunstindustrimuseum, Norsk Foikemuseum, Kristiania, Museum of fine arts, Boston.

Inköp:

åtta st. verk. Fotografi- och afbildningssamlingen har ökats dels med ett mindre antal fotografier af föremål i andra in- och utländska samlingar, dels med uppmätningar och detaljritningar af en af de i samlingen befintliga karosserna.

Lån ur samlingen.

Enligt nådiga brevet den 23 okt. 1908 hafva till Sv. Läkaresällskapets historisk- medicinska utställning, som ägde rum i Nordiska Museets byggnad, varit utlånade följande föremål nämligen: trepaneringsborr, använd å Georg Carl v. Döbeln, korsett af järn, järnhand för lamskjuten, och hafva dessa föremål efter utställningens slut i oskadadt skick återställts.

Arbetet i samlingarna.

Arbetet med samlingarnas uppställning i därför afsedda lokaler i Nordiska Museet har under året fortsatts. Sedan huvudprinciperna för uppställningen och samlingarnas fördelning inom lokalerna blifvit bestämda, kunde man öfvergå till sådana mera i detalj gående försöksuppställningar af olika föremålsgrupper, som voro nödvändiga för att utröna, hvilka montretyper som lämpligast borde användas. Äfven i detta afseende har man haft att taga hänsyn till museilokalernas och framför allt den stora hallens utpräglade arkitektur, hvartill kommit att utställningsplats skolat beredas åt en mängd föremål af olika slag, som i Lifruskammarens äldre lokaler aldrig varit utställda utan förvarats i magasin. Den första beställningen af montrar gjordes den 27 April och leveransen fullgjordes först under Juni månad. På samma sätt har man måst gå till väga med samlingens alla olika grupper, något som med nödvändighet vållat tidsutdräkt. Vid uppställningsarbetet har föreståndaren under tiden 15 Februari—30 April på Nordiska Museets bekostnad biträdts af kandidat G. Hallström och under tiden 6 December—31 December 1908 af intendenten Axel Nilsson.

Sedan Riksdagen på därom af Eders Majestät framställd nådig proposition till upprättande af en lappkatalog öfven Lifruskammarens samlingar anvisat ett anslag stort 4,000 kr., hvaraf under år 1908 skulle få lyftas och användas 1,300 kr., har arbetet med en dylik katalog påbörjats och huvudsakligen bestått i fotografering af samlingen tillhörande föremål. Fotografierna uppklistras på lappar, hvarå sedan den utförliga beskrifningen af föremålet antecknas.

Den vetenskapliga bearbetningen af samlingarnas material, som kunnat medhinnas vid sidan af uppställningsarbetet, har varit riktad dels på den ofvannämnda lappkatalogen dels och framför allt på uppställningen och bestått i utredningar af de enskilda föremålens ålder, konstruktion, användning etc.

Rengöring och konservering af föremål i samlingarna har liksom under föregående år utförts af samlingens eget eller Nordiska Museets folk, allt under föreståndarens ledning.

Besök och studier.

För allmänheten hafva samlingarna i sin helhet icke varit tillgängliga. Samlingen af svenska fanor har dock liksom under föregående år varit uppsatt i museihallen, hvarjämte kröningsdräkter och andra vid kungliga ceremonier använda föremål kunnat, ehuru ej definitivt ordnade, beses i den därför afsedda salen.

I anledning af 250-årsdagen af freden i Roskilde anordnade Nordiska Museet i Februari månad en tillfällig utställning i norra delen af museihallen, som då ännu icke upptagits af Lifruskammaren. Vid denna utställning, hvaröfver en tryckt katalog af Nordiska Museet utgafs, voro större delen af Lifruskammarens Karl X Gustaf och hans män tillhöriga föremål utställda. I egenskap af tjänsteman vid Nordiska Museet deltog föreståndaren i arbetena med ordnandet af denna utställning.

Forskare, konstnärer och hvarje upplysningssökande hafva tillhandagåtts med upplysningar och så vidt möjligt fått tillgång till de föremål de önskat studera.

Inspektor, nämnd och föreståndare.

Ärenden rörande Lifruskammaren hafva behandlats af Nordiska Museets nämnd vid 8 sammanträden, och har inspektor närvarit vid 1 af dessa. Föreståndaren vistades under sin semester i Norge och hade därvid tillfälle till studier i museerna i Kristiania och Lillehammar. Den 26 September—6 Oktober besökte föreståndaren Ornässtugan i Dalarne för att få bekräftelse på en uppgift att under 1700-talet föremål ur Lifruskammaren lämnats till »Ornässtugans» Gustaf Vasa-minnen. Från Lifruskammaren befunnos också härröra en fullständig rustning från 1600-talet samt en vida äldre pansarskjorta, båda lämnade under uppgift att de hört samman och brukats af Gustaf I (rustningen förevisas ännu under denne konungs namn). Samtidigt togs ett större antal fotografier af vapen och kulturhistoriska föremål, mönster klipptes af dräkterna och det kulturhistoriskt intressanta arkivet genomgicks. Undersökningen bekostades af Nordiska Museet. Föreståndaren har dessutom genomgått rustkammaren å det Sackska fideikommisset Bergshammar i Södermanland, där en mängd fotografier tagits särskildt af äldre svenska gevär.

På grund af tilltagande sjukdom, som menligt inverkade på arbetet i samlingarna, måste föreståndaren på läkares inrådan slutligen den 10 December resa utrikes, där han fortfarande vistas, och förordnades undertecknad, intendent vid Nordiska Museet, att tillsvidare uppehålla föreståndarebefattningen.

I Statens trofésamling, öfver hvilken föreståndaren enligt nådiga brefvet den 14 Juni 1907 haft närmaste vården, hafva ordningsarbetena fortsatts. Inspektor biträdd af löjtnanten frih. S. K. B. Sparre har avslutat ordnandet af ryska och obestämda östeuropeiska troféer, föreståndaren biträdd af grefve Arvid Posse samlingens musikinstrument, flaggor och vimplar.

I samlingen hafva forskningar efter sachsiska troféer på offentligt uppdrag bedrifvits af föreståndaren för krigsarkivet i Dresden Hottenroth.

Ekonomi.

Inkomster hafva varit:

Behållning från 1907,		
äldre förevisningsmedel	1,453: 66	
katalogmedel	<u>4,075: 65</u>	5,529: 31
Statsanslag		6,200: —
Katalogmedel		24: 75
Räntemedel		308: 86
Förskott från Nordiska Museet		680: 77
Tillskott från Nordiska Museet		<u>1,604: 32</u>
	Summa kr.	14,348: 01

Utgifterna hafva varit:

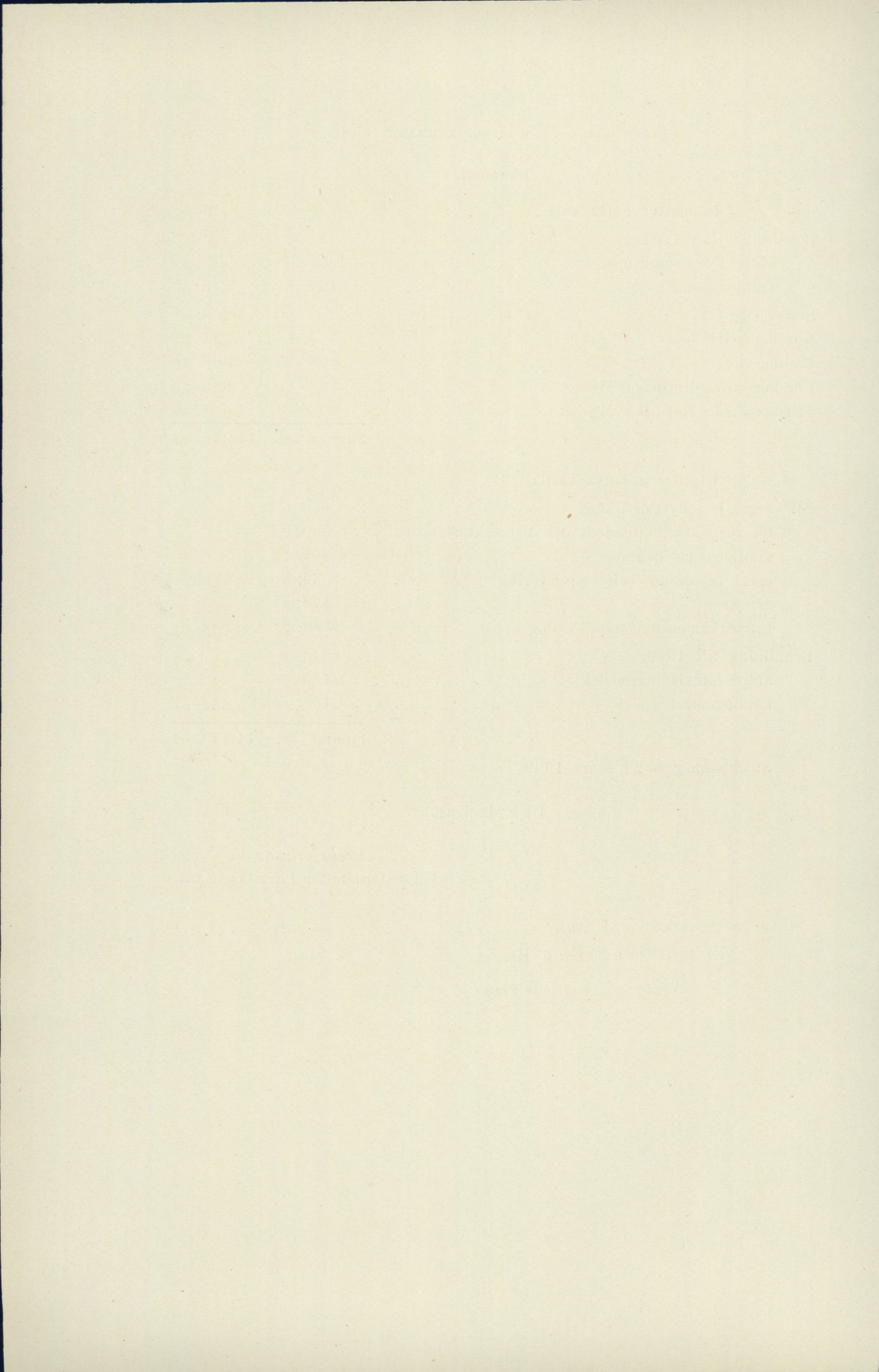
Aflöningar och dyrtidstillägg,		
för inspektor, intendent och tre vaktmästare	6,500: —	
samlingarnas ökande	1,400: 73	
extra bevakning och konservering	32: 50	
expenser	479: 95	
Lifrustkammarens lappkatalog	<u>380: 77</u>	8,793: 95
Behållning till 1909,		
äldre förevisningsmedel	1,453: 66	
katalogmedel	<u>4,100: 40</u>	5,554: 06
	Summa kr.	14,348: 01

Stockholm den 29 Mars 1909.

Underdånigast

Axel Nilsson

t. f. föreståndare för Lifrustkammaren.



Samfundet för Nordiska Museets främjande.

I hufvudstaden bosatt stiftande ledamots årsafgift är *sju* kronor. Utom hufvudstaden bosatt ledamot erlägger en årsafgift af *fem* kronor.

Enligt § 6 i samfundets stadgar är emellertid den, som i stället för den årliga ledamotsafgiften på en gång erlägger minst ett hundra kronor, att anse såsom ständig ledamot och sedan befriad från alla afgifter.

Ledamot såväl stiftande som ständig erhåller årligen ett årskort till Nordiska Museets samtliga afdelningar för sig personligen eller för en medlem af sin familj, hvilkens namn i sådant fall torde uppgifvas. Tidskriften »Fataburen» utdelas till medlemmar bosatta utom Stockholm. Därstädes boende kunna erhålla densamma till halfva boklädspriset genom museets expedition å Skansen.

Dessutom äger ledamot rätt att för de närmaste medlemmarna af sin familj (man, hustru, syskon eller barn) erhålla årskort gällande till museets samtliga afdelningar för ett pris af *tre* kronor för hvarje sådan medlem. Årskort till Museet å Lejonslätten kosta eljest 5 kr. för vuxna, 3 kr. för barn och till Skansen 6 kr. för vuxna, 4 kr. för barn.

På det stiftande ledamot ej må hafva besvär med årsafgiftens insändande, upptages densamma utom Stockholm genom postförskott samt i Stockholm efter midten af januari genom bud. De i Stockholm bosatta medlemmar, som så önska, kunna dock den 15 dec.—midten af jan. å museets expedition å Skansen utlösa sina årskort.

Bref och meddelanden torde ställas till Sekreteraren i Samfundet för Nordiska Museets främjande, adress Nordiska Museet, Stockholm 14. Allm. Telefon 4. Riks Telefon 3 98.

Författare och förläggare, som önska böcker och uppsatser anmälda eller omnämnda i tidskriften, behagade insända dem under adress *Nordiska Museet*, Stockholm 14. Manuskript, meddelanden och uppgifter insändas under samma adress.

Fataburen utkommer med 4 häften om tillsammans minst 256 sidor årligen och åtföljes dessutom af en redogörelse för museets förvaltning.

Tidskriften kostar i bokhandeln och på posten 5 kr. för årgång. Lösa häften säljas i mån af tillgång för 2 kr. Den utdelas gratis till de ledamöter i Samfundet för Nordiska Museets främjande, som äro bosatta utom Stockholm. I hufvudstaden boende ledamöter kunna erhålla tidskriften till halfva boklädspriset vid rekvisition genom museets expedition å Skansen.



Pärmar afsedda för Fataburens olika årgångar, af blått linne och af utseende som ofvanstående bild visar, samt till ett pris af 1 kr. för årg., finnas efter rekvisition att tillgå hos K. hofbokbindaren GUSTAF HEDBERG, Regeringsgatan 28 A, Stockholm C.